

ગૂજરાત વિદ્યાપીઠ ગ્રંથાલય

[ગુજરાતી કૌપીરાખિટ વિભાગ]

અનુક્રમાંક ૧૯૪૯

વર્ગાંક

પુસ્તકનું નામ જે સલમોરજી અદિયાણી

વિષય ૬ : ૩

જેસલમીરની ભઠીયાણી.

લેખક અને પ્રકાશક.

રેવાશંકર જગજીવન દવે.
અધીયતી કાઠીયાવાડ સમાચાર.

સને ૧૮૬૭ ના ૨૫ મા આકટ પ્રમાણે
રજીસ્ટર કરાવ્યું છે.

અમદાવાદ.

યુનિયન પ્રિન્ટિંગ પ્રેસ કંપની 'લિમિટેડ'માં
મોતીલાલ શામળદાસે છાપ્યું.

સંવત ૧૯૬૩.

સને ૧૯૦૭.

કિંમત ૦-૮-૦.

ગુજરાત વિદ્યાપીઠ ગ્રંથાલય
અમદાવાદ
ગુજરાતી કૌપીરાઈ-સંગ્રહ
૧૯૪૯

અર્પણપત્રીકા.

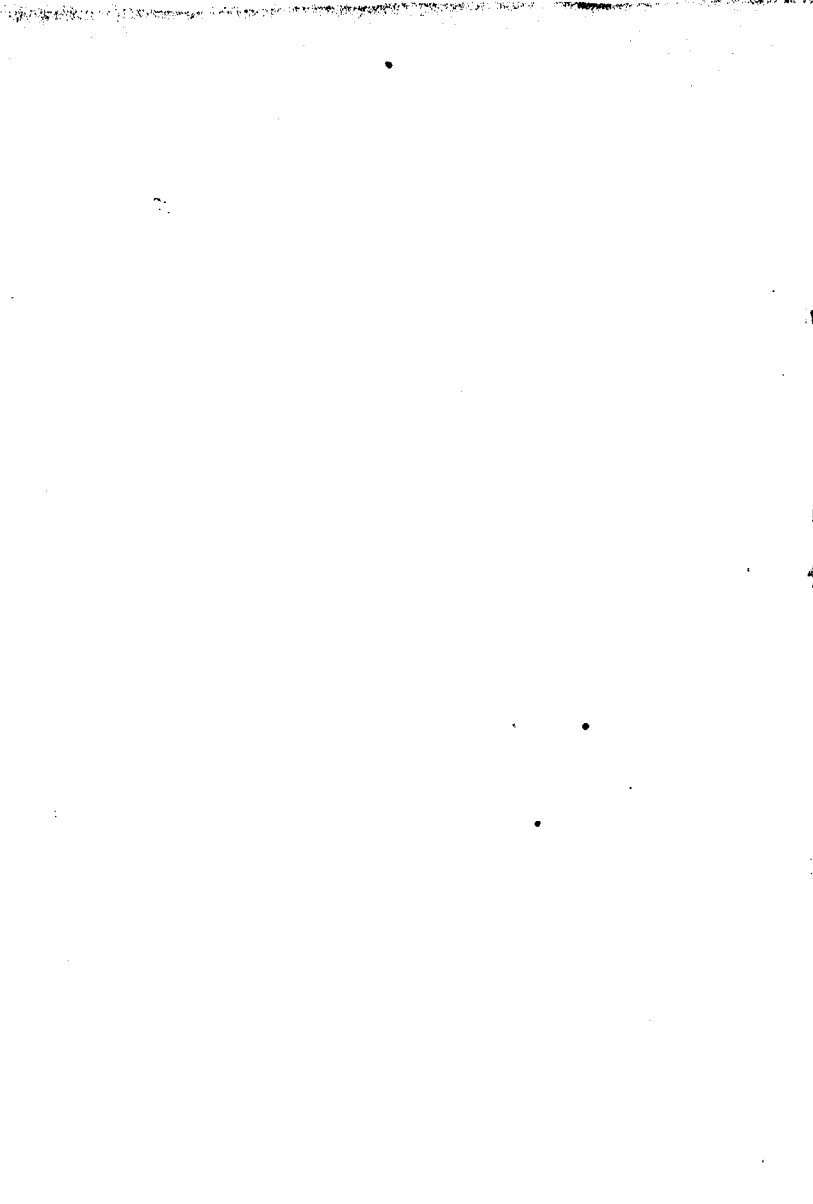
અખંડ સૌભાગ્યવંતા નામદાર પોરબંદરના
રાણા સરકાર શ્રી સર ભાવસીંહજી સાહેબનાં
વાઘેલાં રાણી શ્રી સુરજકુંવરબા સાહેબ.

મુ. પોરબંદર.

આપ માનવંતા બાશ્રીના સ્ત્રી કેળવણીની ઉત્તતિ અરથેના
સર્વદા જોવાતા સદ્વિચારો તેમજ પ્રાચીન રાજ
બાળાઓનાં ચરિત્રો શ્રવણ કરવા તરફ પ્રીતી
ધરાવતાં જોઈ તેમ ઉદાર દીલથી ગ્રંથોનો
સંગ્રહ કરવામાં આગ્રહી જોઈ પ્રાચીન
સતી સીરોમણી રાજબાળા ભટ્ટી-
યાણીનું નોવેલ રૂપી આ લઘુ
'પુસ્તક સાથે આપનું નામ
અમર રહેવા કર્તા આપને
આ ઇતિહાસીક પુસ્તક
અર્પણ કરી આનંદ
માને છે.

રેવાશંકર જગજીવન દવે.

અધીપતી—કાઠીયાવાડ સમાચાર અને ગગડાટ માસીક.

જેસલમીરની ભટીયાણી.

પ્રકરણ ૧ લું.

દિલ્હીનો જખાવ.

હાલના જળહળતી મુંબાઈ નગરીની સમાન એક કાળે દિલ્હી નગરી દીપી રહી હતી. વેપારથી પણ ઉભરાઈ રહી હતી. રૈયત લક્ષ્મીના તરંગમાં રાત્રીદિવસ ઝુલી રહી હતી. એવો પણ દિલ્હી નગરીનો એક સમય હતો તે વખત દિલ્હીમાં મુસલમાની રાજ્ય હતું. અને મોગલ આદશાહીનો દમામ ઓર પ્રકારનો જ ખીલ્લી નીકળ્યો હતો; આદશાહ શાહજહાંનનો મોજ વિલાસી આદશાહી વૈભવ અસ્ત કરી તેનો નાનો પુત્ર ઔરંગઝેબ ઉરે નૌરંગશાહ નામ ધારણ કરી પોતાના ઉપરના હકદાર મોટાભાઈ વગેરેનાં કાસળ કાઢી તેમજ પોતાના હયાત આપ શાહજહાંનને કેદ કરી પોતે દિલ્હીની ગાદીપર બેઠો હતો. અને જહાંગીરી અમલ સ્વતંત્રતાથી બળવવો શરૂ કર્યો હતો. ઔરંગઝેબ મુગલાઈ આદશાહોમાં એક જબરો ધર્મ ચુસ્ત આદશાહ હતો. જેથી હીંદુ રૈયતને જબરાઈથી મુસલમાન બનાવવાની નેમ રાખી બેઠો હતો. જેને લીધે અવાર નવાર અનેક તરેહનાં દુઃખરૂપી અમલોનાં વાદળાં ઘેરી રહેતાં હતાં હીંદુઓનાં પવિત્ર તીર્થ સ્થળો પવિત્ર દેવળો અને મુર્તિઓને પણ ભૂદ કરતો તેમજ હીંદુઓને રંજડવા. જત્રાવેરા, મુંડીવેરા વીગેરે અનેક તરેહના ટેકસ હીંદુઓ ઉપર નાંખ્યા હતા. ન્યાયનું બંધારણ હીંદુઓ માટે કાંઈ પણ જોવામાં આવતું નહોતું.

પોતાની મન્દવી કલ્પનાથી સ્વછંદે સ્વધ્મિછાનુસાર ન્યાય આપતો બાદ શાહી નોકરો પણ તે મુજબ હોંદુઓ ઉપર વર્તણુક ચલાવી રહ્યા હતા. આવો પ્રજા પોકાર ઔરંગજેબના અમલમાં હોંદુ રૈયત ઉપર બજી રહ્યો હતો. નાનાં મોટાં કેટલાંક રજપુત રાજ્યો પોતાનું ક્ષત્રવપણું છોડી બાદશાહની પ્રીતી સંપાદન કરવા. ‘ મીયાંની ચાંદે ચાંદ ’ કરી રહ્યા હતા આવી ઔરંગજેબની અંધાધુંધીની રાજ્ય કાર્કીદી ઇતિહાસમાં ગવાઇ રહી હતી. ક્યાં ? મહાન પ્રતાપી અકબરનો અમલ, અને ક્યાં ? ઔરંગજેબનો જહાંગીરી અમલ.

પ્રતાપી અકબરે હોંદુ અને મુસલમાની પ્રજાની આ ભુમી ઉપર એક બીજા સાથે કાયમની ઐક્યતા થવા અને સ્થાઈ રહેવા ખાતર રજપુત રાજ કન્યાઓ સમન્વિતીથી લઈ બાદશાહી સંબંધ જોડવા માંડ્યો હતો જે શરૂ કરેલ રીવાજ જહાંગીર શાહજાનના વખતમાં પણ શરૂ રહ્યો હતો. પણ તે બાદશાહે રાજ ખુશીથી રજપુત રાજની બાળાઓ ગ્રહણ કરતા હતા. આ ઔરંગજેબ બાદશાહે તો રાજ્ય કન્યા લેવાનો રીવાજ ધરણ્યાત તરીકે કબુલ રખાવ્યો હતો. જેથી ઔરંગજેબના અમલમાં “ ભાવે કે, કભાવે ” રજપુતો નાચારીથી કન્યાઓ આપતા હતા.

આવી રીતે જોર જુલમથી રૂપવંતી રાજબાળાઓને લેવા સારૂ સમગ્ર રજપુત રાજ્યોપર “ નવરોજની રૂઢી ” તેણે દાખલ કરી હતી. એટલે કોઈ પણ રાજબાળાનાં લગ્ન થાય, અને લગ્ન વખતે રાજબાળા ખાંડા સાથે બે ફેરા ફેરે એટલે બાદશાહી લશ્કર ત્યાં હાજર થયું હોય તે તે રાજબાળાને દિલ્લી લઈ જાય. ત્યાં નવ દિવસ રાજબાળા રહે બાદ બાદશાહનો શીરપાવ લઈ તે રાજપુત્રી

પોતાના પતીના રાજ્યમાં જાય અને પતી તેને અંગીકાર કરે અને લક્ષ્મીના બાકી રહેલા એ ફેરા પતીને ધરે ફરી લક્ષ્મી વિધિ પુર્ણ કરે આવે. ઔરડર ઔરંગઝેબ બાદશાહે કહેલો. કીચીત ઇતિહાસ અને વિશેષ દંતકથાથી બાટ ચારણોના મુખથી આપણે જાણી શક્યા છીએ અને આ રીવાજની કાંઈક સત્યતા શુરવીર કલાજી અને મટીલાણીની દંતકથાથી આપણે જાણીત માની શકીએ છીએ. એક વખત હીંદના રજપુતોનો આવો પણ સમય હતો આ ખ્યાલ હાલના રાજ્યોએ કરવા જેવો છે.

અમો તો કહીએ છીએ કે મોગલ બાદશાહી અમલના વખતમાં ખંડીયા રાજાને જે સુખ હતું તે કરતાં હાલના રાજ્યોને હજાર નહીં બલકે લાખોગણું સુખ છે. હાલના રાજ્યોને સુતાં સુતાં રાજ્ય ચલવાનું છે. હૃદયમાં કોઈ તરેહની લડાઈની કે ખીજી જાતની ભીતી રહીજ નથી. નવરોજની માફક હાલના રાજ્યોને રાજ્ય-બાજાઓ સાર્વભૌમ શહેનશાહને આપવી પડતી નથી તેમ નવરોજ જેવા કોઈ તરેહના અન્યાયી ધારાઓ પણ આપણા શહેનશાહના નથી. બાદશાહી અમલમાં લડાઈ ટંટામાં બખેડામાં રાજ્યોની જીંદગી ગુજારવી પડતી બાગ્યેજ કોઈ રાજા પચીસ વર્ષની પોતાની જીંદગી નીલાવતો ધણા રાજ્યોનાં મૃત્યુ રણસંગ્રામમાંજ થતાં. એવો મુગલ બાદશાહી અમલ હીંદમાંથી ગયો અને હથ્થર કૃપાએ એ સ્થળે અપણી માનવંતી ન્યાયી શહેનશાહત સ્થપાઈ ન્યાયનો વીજ્ય વાવટો હીંદ પર ફરકવા લાગ્યો એજ આપણું મહદ્ભાગ્ય સમજવું. રાજા પ્રજાસમગ્ર મન ગમતાં સ્વતંત્રતામાં રહી સુખે ભોગવે છે. હીંદુ અને મુસલમાન બન્ને પ્રજા એક ખીજની વિરુદ્ધ નહીં બલકે બાઈચારાથી વર્તવા લાગી છે જેથી આપણે રૈયતે તો પરમાત્માનો

ઉપકાર માની સરકારનું રાજ્ય કાયમ રહેવા ઇશ્વર પ્રાર્થના કરવી જોઈએ.

પ્રકરણ ૨ જી.

ભટ્ટીયાણીની બાળચેષ્ટા.

જે વખતે દિલ્હીમાં ઉપર મુજબ ઐરંગઝેબ આદશાહનો અમલ બજતો હતો તે સમયમાં આ વાર્તાની મુખ્ય અધિષ્ઠાતા જેસલ-મીરની ભટ્ટીયાણી નામની એક દિવ્ય સ્વરૂપી દેવાગનાયે જેસલ-મીરના ભટ્ટી રાજાને ત્યાં કન્યાકાંડે જન્મ લીધો હતો, અને તે જન્મ ઐરંગઝેબ આદશાહના નવરોજના ગર્વને કિનારવા માટે જાણે ન લીધો હોય ? જાણે ? એટલાજ સાડા હીંદ દેવી ! આર્ય મહિલા સાક્ષાત રાજ્યબાળાના રૂપમાં ભટ્ટી રાજાને ત્યાં અવતરી ન હોય ? તેમ ઇતીહાસ ઉપરથી જોઈ શકાય છે.

એવી આર્ય બાળા શુદ્ધ ક્ષત્રાણી ભટ્ટીયાણી ભટ્ટીરાજાને ત્યાં જનમી આ વખતે ઐરંગઝેબનો નવરોજનો આડર હિંદના ચારે ખુણામાં અમલ કરી રહ્યો હતો. જેમાં દીલ્હી નજીકના મારવાડ આદિ પ્રદેશમાં તો નવરોજનો અમલ તાત્કાલીક થતો હતો.

ભટ્ટીયાણી એક પૂર્ણ ચંદ્ર ઉર્વશી, કે મેનકાના સ્વરૂપને ભુલાવો પમાડે તેવી સ્વરૂપવાન હતી. ભટ્ટીયાણીના શરીરના અવયવો રાત્રી દીવસ શુક્લપક્ષના ચંદ્રની માફક વૃદ્ધી પામી જેત જેતામાં રાજબાળા આસ્થાવસ્થા છોડી યુવાવસ્થામાં ગમન કરતી દીસવા લાગી એટલે ભટ્ટીયાણીની ઉંમર પંદર વર્ષની થવા આવી રૂપ અને ગુણ બંનેમાં સંપન્ન હોવાથી માત્ર પીતાને ભટ્ટીયાણી પુત્ર તુલ્ય

પ્યારી લાગતી હતી. ભટીરાજ રાજ્યાળાને લાલનપાલનમાં ઉછેરનો હતો ભટીયાણી પણ સ્વર્ગ સમાન રાજ્ય વૈભવમાં ઉછરી પોતાની પાંચસો સાહેલીઓની અંદર બાળએણીની અનેક તરેહની રમત ગમત કરી આનંદ ભોગવતી હતી.

આવી બાલ્યાવસ્થાની પંદર વર્ષની ભટીયાણી ॥ ઉમરમાં એક વખત ચૈત્રગજેય બાદશાહની સુશોભિત પોશાકમાં અનેક તરેહના રંગથી ભરપુર ચીતરેલી છત્રી દિલ્હીથી લઈ એક ચીતારો જસલમીર આવ્યો અને ભટીરાજ આગળ તે છત્રી રજુ કરી. ભટી રાજ્યે તે છત્રી જોઈ. છત્રીમાં ચીતારાની પીંછીની અનુપમ તારીફ કરી ચીતારાને બાદશાહનો પોતા ઉપર પ્રેમ થવા ઇનામ પણ આપ્યું. ચીતારે ઇનામ લીધું અને બોલ્યો કે અમારા જહાંપનાહનું એવું ફરમાન છે કે દરેક રાજ્યમાં આ છત્રી ફેરવવી અને રાજ્યના જનાનામાં રાજ્યાળાઓને પણ આ છત્રી બતાવવી; માટે બાદશાહના આ ફરમાનને માન આપી આપના જનાનામાં આપની રાજ બાળા ભટીયાણીને આ છત્રી બતાવવી જોઈએ. વળી તે હજી બાલ્યાવસ્થાની છે. માટે તે કુંવરી પાસે જવામાં કોઈ તરેહની ઓઝલ સંબંધી હરકત નથી માટે આપ મને આ છત્રી ભટીયાણી રૂપે લઈ જવા આજ્ઞા આપો. બાદશાહના ફરમાનનું અપમાન કરવામાં આહીત છે માટે ભટી રાજ્યે ચીતારાને છત્રી સાથે ભટીયાણી પાસે જવાની સવડ કરી આપી અને ભટીયાણીને પણ કહેવરાવ્યું.

ચીતારો ભટીયાણી પાસે છત્રી લઈને ગયો આ વખતે ભટીયાણી પોતાની સાહેલીઓમાં અનેક તરેહની રમત ગમત કરતી હતી કીશોરી ! કુમાર ! અગ્યાત મુઘા રૂપની રાજ્યાળા ભટીયાણીએ પેલી છત્રી જોઈ

કીંચીત મુખ મરકાવી ઓઝલમાં રહી બોલી ઓહો ! ! શું છપી છે. ચીતારા ! આ છપી કયા રાજપુત્રની છે ? શું ? તેનો ચહેરો દીદી-પ્યમાન છે. આહા ! ! ભરતખંડના સૂર્ય ચંદ્ર કુળના રાજપુત્રો આવા મજબુત બાંધાના અને દેખાવડા ચહેરાના પણ હજી પાકતા નેવાય છે ને શું ? આ છપીનો હસમુખો ચહેરો છે ફક્ત આ તેનો લેખાસ હું રજપુત રીતીનો જોતી નથી તેનું શું કારણ હશે રજપુતો બાદ-શાહી સહવાસમાં આવો વરણસંકર પહેરવેશ પહેરવા લાગ્યા ! “દેશ મૂકવો પણ વેશ ન મૂકવો” એ કહેવત શું ? ભૂલી ગયા ? બોલ ? બોલ ! ચીતારા ! આ વરણસંકર રજપુત ધર્મ છોડતાર કયો ? રાજપુત જાગ્યો છે ? આ વખત બધી દાશીઓ પણ છપી નીલાગવા લાગી હતી.

ચીતારે કહ્યું. રાજબાળા ! કોઈ વરણસંકર રાજપુત્રની આ છપી નથી. તું અજાણી છું. હજી કોઈ રજપુતોએ પોતાનો પહેર-વેશ છોડ્યો નથી માટે આ છપીને તું કોઈ રાજપુત્ર ગણતી હું તો તારી ભૂલ છે. આ છપી તો હાલના હીંદના મહાન પ્રતાપી મોગલ શહેનશાહી વંશના મુગટમણી ઐરંગઝેબ હરે નૌરંગ શાહ બાદશાહની છે આ છપી ઉપર મોહ પામી થયેલી રાજબા-ળાઓ નૌરંગશાહ બાદશાહ સાથે નકા પઢી તેનું જનાનું દીપા-વવા લાગીઓ છે. આપ સર્વ બાળાઓમાં સ્વરૂપે શીરોમણી છો. તેમ ઉમદા ગુણમાં પણ અવધી છો આ આપની તારીશી સાંબળી અમારા નૌરંગશાહ બાદશાહ કીદા કીદા થઈ આપની પાસે આ છપી બતાવવાનું મને મોકલ્યો છે આપ આ છપીનું સંપૂર્ણ નીરક્ષણ કરો અને ઐરંગઝેબ જેવા હીંદના સાર્વભોમ શહેનશાહનું જનાનું દીપાવી બાદશાહી વેભવ ભોગવો. !

ચીતારાના મુખમાંથી આવ્યાં વાક્યો નીકળતાં પોતાની શ્રવણ ઇંદ્રી ભૂષ્ટ થયેલી માની ભટીયાણી એકીદમ ગુસ્સે થઈ ગઈ. અરે! દુષ્ટ! આ તું શું બોલે છે? અરે! તું તે બોલેછે કે બકે છે? રાજબાળા પાસે યવનનું નામ લેતાં તુંને જરા પણ શરમ આવતી નથી. દુષ્ટ! તારૂં મોઢું કાણું કરી અહીંથી સત્વ ચાલ્યો જા? તારો પ્રાણ લેવા આ મારા જમણા હાથની એક ભુજા તસ છે તું મારી એક લપટાકતો ગ્રાહક છું. પરંતુ કાગળીયાના કાન કાપવા એ હું મારો ધર્મ માનતી નથી જા? નીચા! જલદી છાત્રી લઈ ચાલ્યો જા? એમ કહી એકીદમ ગુસામાં ઉભી થઈ, છાત્રીનો તીરસ્કાર કરી છાત્રીને પોતાના પગની એક પાટુ મારી આથી આદશાહનું અપમાન થયું માની છાત્રી લઈ ચીતારો ચાલતો થયો અને ગુસામાં જોડા-મીર છોડી દીધું રસ્તામાં ભટીયાણી સમઘી અનેક તરેહના તર્ક વિતર્ક કરતો ઘોડા દીવસે દિલ્લી પહોંચ્યો અને ઐરંગઝેબ આદશાહની હજુરમાં આવી સરવ હકીકત નીવેદન કરી ઐરંગઝેબ પણ ભટીયાણીના સાહસ કર્મ ઉપર ગુસ્સે થયો. ભટીયાણીએ મારી છાત્રીનું નહીં પણ આ મારા શરીરનુંજ અપમાન કર્યું છે. છાત્રીને પાટુ મારી નથી પણ એ કુલટા રજપુતાણીએ આ મારા દેહનેજ પાટુ મારી એમ હું માનું છું એ નીચ ભટીયાણીને મારા જનાનામાં બેસાડું અને તેના પીતાનું રાજ્ય પાયમાલ કહું ત્યારેજ હું આદશાહ ખરો!! એ રજપુતાણીએ મારા બળ અને ગૌવનો કાંઈ પણ વિચાર કર્યોજ નહીં. માટે મારે હવે તેને મારી સત્તાનું બળ બતાવવું પડશેજ, અહો!! મારા સાંભળવા મુજબ ઇંદ્રની પરી-સમાન નવ યૌવનાં ભટીયાણીને માંડે અપમાન કરવાની બુદ્ધિ કેમ સુજી હશે? શું તે નહીં જાણતી હોય કે તેનો આપ મારો ખંડીઓ

રાજા છે અને વરસમાં છ માસ હથીયાર ધારણ કરી મારે દરવાજે ઉભો રહી રાત્રીનો સંત્રી તરીકે પેરો ભરે છે આવી મારી મહાન સત્તા ઉપર કીશોર વયની સુકુમાર ભટ્ટીયાણીયે કાંઈ પણ વિચારતજ ક્યો ? શું ? ચીતારા આ હકીકત તું ખરી કહે છે ? હા ? મુત્તક કે બાદશાહ ! આપની પાસે જુદી હકીકત રજુ કરવા મને કાંઈ પણ કારણ નથી. હું પ્રથમ જેસલમીરમાં જઈ તેના પીતા પાસે ગયો. તેમને મળ્યો આપ નામદારની આ છબી બતાવી બાદ ભટ્ટીયાણી પાસે લઈ જવા માગણી કરી રાજાએ તે માગણી સ્વીકારી અને છબી સાથે ભટ્ટીયાણી પાસે હું ગયો એ વખતે પોતાની મૃગ નયની પાંચસો સાહેલીઓમાં બાળચેષ્ટા રૂપી રમત ગમત તે કરતી હતી. એ વખતે એ મૃગાક્ષી મુઘ્ધા રાજબાળાને મેં જોઈ. નખથી શીખ સુધી તેનો ચેહેરો ઝીણું અતરપટ હોવાથી નીહાળ્યો. નીહાળતાંજ હું બાદાવરો બની ગયો શું ખુદાએ ભટ્ટીયાણીને રૂપ આપ્યું છે જેમ તારાના સમુદમાં ચંદ્ર શેખે તેમ એ પાંચસો દાસીઓની અંદર શોભી રહી હતી. જેવો હું આવું છું એવી બાતમી તેને મળી કે તુરત રમત છોડી સીંહાસનપર જઈ બેઠી અને સીંહાસનની બંને બાજુ તેની સહેલીઓ હારબંધ ગોઠવાઈ ગઈ. એક તેની વડી દાશીયે મારો સત્કાર કર્યો. અને તેની પોતાની આજ્ઞા અનુસાર આપની આ છબી ગારા હાથમાંથી લઈ ભટ્ટીયાણી પાસે રજુ કરી આ સત્તજો બનાવ હું સ્થીર ચીતથી જોઈ રહ્યો. પાંચ મીનીટ છબી તરફ પોતાની દ્રષ્ટી ભટ્ટીયાણીયે ઠેરાવી બાદ દ્રષ્ટી ફેરવી બોલી અહો !! આવા રાજા કુમારો હાંદમાં પડ્યા છે શું ? શરીરનો બાંધો અને દેખાવ છે ફક્ત રાજાકુમારો મુસત્રમાની લેઆસ ધારણ કરે. એજ તેનું બીરૂપણું અને કાયરતા જણાઈ આવે છે જ્યાં કાયરતાયે શરીરમાં પ્રવેશ કર્યો ત્યાં તે રાજ

પુત્ર શેનો ગણાય. મારી તો માન્યતા છે કે ખરો ક્ષત્રી મરણાંગન થતાં સુધી કુળ રીતીઅને પહેરવેશ કદી છોડેજ નહીં માટે લાવ આ ચીતારાને પુછું કે કયા નીચ રાજપુત્રે પોતાનો વડીલો પાછોત ક્ષત્રી ધર્મ છોડી આવો યવન પહેરવેશ પસંદ કર્યો છે ધીક્કાર છે તેને જો તે રાજપુત્ર હોય. મહાન રાજ્યનો માલેક હોય તો પણ પહેરવેશ ફેરવવાથી હું તેને ક્ષત્રી તરીકે માન આપવાની નથી. આવા ક્ષત્રી ધર્મ છોડી ઉભય કુળ ભૂષ્ટ કર્તા રાજપુત્રોને એક નહીં પણ હજારવાર ધિક્કાર છે. પહેરવેશ ફેરવવો એ રાજપુત્રોનું કર્મ નથી. હું અધીરી થઇ જાણુવા માગુ છું કે ચીતારા ! આ છબી કેની છે ? જહાંપત્તાહ ! ભટ્ટીયાણીના મુખમાંથી આવાં વાક્ય નીકળતાં હું તાબુગ થયો અને તે સુલોચના સામે હું ધીમા અવાજથી બોલ્યો. રાજબાળા ! કોઇ રાજપુત્રની આ છબી નથી. કોઇ રાજપુત્ર આવો સ્વરૂપવાન હાલ હીંદમાં નથી. આતો હીંદના શહેનશાહ નૌરંગશાહ બાદશાહની છબી છે, જેના ચરણમાં હીંદના તમામ નાના મોટા રાજા અને રાજકુમારો પોતાની તરવાર નમાવી રહ્યા છે, જેણે પોતાના પ્રૌઢ અમલવડે મોગલ બાદશાહી ચક્રવર્તી કરી છે, આવા પરાક્રમી બાદશાહ ચૌરંગજેખની આ છબી છે, આ છબી જોઈ ધણી રાજબાળાઓએ રાજકુવરો તરફ કટાક્ષ નજર કરી, રાણીનું પદ છોડી હરમ અને બીબીનું પદ લઇ બાદશાહી જનાતું દીપાવવા માંડ્યું છે. આતું માઈં વચન સાંભળતાંજ તે એકીદમ ગુસ્સે થઇ ગઇ. અને અપમાન ભર્યા ધણા શબ્દો બોલી, તથા આપની આ સુંદર છબીને ઉઠી તેણે એક પાટુ મારી. આ બનાવ હું સદન કરી શક્યો નહીં. જેથી એકીદમ ચાલતો થઈ અહીં આવ્યો છું હું અસલ બાપણુ આપ સનમુખ કદી કરવાનો નથી.

ગુસ્સે થયેલ બાદશાહ ચીતારા પ્રત્યે બોલ્યો શીકર નહીં ? બટીયાણીને હું જોઈ લઈશ, એવી હઠીલી બાળાઓની હઠ છોડવવા માટેજ મેં પુખ્ત વિચાર કરીને “ નવરોજના ” ઝોરડર રજપુતો-પર ક્યોં છે. અને તે ઝોરડરનો અમલ આજે લાંબી મુદત થયાં બરાબર થાય છે. બટીયાણી પ્રત્યે પણ તે ઝોરડરનો અમલ થવા નોજ. તેને નવરોજમાં પકડવાનોજ. અને તે અવસર હું તને થોડા દીવસમાં બતાવી આપીશ. ચીતારા તું હવે શાન્ત થા. બટીયાણી હજી કુંવારી છે. કોઈ રજપુત સાથે તેનું વેવીશાળ હજી થયું નથી માટે હું તેના પીતાપર મોશલી મોકલી હાલ તાત્કાળીક તેનાં લગ્ન કરવાની ફરજ હું પાડું છું. આ શીવાય બટીયાણીને હાથ કરવાનો બીજો રસ્તો નથી. હું બટીયાણીનું માગું કરું તો ઉઘાડો અન્યાય ગણાય અને નવરોજના ફરમાનથી ગુસ્સે થઈ રહેલા તમામ રજપુતો એકત્ર થઈ મારા સામી જળરી લડાઈ કરે માટે તેમ નહીં કરતાં તાત્કાળીક બટીયાણીને પરણાવવા બટી રાજપર જળરી રકમની મોશલી મોકલવી એજ ઉત્તમ છે. આવી રીતે બાદશાહ અને ચીતારાની વાત ચીત થયા બાદ ચીતારાને જળરૂં ઇનામ આપી બાદશાહે વીદાય ક્યોં.

આ બાળુ બટીયાણીએ નૌરંગશાહ બાદશાહની છાત્રીને પાડુ મારી અને ચીતારો રીસાઈ દિલી ગયો એ બનાવ જોઈ સુમીત્રા નામની બટીયાણીની વહાલી દાશી બોલી બાઈ ! આપે આ જળરી બુલ કરી, તમે હજી બાળક છો એ છાત્રી કેની છે તે કેવો પ્રતાપી બાદશાહ છે કેવો કૂર સ્વભાવનો ધર્મચુસ્ત છે તેનો તમે પાડુ મારતા પહેલાં જરા પણ વિચાર ક્યોં નહીં તમારા પીતા જેવા અનેક

રાજાઓ તેની તેનાતમાં દિલ્હી જઈ છ છ માસ સુધી રાજ્ય છોડી સંત્રી થઈ સીપાઈ તરીકે તેને દરવાજો પહેરા બરે છે આવા મહાન બાદશાહની છખીને પાટુ મારવી એ તે જગત્ સાહસ ખેડ્યું છે. એ તારું કમસમજનું અજ્ઞાતપણું જણાઈ આવે છે આ તારા સાહસનું રજા કોણ જાણે હવે કેવા રૂપમાં આવશે પીતાશ્રીને કેવું સોસવું પડશે તે હવે હું કહી શકતી નથી. આ તારી ભુલનો પશ્ચાતાપ તને પોતાનેજ કરવાનો વખત આવશે. સુમીત્રા દાસીના વાક્ય સાંભળી બટીયાણી વિચારમાં પડી સુમીત્રા ! શું ? રાજબાળાઓ રાજપુત્રોની છખીઓ છોડી યવન ધર્મી બાદશાહ અને તેના શાહજાદાની છખી સામી દ્રષ્ટી કરશે ? હું શું ? શુદ્ધ ક્ષત્રાણી રાજબાળા નથી કે ઔરંગજેબની છખી સામી દ્રષ્ટી કરે મારે માટે તો મારો પ્રાણુવલ્લભ કોઈ રાજા સરજાયો હશે ? માટે આ છખીનો તિરસ્કાર કર્યો. તેમાં મેં ખોટું શું કર્યું છે હું તો જાણું છું કે મેં મારો ક્ષત્રાણી ધર્મ બળવો છે મેં જે કર્યું છે તે બ્યાજખી કર્યું છે તો પછી પીતાશ્રીને અને મને ભવિષ્યમાં શું ? આશ્વત આવવાની છે કે તું મને ડરાવે છે બાઈ હું જોજો કહું છું તે ખરું છે ચોકસ આશ્વત આવશે આપ હજી નથી જાણતાં કે દરેક રાજબાળાના લગ્ન વખતે ઔરંગજેબ બાદશાહ તરફથી “નવરોજનું” ફરમાન છે એટલે લગ્ન થયા બાદ તુરત રાજબાળા નવ દીવસ દિલ્હી બાદશાહની હજીર નવરોજમાં જાય છે બાદ પોતાના પતીને ત્યાં જાય છે. હેં ? હેં ? હેં ? દાસી ! આ શું બોલે છે નવરોજને કેવો ? અને લગ્ન થયા બાદ રાજપુત્રી નવ દીવસ દિલ્હી જાય આ શું નવાઈ !! સુમીત્રા ! તું મારી મસ્કરી કરતી નથી કે ? હું તારા આ ગુપ્ત ભેદમાં કાંઈ સમજતી નથી. બાઈ !

તું હજી બોળી છું પીતાના રાજ્યમાં લાલન પાલનમાં ઉછરી છું. નવરોજે દરેક નાની મોટી તમામ રાજ્યાળા માટે જ છે તમારે માટે પણ તમારા લગ્ન વખતે તે ફરમાન તમારે સમજવાનું જ છે શું તારે મારે પણ નવરોજમાં જવું પડશે? હા? બાપુ હા? વાહ! આવો જહાંગીરી જીલમી અન્યાયી નવરોજનું ફરમાન કોઈ રાજપુત કે રાજા શા માટે અટકાવતો નહીં હોય. બાપુ! ઐરંગ-જેબ બાદશાહનું એટલું જોર છે કે કોઈ રાજપુત તેના સામે થઈ શકે તેમ નથી બધા રાજપુતો શાન્ત થઈ મુંગે મોઢે બેસા છે અને બાદશાહ ગમે તેવાં અવગ્રીત ફરમાન કરે તોપણ તેઓ ઉઠાવે છે. હર! હર! રાજપુતાણાની કમ દશા બેઠી કે શું? શું રાજ્યાળાઓની કમ્મ-પ્તી આવી!! શું સૂર્ય ચંદ્રકુળનો અસ્ત થયો? વાહ! વહાલી દાસી હું નવરોજે ન જાઉં એવો કાંઈ રસ્તો છે જો હોય તો કૃપા કરી બતાવ બાપુ નવરોજનો અમલ લગ્ન વખતે જ હોય છે માટે જો રાજ્યાળા કુંવારી રહે છે તેના કુંવારાપણા ઉપર નવરોજનો અમલ થતો નથી. ઠીક! ઠીક! તે સાફ બતાવ્યું હું પરણીશ તો નવરોજે જવું પડશે માટે અત્યારથી જ હું પ્રતીક્ષા કરું છું કે હું મારાં લગ્ન કરીશ જ નહીં હું કુંવારી જ રહીશ કદી જો કોઈ રાજપુત મને નવરોજે નહિ જવા આપે એવું મને વચન આપી મારી સાથે લગ્ન કરશે તો જ હું તેને પરણીશ માટે અત્યારથી એવો રાજપુત મળતાં સુધી હું કુંવારી રહીશ જ કદી કોઈ રાજપુત નહિ મળે તો હું આખી જીંદગી મારી કુંવારી જ કાઢીશ બોલ પછી બાદશાહનો નવરોજે ગમે શું અમલ કરશે હું હવે લગ્નનો લહાવ છોડી ઇશ્વર બજનમાં જ માઈ ચીત ચોડ-વાની, પણ નવરોજમાં નહિ જવાની.

ભટ્ટીયાણીની નવરોજમાં નહિ જવાની પ્રતીજ્ઞા ? તેમજ ઔરંગજેય બાદશાહની છબીને પાડુ મારવાની વાત જોત જોતામાં એકલા જેસલમીર કે દિલ્લીમાં જ નહિ પણ આખા હિંદના ચારે છેડામાં ફેલાઈ ગઈ અને રજપુતાણામાં તો તે વાત ઘરે ઘરે ચર-ચાવા લાગી. ભટ્ટી રાજ પણ દીકરીના સાહસ કર્મથી, વિચાર વમળમાં ઝુરવા લાગ્યો.

પ્રકરણ ૩ જી.

ભટ્ટીરાજ પર નૌરંગશાહની મોસલીનું ફરમાન.

આપણે જાણીએ છીએ કે બાદશાહના આ ફરમાનમાં શું લખાણ હોતું જેમણે રોડડા કે બીજું કંઈ ? ભટ્ટીયાણી અને ભટ્ટી રાજ ઉપર ગુસ્સે થયેલ ઔરંગજેય બાદશાહે તે ફરમાનમાં નીચે મુજબ લખી દત્ત લખી હતી.

જેસલમીરના ભટ્ટીરાજ.

ખુદ તારાની કૃપાથી અમે હિંદના શહેનશાહ છીએ. તમે અમારા આશ્રીત ખંડીયા રાજ છો અને તમારી તરવાર દીલ્લીના તખ્ત પાસે અમારા ચરણમાં નમાવેલી છે માટે અમારી વફાદારીથી વર્તો ત્યાં સુધી જ તમારું રાજ્ય અમે તમારી દેખરેખમાં રાખ્યું છે જો તમે અમારી સાથે વફાદારીથી નહિ વરતો યા અમારા ઓરડરનો અનાદર કરશો તો તમારું રાજ્ય શહેનશાહી રાજ્યમાં જોડી દેવામાં આવશે.

અમારા નવરોજના હુકમને રજપુતાણાના તમામ રાજાઓ

માન આપતા આવ્યા છે અને તમે પણ અમારી આજ્ઞા પાળતા આવ્યા છો. અમારો વિચાર દરેક રાજ્યાળાને દુધ પીતી નહિ કરવા દેતાં તેને ઉછેરી લાયક ઉમરની થયે તાત્કાલીક લગ્ન કરી તેને પરણાવી દેવાનો છે તે અમારા પવિત્ર હુકમની તમે હજી માન્યતા કરતા નથી તમારી લાડવાઈ પુત્રી ભટીયાણી લાયક ઉમરની થયા છતાં તમે હજી તેનો સંબંધ કોઈ સ્થળે કરતા નથી તેમ અત્યાર સુધીમાં ભટીયાણીનો સંબંધ કર્યાનું અમેને જાહેર કર્યું નથી ભટીયાણી પંદર વર્ષની થઈ છતાં સંબંધ નથી કર્યો. તેમ અમારા હુકમનું તમે અપમાન કર્યું છે તમારી કુંવરી ભટીયાણી લાયક ઉમરની થઈ ગઈ છે તમારા હિંદુ શાસ્ત્રમાં પાપ છે અને તે પાપના અમે રાજ્યકર્તા શહેનશાહ પણ ભાગીદાર ગણાઈએજ માટે એવા પાપથી મુક્ત થવા ભટીયાણીનો તાત્કાલીક સંબંધ કરવાની સીવેટમાં તમને રાખવા સાફ આ અમારું આદેશાદી ફરમાન તમેને કરીએ છીએ કે તમે તમારી આજ્ઞાસાધ અને બેકાળજીથી તમારી કુંવરીને કુંવારી રાખો છો માટે તમારી આજ્ઞાસાધ ઉડાડવા સાફ આજ્ઞથી તમારા ઉપર સંબંધ કરો ત્યાં સુધી હમેશનો રૂપિયા ૧ લાખરનો મોશલ તમારા રાજ્ય પર મુકવામાં આવે છે અને તે મોશલ તરીકે આ પત્ર લઈ આવનારને જ તમારા મોશલ તરીકે સમજવો.

ભટીયાણીને જલદી પરણાવવાના સંબંધમાં હમેશના રૂ. ૧ લાખરનો જામરો મોશલ પોતાના રાજ્ય પર આવવાથી ભટીરાજ જામરો વીચારમાં પડ્યો શાથી કે ભટીયાણીએ તો નહિ પરણવા પ્રતિજ્ઞા કરી છે અને આ બાબુ આદેશાહની પરણાવવાની સખતાઈ આવી

તરેહના ઉભય વિચારમાં બટી રાજ રાત્રી દિવસ ગમગીનીમાં રહેવા લાગ્યો. અને હમેશાં નીશાસા નાંખી બોલવા લાગ્યો કે—

ચલનો બલો ન કોશકો, દુહીતા બલી ન એક,
મંગનો બલો ન આપસે, જે પ્રભુ રાખે ટેક;

અરે! એક પુત્રી હોય તો પણ સારી નહિ મારી પુત્રી બટી-
યાણી નહિ પરણવાની કદી હઠ હોડશે નહિ અને આ બાદશાહનો મોશ્વલ
કદી જેસલમીર પરથી ખસશે નહિ અરે! ઇશ્વર દયા કર કે હું હરેક
યુક્તી પરયુક્તીથી રાજ્યાળાને સમજાવી તેની હઠ છોડાવું અને કોઇ
મહાન જ્ઞેષ્ઠપુર, મેવાડ, જેવા રાજ્યકર્તા સાથે તેનું લગ્ન કરું કે જેથી
હું નર્ચીત થાઉં એમ વિચાર કરી બટીયાણીને મળવા જનાનામાં જઇ
બટીયાણીની માતૃ પાસે બટીયાણીને બોલાવી બટી રાજ પોતાની રાણી
(બટીયાણીની માતા) ને કહેવા લાગ્યો કે પુત્રી આપણી બટીયાણી-
ની હઠ છોડાવો અને તે પરણવાનું કબ્જા કરે તો સારું સ્વામીનાથ !!
આપણી લાડવાસ પુત્રી હમીલી છે વળી તેણે જે કારણથી પ્રતીક્ષા
કરી છે તે કારણ રાજપુતાણીના ધર્મનું ખાસ રક્ષણ કરતાં છે માટે હું
પુત્રીને શી રીતે સમજાવી શકું એક રાજ્યાળાનું અખંડ વૃત્ત ભંગ
કરવા હું રાજપુતાણી છું. માટે મારા ઉદરથી ઉત્પન્ન થયેલી મારા
પયોધરથી શુદ્ધ દુધ પીને ઉછરેલી રાજ્યાળાને હું કદી અવળી શી-
ખામણ આપવાની નથી આપણું રાજ્ય જય ઔરંગઝેબ સાથે
લડાઇ થાય અને તે લડાઇમાં કદી તમારો પ્રાણ જાય તો હું પાછળથી
તમારા શુરવીર પવિત્ર સખને મારા ખોળામાં લઇ અગ્ની દેવીને સ્મ-
શાન ભુવનમાં જઇ આ દેહ અરપણુ કરી આપના આત્માને સંતોષ
આપી આ દુનીયામાં રાજપુતાણીના સતીત્વપણાનો ચાલતો રીવાજ

મોજુદ રાખી હું દીવાવીશ. પણ દીકરીની વ્યાજબી પ્રતીક્ષા તોડારી તેને પરણવાની સલાહ આપી માફ નામ અને મારી કુખને કદી લજવીશ નહિ. જેસલમીરનું રાજ્ય જય તો ભલે જય અને મેવાડના રાણા પ્રતાપની મારક અરવલીના અણ્યમાં બીલડાના રૂપમાં રહેવું પડે તો ભલે પણ રજપુતાણીની કીર્તિ આ ભુમીમાંથી કદી જશે નહીં. પ્રાણનાથ ! તમે આવા શૌર્યહીણ કેમ થાઓ છો બાદશાહી મોશલીથી શા માટે ડરો છો શું તમેને જેસલમીરનું રાજ્ય અને રાજ્યલક્ષ્મી પ્યારી પુત્રી ભટીયાણી કરતાં વધારે વડાહું છે એટલાજ સાર મોશલીના ખર્ચથી ડરો છો રાણો પ્રતાપ પોતાની પુત્રી અશ્રુમતીના માટે બાર વરસ જંગલમાં રખડ્યો. આખરે પરમાત્માએ તેની નેક ટેક રાખી તમે પણ શાન્ત અને ધીરજ શીલ રહો કેમ રાજબાળાઓ દુનીયામાં કુવારી રહી નથી જનકનું પણ ધનુષ્ય તોડવાનું રામચંદ્રજીએ પુર્ણ કર્યું છે તો પછી ભટીયાણીની પ્રતીક્ષા પુર્ણ કરવા કેમ રાજ પુત્ર જાત્રત થશેજ અને ભટીયાણીને પરણશેજ. મારી તો આ સલાહ છે, તમે પણ શુરવીર ભટી રાજા છો મોશલીના બોજનથી હળકવાનું નથી “રાજ્ય જય તો ભલે પણ રીત જશેમાં” કુળ ધર્મને સાચવવામાં જ રજપુતાણું રહ્યું છે.

શાબાશ ! રાણી ! શાબાશ ! હું તમારી ઇચ્છાનુસારજ વર્તવાનો છું. આજથી ભટીયાણીને પરણાવવા બાબત મારી જાબથી કદી ઉચ્ચાર હવે કરીશ નહીં. “શમતાના ફળ મીઠા હોય છે” તે હું સારી રીતે જાણું છું. છતાં ઔરંગઝેબ બાદશાહ વધારે તાકીદ આપશે તો પછી આ શમશેરના સાધનથી મને યોગ્ય લાગશે તેમ કરીશ ધન્ય છે પ્રાણનાથ ! તમારી શૌર્યતાને, રજપુતાણો તો એજ

ધર્મ છે. રજપુતોનો ધર્મ રણસંગ્રામમાં યુદ્ધ કરવાં. અને કીર્તી મેળવવી. લડાઈમાં જીતે તો પૃથ્વીનું રાજ્ય પ્રાપ્ત કરે અને મરણ પામે તો સ્વર્ગમાં અક્ષય રાજ્ય મેળવે એટલે લડાઈથી રજપુતોને બેમાંથી એક ભુમીનું રાજ્ય અવધ્ય પ્રાપ્ત થાય છે. આપની હીમત જોઈ સ્વામીનાથ ! હું અપાર આનંદ પામું છું. આવી રીતે વાતચીત કરે છે તેવામાં ભટ્ટાચારી પોતાના માતપીતા પાસે આવી ઉભી રહી. અને નમન કરી બોલી માતપીતા ! આપની બાળા (રાજકુમારી) ને આપે શા માટે આજે યાદ કરી છે ! કાલાં કાલાં હૃદયભેદક વાક્યો સાંભળી ભટ્ટીરાજ હર્ષિત થઈ બોલ્યો બેટા ! તું જાણે છે કે આજે તારાં માતપીતા ઉપર ઉભય પ્રકારનું કેવું દુઃખ આવી પડ્યું છે.

પીતાજી ! હા ! હું પણ સમજું છું. મારે માટે આપને દિહીનો બાદશાહ કે જે હાલમાં રજપુતોના કુળ ધર્મનો તાક્ષ કરવામાં જીલમ આદરી રહ્યો છે. તેના હાથથી આપને વધારે સોસવું પડ્યું છે. પણ પીતાજી ! શું કરવું લાગ્યાર ! હું રજપુત કુળમાં જન્મી છું. જે રજપુતાણીઓએ ચીતોડના કિલ્લામાં રજપુતાણીઓનું સતીત્વ પાળું બતાવી પોતાના પત્નીઓની પાછળ પોતાના પ્રાણો અર્પણ કરી તે કિલ્લા ઉપર કંકુવાળા પોતાના હાથના પંજા માર્યા છે. જેના થાપાની બંને હારો એક લાઇનની આજે પણ જોવાય છે અને તે દેખાવ હાલના મનુષ્યોને હેરત પમાડે છે. આપના કુળમાં ઉત્પન્ન થયેલી સુદ્ધ ક્ષત્રી વીર્યની હું રાજબાળા ભટ્ટાચારી શું ? નવ દીવસનો બાદશાહી નવરોજે સ્વીકારીશ ? હાલમાં શું ? કોઈ રજપુત આ રજપુતાણામાં નથી કે ? આ ઔરંગઝેબની જીલમી નવરોજની રીત બંધ કરે ? શું ? તમારી પુત્રી ભટ્ટાચારી દુનીયામાં કુંવારી રહીજ રહી ? ચાલી જશે ? ભટ્ટાચારીની

જીંદગીમાં કોઇ રાજપુત શુરો થઇ બટીયાણીના જમણા હાથનું પાણી ગ્રહણ નહીંજ કરે ? કદાપી જો તેમ થશે તો પછી આપ નિશ્ચય સમજજો કે હું સંસાર સુખને બીલકુલ ઇચ્છતી નથી. પણ રાજપુતોનો ધર્મ શી રીતે અચળ રહે તેજ ઇચ્છું છું. હું નવરોજમાં જનાર નથી અને તેટલાજ માટે નવરંગશાહ બાદશાહની છબીને મેં પાટુ મારી છે. આ વાત આખા રાજપુતાણામાં ફેલાઈ રહી છે માટે પીતાજી ! આપ નચીંત રહો. ઇશ્વર ! તમારી અને આ તમારી પુત્રી બટીયાણીની લાજ રાખશે. માંડે સગપણ કરવાની વાત જો તમારા પાસે કોઇ કરવા આવે તો તેને પ્રથમ મારી પાસે મોકલજો હું તેને આ મારી પ્રતિજ્ઞા કહીશ, જો તે મારી પ્રતિજ્ઞા કબુલ કરશે તોજ હું માંડે લગ્ન કરીશ અને તમને બાદશાહી મોશલવીથી સુકત કરાવીશ. છતાં તે વાતને ઢીલ થાય એમ ધારી જો પીતાજી ! આપને પૈસો વહાલો કન્વો હોય અને મોશલવીબરવી ભારે ગણતા હોતો ખુશીથી કહો કે હું વિષપાન કરી આપને ઉપાધીમાંથી સુકત કરું પણ રાજપુતાણાં ધર્મ છોડી નવરોજમાં જવા કદી ઇચ્છીસ નહીં.

શાબાશ ! રાજપુત્રી ! શાબાશ ! ! તું. રાજપુતાણીના ખરા ધર્મ જગતમાં જાહીર કરી ઇતીહાસમાં ધાયમ નોંધાવવા તેમજ હાલમાં નવરોજ નીમીત્ત અનેક રાજબાણાની થતી અપકીર્તિ અટકાવવાજ મારે ઘેર જન્મી છું અમો ખુશી છીએ. બાદશાહી હજારો રૂપીયાની હમેશની મોશલવીની હું દરકાર કરવાનો નથી. મેટા ! તું તારી પ્રતિજ્ઞામાં દ્રઢ રહેજો તને નવરોજમાં જતી અટકાવે એવો કોઇ શુરવીર રાજપુત્ર જાગ્રત થઇ તારી ઇચ્છાનુસાર વર્તવા કબુલ કરે. ત્યાં સુધી હું તારું સગપણ કરવાનોજ

નથી હું પણ રાણા પ્રતાપની મારફત સુખદુઃખ સહન કરી મારો પીતા રૂપી ધર્મ બરાબર બજાવીશ. ફક્ત તારી હીમત જોવાન તને આજે જોલાવી છે હવે હું આનંદ પામું છું. આ તારી માતૃશ્રીની પણ તેજ સલાહ છે. બેટા ! ભટ્ટીયાણી ! તું કામ વાતે ગભરાઈશ નહીં, ધીરજનાં ફળ મીઠાં જ ચાખીશ.

પ્રકરણ ૪ થું.

ભટ્ટીયાણીના સબંધમાં રાજપુતોના વિચારો તેમ જ્યૌરંગજેખની વિશેષ સખતાઇ.

નવરોજમાં ન જવાની ભટ્ટીયાણીની પ્રતિજ્ઞા જોતજોતામાં આખા રાજપુતાણામાં ફેલાઈ ગઈ. મૃગનયની મનહર ચતુરાં રાજબાણા ભટ્ટીયાણીના રૂપ ગુણની લાવણ્યતામાં ઘણા રાજપુત્રો નામ સાંભળી તેને પરણવા આતુર થઈ રહ્યા હતા. અને તેને માટે પોતાનો રાજ્ય વૈભવ અને પોતાની ઉદારતા વિષેનાં ભાટ ચારણો પાસે ક્ષિપ્ત રૂપમાં વર્ણન કરાવી, ઘણા રાજપુત્રો ભટ્ટીયાણી સાથે પોતાનાં લગ્ન કરવા આતુર થઈ રહ્યા હતા પરંતુ નવરોજની પ્રતિજ્ઞા સાંભળી તેઓ નિરાશ થઈ જતા હતા અને સગપણનાં માર્ગો મોકલવાં બંધ કરી બેઠા હતા શાથી કે મૃગાક્ષી ભટ્ટીયાણીને પ્રાપ્ત કરવા સાર જાદશાહ જ્યૌરંગજેખ સામે લડાઈ કરવી. યુદ્ધમાં ઉતરવું છેવટે હારી પોતાનું રાજ્ય ગુમાવવું અને પોતાનો દુધ ચોખા અને સાકરનો ખોરાક ખોઈ બેસવો. એ કરતાં નવરોજમાં જવાની બીજી રાજબાણાઓ શું ખોટી

હાલમાં તમામ રાજ રાણીઓ નવરોજમાં પસાર થઈનેજ આવેલીઓ છે માટે આપણી રાણી પણ તે હુકમને આધીન થાય, તેમાં નાલાશી શેની છે. ભટ્ટીયાણી સુખ છે કે આવી પ્રતિષ્ઠા લઈ બેઠી છે એથી એને કોણ રાજપુત મળવાનો છે એની નજરે અનેક રાજબાળાઓ નવરોજમાં જઈ આવી છે, અને પછી પોતાના પતીના રાજ્યમાં દાખલ થઈ રાજ્ય સુખ ભોગવે છે. તો પછી ભટ્ટીયાણીની આ કેવી મુશ્કેલી કહેવાય ? અરે ! એની મુશ્કેલીએ તો એના આપને કેટલું સોસાવ્યું છે. અને આખરે રાજ પણ શુભાવશે, અને ભટ્ટીયાણીને સપડાવું પડશે. પણ એ ભટ્ટીયાણી. ભટ્ટીયાણી નહી પણ આ કળજીંગની બીજી સંગોગતાજ જાગી છે નહીં તો મારા જેવો રૂપ અને રાજ્યમાં બીજો કયો રાજપુત રાજ મળનાર છે હું તો કહીશજ કે ભટ્ટીયાણીએ હવે આ વિચાર માંડી વાળવોજ જોઈએ.

કેટલાક નાના, નાના, સ્ટેટના રાજ અને રાજ પુત્રો ભટ્ટીયાણીનું પાણી ગ્રહણ કરવા સાર પોતાના પ્રાણો આપવા તૈયાર થયા પણ તેથી મહાન મોગલ આદશાહી દુટે તેમ નથી એમ માની પોતાનું સુરાતન જાળાવવું એ પથ્થર તજી ચગદાયા જેવું ગણાય માટે ભટ્ટીયાણી સખધી જાગ્રત થતી હૃદયની ઉર્મી દાખી દેતા હતા.

આવી રીતે ભટ્ટીયાણીની ચર્ચા તમામ નાનાં મોટા રાજ્યોમાં ચર્ચાઈ રહી હતી બહુ શુરવીરોને તો ભટ્ટીયાણીના લક્ષ્મીનાં સ્વપ્નાં પણ આવતાં હતાં. પણ સર્વ કોઈ ઔરંગઝેબના અમલ આગળ લાચાર હતા.

આવી રીતે વાત વાતમાં પાંચ વરસ વીતી ગયાં અને ભટીયાણી વીશ વરસની ભર યુવાવસ્થામાં આવી પહોંચી એક બાળુ ઐરંગઝેબ બાદશાહની પણ ભટીયાણીને જલદી પરણાવવાની ભટી રાજપર તાકીદ થવા લાગી મોસલપર મોસલે વધવા લાગ્યા પરંતુ ટેકી ભટી રાજ રાજ્યને ખરચના બોજમાં વધારે ઉતરતું જોઈ ડગ્યોજ નહીં બલકે પોતાની લાડવાઈ અને સતીત્વરહસ્યને જાણનારી સુપુત્રી ભટીયાણીની પ્રતિષ્ઠા પળાવામાં ઉત્સાહીજ રહ્યો ધન્ય છે એવા ક્ષત્રી પીતાને કે પુત્રીની ટેક પાળવા અરથે રાજ્ય લક્ષ્મીની પરવા રાખી નહીં આજે તો તરકાણે દીકરી દઈ રાજ બચાવવા એકાદ બે ગામડીના રજપુત રાજાઓ પોતાની કીર્તિ માનવા લાગ્યા છે. બાળુઓ કન્યાવીક્રય કરી કોળી ઠાકોરમાં દીકરીઓ દેવા લાગ્યા છે. એ કેટલું બધું રજપુત ધર્મમાં સોચનીય અને અધટીત ગણાય.

પ્રકરણ ૫ મું.

જેઠપુર મહારાજના સબંધ માટે કલોજીનું નીકળવું.

ઉપર કલો મુજબ ઐરંગઝેબ બાદશાહનો અંધાધુધાનો રજપુતો ઉપર અમલ બજતો હતો એવા સમયમાં જેઠપુરના મહારાજની રાણી ગુજરી જવાથી ગાદી અર્ધાંગના વિન્યા સુની રહેલી માટે જેઠપુર મહારાજ પોતાના પટાવતોની સભા ભરી બેઠા જેમાં અનેક રજપુત પટાવતોયે આવી હાજરી આપી સર્વે પોત પોતાને ઠેકાણે બેઠા આ સભામાં સમીયાણાનો બાર ગામડીનો માલેક ઠાકોર કલોજ જે જેઠપુર મહારાજનો પટાવત થાય તે

પણ આવી હાજર થયો આ કલાજી ઉપર જોધપુર મહારાજની સંપુર્ણ પ્રીતી હતી. તેમજ ઘણા પટાવત કલાજીની બહાદુરી અને લાયકતાનાં વખતો વખત વખાણો કરતા હતા સુરવીર કલાજીનું પ્રતીદીન વધતું જતું માન જોધ ઘણાઓ તેનાપર નારાજ પણ થતા હતા પણ તે તેમની ઈર્ષા હૃદયમાંજ રહેતી હતી. અને કલાજીને માનભંગ કરવા તથા હલકો પાડવા સાફ તેવાઓ તેવો સમય શોધી રહ્યા હતા પણ કલાજી આગળ તેમનું કાંઈ પણ બળજોર ચાલતું નહોતું જોથી શાન્ત થઈ બેસી રહેતા હતા.

બરાયેલા દરબારમાં તમામ પટાવતો હાજર થયા અને કસુંબા પાણી નીકળવા લાગ્યાં દરેક રજપુતે અશીર્વા પીધું અને ઉપર કાવા પીધા નાસ્તા કર્યા અને અશીર્વા ઉગવા માંડ્યું એટલે પછી હાથના ડાયરામાં અનેક તરેહના ગપાટા સપાટા ઉડવા માંડ્યા આવી રીતની ભરકચેરી ભરાયલી જોધ મહારાજ બોલ્યા મારા શાણા અને સુરવીર પટાવતો ! આજે તમારા જોધાણનાથા [જોધપુર મહારાજ] ની ગાદી અર્ધાંગના રહીત કેટલાક વખતથી ખાલી દેખાય છે. છતાં તમે હજી કાંઈ વિચાર કરતા નથી માટે આજે હું આજ્ઞા આપું છું કે. રજપુતાણામાં ફરી સર્વ ગુણ સંપન્ન રંગરૂપમાં ભરપુર અને કીશોર વયની રાજ બાળા કે જે. જોધપુરની ગાદી દીપાવે તેવી કન્યા તમે શોધી માફ તેની સાથે પાણી ગ્રહણ કરાવો, એવી હું આજ્ઞા કરું છું. માટે રાજને શોભતી કન્યા તાત્કાળીક શોધીકાઢો ઢીલ કરવી નહી, આવી રીતે બોલી ચારે તરફ બેઠેલા પટાવતોપર પોતાની નજર ફેરવી છેવટે સમીચાણાનો કલોજી કે જેના ઉપર પોતાનો સંપુર્ણ ભરોસો હતો તે કલાજીના સામું જોધ તેને આજ્ઞા આપી

મારા વિશ્વવાસુ કંલાજી ! તમે જોધયે તેટલી લક્ષ્મી અને ખીજું જોધયે તેટલું સાહીત્ય સાથેલછ મારા સગપણને માટે અત્યારેજ રજપુતાણામાં જાઓ ખરચથી ખીશોમાં પરંતુ જોધપુરની ગાદી દીપાવે તેવી સર્વ ગુણાલંકૃત કન્યા શોધી મારો સંબંધ કરવા હું તમને કુલ મુખત્યારી આપું છું મારી પુછ્યાવાટ જોવી નહીં. તમે સંબંધ કરતાં જોજો કરારો કરો તે મારે કબુલ છે. પણ જોધપુરની કીરતી વધે તેવી કન્યા શોધજો.

કલાજીને હુકમ મળતાં ઉજો થઇ સલામ ભરી અને બહુ સાંઝે મહારાજા ! આપની આજ્ઞા માથે ચડાવું છું. પરંતુ મારા કરેલા સગપણને તથા જો કાંઈ કરાર કરવા પડે તો તે કરારને પણ આપે કબુલ કરવા પડશે જોકે હું કલંકીત કરતા સગપણ કદી કરવાનો નથી પણ જોધપુરની ગાદીની કીરતી વધે તેવુંજ સગપણ શોધી તે રાજખાળાનેજ આપ મહારાજાની અરધાંગના બનાવીશ માટે હવે આપની પુછ્યાવાટ નહીં જોવું વળી આપના તરફથી સંપૂર્ણ પાવર પણ મને મળી ચુક્યો છે.

અરે ! ! કલાજી ! ! આપને મારા ખાસ વિશ્વાસુ ગણીનેજ હું મોકલું છું માટે જો તમને યોગ્ય લાગે તો તે સ્થળે માંઝે સગપણ કરી ચુંદડી પણ ઓઢાડતાજ આવજો જાઓ ? આ માંઝે વચન છે. એમ કહી જમણા હાથથી કલાજીના હાથપર વચન આપે છે.

પ્રકરણ ૬ ઠું.

કલાણનું રજપુતાણામાં ફરી જેસલમીર આવવું અને
ભટ્ટીઆણી સાથે સખંધ કરવો.

મહારાજનું વચન મળતાં કલોણ પોતાને ઉતારે આવ્યો.
અને પોતાની સાથે કેટલોક પૈસો તથા સીગરામ ઘોડાં ઉંટ વગેરે
સ્ટેટમાંથી લઈ પોતાના જોધાણનાથનું સગપણ કરવા રજપુતા-
ણામાં ફરવા નીકળ્યો નાનાં મોટાં તમામ રજવાડા જોવા લાગ્યો
કોઈ સ્થળમાં બે દીવસ તો કોઈ સ્થળમાં પાંચ દીવસ રોકાઈ
કસુંબા પાણી કાઢી પોતાની અને જોધપુરની ઇજ્જત વધારવા
લાગ્યો એમ ફરતાં ફરતાં ત્રણ માસ કાઢી નાંખ્યા જેપુર, બી-
કાનેર ઉદેપુર વાંસવાડા ડુંગરપુર. પ્રતાપગઢ પુંદી; કોટા, રતલામ
આદી ઘણાં રાજ્યો જ્યાં, પણ કોઈ સ્થળમાં સર્વ ગુણાલંકૃત
મહારાજ જોધાણનાથની મહેલાત દીપાવે એવી કન્યા નજરમાં
આવી નહી. કોઈ શરીરની ઉંચાઈમાં તો કોઈ ઠીંગણી કોઈ
સ્વરૂપવાન પણ આંખ નાકે નમણી નહી. સર્વોગે.

કવિત.

અમૃત નિવાસ મુખ, લોચન બિશાલ જાનો,
કંજરી સુગંધ, અંગમનો લાજ ધામહેં
ચાલત મરાલ ચાલ, ભાવત બસન રવેત,
ગાત સુકુમાર દેવ પુજન સો કામહેં;
કંચન બરનતનું કોમલસુ હાસ્ય જાકે;

રતીમે' પ્રવીન બાની પીક અભીરામહે,
કહે કવિ આતુર અહાર લધુ કરે પુની
એસે ચીન હોઇ તાકો પદ્મની સોનામહે.

આવા સર્વ સંપુર્ણ ચીન્હવાળી પદ્મણી રાજબાળા ક્ષોભ
કોઇ રાજ્યમાં જોઇ શક્યો નહી, તેથી વિચારમાં પડ્યો અરે !
હું મારા મહારાજનો વિશ્વાસુ ક્ષોભ ! લાકડે માંકડું વળગાડી
જોધાણનાથની આખી વહેવારીક જીંદગી બગાડી નાંખું એ માં
કર્તવ્ય નથી જો કયાંય મારા મન પસંદ રાજબાળા નજરમાં
ન આવે તો સગપણ કર્યા શીવાય પાછું જવું તે સાં પરંતુ
હંસની કોટે કાગડી વળગાડ્યા જેવું હું ક્ષોભ કદી કરવાનો
નથી. એક પાછની ચીજ ખરીદનાર પણ પાંચ પચીસ દુકાને
પરે છે અને પછી ખરીદ કરે છે તો પછી આખી જીંદગી
વહેવાર સુખ આપનારી વસ્તુ વગર તપાસે ખરીદવી એ માં
કર્તવ્ય નથી.

અરે ! મારા મહારાજને લાયક પરમાત્માએ કોઇ રાજબાળા
રજપુતાણામાં ઉત્પન્ન નહીં કરી હોય ? કેમ સગપણ મળતું નથી.
માં ચીત કોઇ રાજબાળાપર કેમ ચોટતું નહી હોય ? મહારાજ
તો આશા રાખીને બેઠાજ હશે કે ક્ષોભ સગપણ કરીને થોડા
દીવસમાં આવશે તે આશા શું ? મારા હાથથી નીરાશાના રૂપમાં
નીવડશે હર ? હર ? દૈવ ? હું ક્ષોભ, મહારાજનો કુલ પાવર
હુકમ લઇ જોધપુરથી નીકળ્યોહું તે શું ? સગપણ કર્યા વગર
જોધપુર જઇ ખાલી મુખ બતાવીશ ! નાના તેમતો કદી થાયજ
નહી ? હું સગપણ કરીનેજ જવાનો. એક સગપણ જેવું કામ ન

કરી શકું તો પછી મહારાજનાં મહાન કામ શી રીતે કરી શકીશ ? અને શી રીતે હું એમનો ભરોસા પાત્ર રહી શકીશ. હવે ફક્ત જેસલમીર તપાસવું આકરી રહ્યું છે. જેસલમીરની રાજ્યાળા બટીયાણી સર્વ ગુણ સપન્ન સાંભળું છું અને તે લજ્જા કુંવારી છે. માટે હવે જેસલમીરજી જવું. અને ત્યાં જઈ બટીમહારાજને મળવું અને જોધપુર મહારાજને વેરે બટીયાણીનો સંબંધ કરવાનું માગું કરવું જોકે મારા સાંભળવા મુજબ બટીયાણી દુર્વેટ પ્રતીક્ષા લઈ બેઠી છે. તેમ મારો પણ, સગપણ કરીનેજ જવાનો દ્રઢ નીશ્ચય છે કે જોધપુર મહારાજનું સગપણ કર્યો શાવાય જોધપુરમાં પગ મુકવો નહીં. તેમ મહારાજને મોહું પણ અતાવવું નહીં. ખીજે લાયક ગુણવાળી કન્યા મળતી નથી માટે જેસલમીર ગયા વિન્યા છુટકો નથી પછી બાવી હોય તેમ બને હું જેજે કરાર કરીશ તેતે તમામ જોધપુર મહારાજ પાળશેજી. આવો વિચાર કરી જેસલમીર આવ્યો. અને બટી મહારાજને મળી અને જોધપુર મહારાજને માટે બટીયાણીનું માગું કર્યું. બટીરાજ્યે કલાજીનો સારો સત્કાર કર્યો અને કહ્યું કે. જોધપુર મહારાજ સાથે મારી દીકરીનું સગપણ કરવા હું તો ધણોજ ખુશી છું તેમાં પણ તમો કલોજી આવ્યા જેથી “ દુધમાં સાકર ભળ્યા જેવું હું માનું છું પણ કલાજી ? હું લાચાર છું કે સંબંધનું વચન મારાથી આપી શકશે નહીં. કમરણ સગપણ કરવું. તે મારી દીકરીની મુનસપી ઉપર રહ્યું છે. માટે તમો મારી દીકરી પાસે જાઓ અને તેને સમજાવી હા પડાવો જે તે હા પાડે તો હું લગ્ન કરવા તૈયાર છું.

આ વાક્ય સાંભળી કલોજી બોલ્યો મહારાજ જે આપની

સગપણુ કરવાની ઇચ્છા હશે તો હું ભટીયાણી પાસે જઈશ અને તેમને સમજાવી સગપણુ કરવાની હા પડાવીશ.

કલાજી ! હું તો ખુશીજ છું કારણ કે જોધપુર મહારાજા મારો જમાઇ થાય એથી ખીજું મહત્ત્વ ભાગ્ય કયું ? જાઓ ? તમે જલદી જનાનામાં જાઓ ? હું ભટીયાણીને કહેણુ મોકલાવું છું એમ કહી ભટીયાણીને કલાજીના સંબંધની હકીકત નીવેદન કરાવી કે તમારા સગપણુ માટે વાતચીત કરવા જોધપુર મહારાજાની પત્ની કલોજી આવ્યા છે તે તમારી પાસે આવે છે.

મહારાજાનું કહેણુ સાંભળી ભટીયાણી વસ્ત્રાલુપણુ સજી કલાજીની રાહ જોઈ સજ ચમને બેઠી કલાજીની મરજદને માટે બારણામાં આડો ચક્ર નંખાવ્યો એટલે કલોજી પણ ભટીયાણી પાસે આવ્યો ભટીયાણીએ પડદામાં રહી સત્કાર કર્યો. દાશીએ ચાકળા બેસવા આપ્યો કલોજી સવીનય ચાકળાપર બેઠો એટલે ભટીયાણી બોલી .

આપ કોણ છો ? અને શા માટે મારી પાસે આવ્યા છો ? કલાજીએ ધીમે અવાજે મર્યાદશીળ જવાબ આપ્યો કે રાજબાળા ! હું જોધપુરથી આવ્યો છું. અને જાતે રજપુત છું વળી જોધપુર મહારાજાનો હું એક માનીતો પટાવત છું. અને સમીયાણાનો ઠાકોર છું માફ નામ કલોજી છે, હું મારા મહારાજા જોધપુર મહારાજાનું તમારે વેરે સગપણુ કરવા આવ્યો છું. વાર ! આપ પ્રથમજ અહીં આવ્યા છોકે ખીજાં રાજ્યો ફરીને આવ્યા છો. જે ફરી આવ્યા હોતો ક્યાં ક્યાં રાજ્યો આપે તપાસ્યાં બાઈ ! હું બિકાનેર, ઉદેપુર, વાંસવાડા, જુદી, રતલામ, આદી ઘણા રાજ્યો ફરી

આવ્યો છું. ઠીક ! ત્યારે તે રાજ્યમાં રાજ્યાળાઓ નહોતી ? કે
 આપને આ જેસલમીરમાં, આવવું પડ્યું. બટીયાણી ! રાજ્યા-
 ળાઓ તો ઘણી છે. પરંતુ અમારી જોધપુરની રાજ્ય ગાદી
 દીપાવે અને અમારા જોધાણનાથનું મનરંજન કરે તેવી રાજ-
 યાળા મને પસંદ ન પડવાથી મેં કોઈ રથજે સગપણ કર્યું નથી
 હવે આપને સર્વ ગુણ સંપન્ન સાંભળી આપના પીતા પાસે
 આવ્યો છું. આપનારૂપ ગુણની પ્રસંસા રજપુતાણામાં જાંબરી ફે-
 લામ છે. માટે સુદ્ધ રજપુતાણી (રાજ્યાળા) આપને જાણી
 આપનું સગપણ કરવા હું આવ્યો છું. આપની સમંતી હોય તો
 કહોતેમ કરવા તૈયાર છું કલાજી ! હું આપને શું ઇચ્છા જણાવું
 મારે લાયક તારા જોધપુર મહારાજ છે ? હા બાઈ જોધાણનાથ
 આપને લાયકજ છે. તેઓ એક મહાન રાજ્યના માલેક છે. આવા
 પવીત્ર રજપુત મહારાજ આપનેજ લાયક છે. હેં ? હેં ? હેં ?
 કલાજી ! તારા જોધપુર મહારાજ રજપુત છે ? હાલમાં રજપુતો
 ક્યાં છે ? “રજ ગર્ધ પુતી રહી ગયું વાગતે ઢોલે” હું તો જાણું
 છું કે હાલમાં કોઈ રજપુત છેજ નહીં. અરે ! બાઈ તમે ભુલો
 છો. એમ તે હોય ? રજપુતો ઘણા છે. આપ આવું બોલો છો.
 એ આપની ભુલ છે જોધપુર મહારાજ રજપુતજ છે.

નહીં ? નહીં ? કલાજી ! હું તો ખરું કહું છું. અત્યાર સુધી-
 માં કોઈ રજપુત હું તો જોઈ શકી નથી. જે રજપુત હોય તો
 ઔરંગઝેબ બાદશાહ નવ રોજનો ઓર્ડર કદી કરી શકેજ નહીં.
 અને રજપુતો તે ઓર્ડર અમલમાં આવવા દેજ નહીં. માટે રજ-
 પુતો ક્યાં છે. માટે કલાજી ! શું તમારા જોધપુર મહારાજ રજ-
 પુત છે ? કલાજી ! રજપુતનું નામ છોડી દો ? રજપુતનો ખોટો ગર્વ

હવે હૃદયમાં નજ રાખવો. કલાજી ! રજપુતનું રજપુતાણું ક્યાં જ-
ણાય! તેની શમશેરે તેઓ ગૌઆહાણુ, પાળક અને સ્ત્રીને પાળવા ક્યાં
અવતર્યાછે. રાજ્યની હદ વધારવામાંજ ફક્ત રજપુતાણું ગણાતું નથી.

હું તો તમારા જ્ઞેધપુર મહારાજને “ભીર” ગણું છું. માટે
જે મહારાજ ભીર તેના પટાવતો પણ ભીરજ હોય એમાં નવાઈ
નહીં. તમે ખોટો રજપુતનો ડોળ ધાલી અત્રે આવ્યા છો તો
મહે, પણ આવ્યા તેવાજ ચાલ્યા જાઓ. હું ભટ્ટીયાણી ! ખરા
રજપુત શીવાય અન્યની સાથે પાણી ગ્રહણ કદી કરવાની નથી.
તમેજે મારી પ્રતિષ્ઠા ન સાંભળી હોય તો હું પોતેજ અત્યારે મારા
મુખથી સંભળાવું છું પરણ્યા બાદ મને નવરોજમાં ન મોકલવા
કબુલ કરે તેની સાથેજ હું પરણવાની છું બાકી વીશાળ રાજ્ય
ઉપર મોહીત થવાની નથી. મારી પ્રતિષ્ઠા પાળનારજ રાજપુત
મારો પતી થશે. જ્યાં સુધી તેવો ધીરવીર નહીં મળે ત્યાં સુધી
કુંવારી રહીશ, તમારા મહારાજમાં મારી પ્રતિષ્ઠા પાળવાની
શક્તિ છે? જો હોય તો ઘણી ખુશીથી હું પરણવા તૈયાર છું.
જો ન હોય તો કલાજી ! તે લાલચ છોડી દો. “સીંહના કા-
ળજની સાધર” નજ કરવી. રાજબાળાની પ્રતિષ્ઠા પાળનાર કોઈ
વીરલાજ રાણી જય જન્મ ધરે છે.

ભટ્ટીયાણીનાં કટાક્ષ અને શુરવીરતાનાં હૃદય ભેદક વાક્ય
સાંભળી કલોજ જુરસામાં આવી ગયો. અને બોલ્યો. ભટ્ટીયાણી !
તમારી પ્રતિષ્ઠા નવરોજમાં ન જવાની હોય તો તે પ્રતિષ્ઠા હું
અને મારો જ્ઞેધાણનાથ ખુશીથી પાળવા તૈયાર છીયે. આ સ-
મશેર ક્ષત્રી પુત્રોની છે. અને તે તમારી પ્રતિષ્ઠા પાળવા માટેજ
મેં ધારણ કરી રાખેલી છે. હું સમીયાણાનો ઠાકોર કલોજ મરતાં

સુધી આ સમશેરવડે તમારું રક્ષણ કરીશ અને તમને નવરો-
જામાં જતાં અટકાવીશ તે ખાતે નથીત રહેજો. ચૌરંગજેબ
જેવા એક નહીં પણ અનેક બાદશાહોને આ મારી એક સમશેર
શીક્ષા કરવા શક્તિમાન છે માટે તમે ખુશાથી જોધાણનાથ વેરે
પરણવાની હા પડો.

કલાજી ! ! આપ શું ? વ્યાજબી બોલો છો. ગંજ પુતતો નથી કે ?
સત્યવચન કહો છો ? કે મને છેતરો છો ? ઠગાઇ તો તમારી નથી કે ?
તમારું પરાક્રમ આરંભ સુરૂંતો નથી ને ? મોહું સાવજનું અને
બરડો ગધેડાનો તો નથી કે ? આ તમારા વચનની મને શું
ખાતરી કદી હું પરણવા હા પાડું અને તમે સગપણ કરી જોધપુર
જાઓ. પછી વચન બ્રષ્ટ થાઓ તો પછી મારી શી ગતી થાય.
હાલના રજપુતા બેઠ્ઠામાની દગલબાજ અને સ્વાર્થ અંધા થઈ વચન
બ્રષ્ટ કરનારા છે. તેવો તો તું નથી. એની મને ખાતરી શું ?
માટે મારાં લક્ષ થયા પછી મને નવરોજે નહીં, જવા દે એવી
મારી ખાતરી કરી આપ એટલે હું તારા જોધાણનાથ સાથે
પરણવાની હા પાડું બાધ ! રજપુતની ખાતરી બીજી શું ? આ
સમશેર એજ ખાતરી ધારો કે હું જમીનંગીરી આપુ પછી ન
પાળું તો તમે શું કરો ? માટેજ આ મારા વચન ઉપરજ ભરોંસો
રાખી હા પાડો. પૂર્વનો સૂર્ય પશ્ચિમમાં ઉગે તો પણ કલોજી કદી
આપેલું વચન ફેરવવાનો નથી એ ખાતરીથી જાણજો બાઈ આજથી
તમે મારી બહેન છો બહેનને ફસાવવી એ કલાજીતું કામ નથી.
છેવટ એ પણ કહું છું કે મારો જોધાણનાથ કદી ફરશે. તોપણ
કલોજી તો તમારે માટે આ પ્રાણ અર્પણ કરવાનોજ

“મુવા પછી માલ મરગોલણ ગાડાં બરે” હું મર્યા પછી તમારી ઇચ્છા હોય તેમ કરજો.

કલાજનાં છેવટનાં આવાં આત્મીક જીગરના પ્રેમ ભર્યાં વાક્યો સાંભળતાં ભટીયાણીની કલાજ ઉપર કુદરતી બ્રાત્ર ભાવની લાગ-ણી ઉત્પન્ન થઈ. સગાભાઈથી વિશેષ કલાજને માન્યો અને જી-ભથી માનેલ ભાઈ ગણી તેની ઓજલ મરજદ તેજ દીધી આડી નાંખેલી ચટ દુર કરી દીધી. મલાજે છોડી દીધો અને ખુલા મુખથી મેઘાડંબર વાદળામાથી જેમ અચાનક વીજળી ચમકાર મારી અંધારી રાત્રીમાં ભટકતા મુસાફરને રસ્તો બતાવવા વીજળી પ્રકાશ આપે છે તેમ ભટીયાણી ખુલા મુખથી કલાજ સામે આવીને બેઠી ભટીયાણીનું સ્વરૂપ અને તેની મમહર મુખા કતી જેતાં કલોજ બહેનને નીરખી આનંદ પામ્યો. આહા ! શું ! ભટીયાણી આવી પદમણી બાળાના સતીત્વનો બંગ શું ? મલે જ ઔરંગજેમ કરવા શક્તી ધરાવે છે ? ધન્ય છે બહેન ! ભટીયાણી ! તું ખરેખર કળયુગની ખીજ સીતા છું. તારી પ્રતીકા કાયમ રાખવા અને કલાજને તારા રક્ષણ માટે સુજશ પ્રાપ્ત કરાવા ફક્ત એક પરમાત્માજ શક્તિમાન છે.

ભટીયાણી બોલી ? કલાજ ! તું આજથી મારો જીભાનનો માનેલો ભાઈ થયો છું. હું તારી ધર્મશાસ્ત્ર રીતીથી બહેન થઈ છું હવે ભાઈ બહેનનો સંબંધ કાયમ રાખજો ભાઈ ! તારી ઇચ્છા તારા મહારાજ સાથે પરણવાની છે. તો હું તે તારી ઇચ્છાને આધીન થઈ પરણવા હા પાડું છું. ભાઈ ! મારા પીતાશ્રીને સગ પણ કરવા સલાહ આપું છું. જા ? સાકર વહેંચાવ ? તારા માહારાજ તરફથી લાવેલ ચુંદડી પીતાશ્રી રૂબરૂ જઈ તેમની આજ્ઞા

મેળવી આ શરીર ઉપર ઓઢાડ પણ ને ને ઠગારો ધુતારો થતો નહીં ? શાથી કે હાલના રજપુતો દગાખોર છે તેવો તું થઈશ તો મારે આપઘાત કરવો પડશે અને તે આત્મહત્યાનું તથા સ્ત્રી હત્યાનું પાપ તારે શીર ચોંટશે ? વળી જન્મતનીયંતા પાસે તે જવાબ તારી પાસેથી હું લઈશ.

બહેન ! ભટ્ટીયાણી શા માટે ગભરાય છે ? જેવી 'તું' એક વચની ભટ્ટીયાણી છું ? તેવોજ હું એક વચની સુરવીર કલોજીનું આ મારો કોલ કુતરાના કુરકુરીયાં જેવો ગણીશમાં આવો સી-હનો કોલ સમજ ને. બહેન આનંદ કર. ખુશીથી પરણ પર-માત્મા મારી તારી બનેની લાજ રાખશે.

હીક તારે ઓઢાડ ચુંદડી પીતાની રજ લેવા જરૂર નથી કેમકે તેઓએ તો પ્રથમથીજ સમત્તી આપી છે હર્ષાનંદમાં આવેલા કલાજીએ ભટ્ટીયાણીની આસા મળતાંજ લાવેલ કાચા રંગની કસુંબી ચુંદડી ઓઢાડી દીધી. ભાઈ ! હવે ખુશીથી તારી ઇચ્છા પુર્ણ થઈ પીતા પાસે જ ? અને વધાઈ ખા. છેવટ કહું છું કે ભાઈ ! તારા જેઠાણનાથની ગાદીની લાજ રાખજે. એક વચને બળીરાજ પાતાળમાં ચંપાયો. વચન માટે હરીશ્વંદ્રે તારામતી અને પુત્ર રોષદાસ વેચ્યો. આખર પોતે પણ વેચાયો. વચન પાળવા દશરથે પ્રાણ તજ્યો ક્ષત્રીઓનો તેજ ધર્મ છે માટે તું પણ તે ધર્મ તરફ નજર રાખજે. બહેન ! શીકર નહીં ! બે ક્ષી-કર રહેજે. એમ કહી ખુશી થતો થતો કલોજી ચુંદડી ઓઢાડી બહાર આવ્યો અને જેસલમીર માહારાજ પાસે આવી સરવ હકીકત નીવેદન કરી માહારાજએ સાકરો વહેંચી મહારાજ ખુશી થયા. આખુ રાજ્ય કુટુંબ અને વસતી પણ ખુશાલીમાં આવી ગઈ.

બટીયાણીનો સખંધ થયાની વાત પવન વેગે તારની માફક
જેત જેતામાં આખા હીંદમાં ફેલાઈ ગઈ કે? બટીયાણીનું સગ-
પણુ જોધપુર માહારાજને વેરે કલાજી હતુ થયું.

આ જાણુ એ ત્રણ દીવસ જેસલમીરમાં રોકાઈ કલાજીયે.
માહારાજ પાસેથી વીદાયગીરી માગી જેસલમીર મહારાજને
કીમતી પોશાક કલજીને આપ્યો તે લઈ કલોજી થોડા દીવસમાં
જોધપુર આવ્યો.

જેવો કલોજી જોધપુરમાં દાખલ થયો કે તુરત દરબાર
કચેરીનો ટાઇમ હોવાથી સીદ્દા જોધપુર માહારાજને મળવા
સગપણુની વધાઈ ખાવા ભરાયેલી કચેરીમાં આવ્યો. આ વખતે
તમામ પટાવતો કચેરીમાં હાજર હતા. કલોજી ! હર્ષાનંદ પામ્યો
અને ધન્યવાદ મળવાના ઉછરંગમાં મુખ મલકાવતો ભરાયેલી
કચારીમાં આવી માહારાજના ચરણમાં તરવાર નમાવી સામે
ઉભો રહ્યો. તમામ કચારીયે (પટાવટોયે) ઉભા થઈ કલાજીને
માન આપ્યું. મહારાજ પણ કલાજીને જોધ ખુશી થયા અને
કલાજીને બેઠકની રચનામાં તેમની કલાજીની જે બેઠક દરબાર
કચેરીમાં કાયમની હતી. તે પર જઈ બેસવા હુકમ આપ્યો.
કલોજી પોતાની બેઠકે જઈ બેઠા એટલે જોધાણનાથ બોલ્યા કેમ?
કલાજી ! સગપણુ કરી આવ્યા ? હા ? માહારાજ ! આપના પુન્ય
પ્રતાપે સગપણુ થયું ? વાહ ! કયા સ્થળમાં સગપણુ કર્યું ? માહારાજ !
આપનું સગપણુ જેસલમીરના બટી મહારાજની પુત્રી
બટીયાણી વેરે કર્યું અને ચુંદડી પણ ઓઢાડતો આવ્યો છું !
શાખાશ ! શાખાશ ! કલાજી ! તમને શાખાશ છે ? બટીયાણીના
રૂપ અને ગુણની તારીફી ભાટ ચારણોના મુખથી વણી વખત

મેં સાંભળી છે તે પદમણી છે સોનાની પ્રતીમા છે સર્વાંગે કવીયોની કલ્પાયલી પ્રતીમા છે, આવી ભટીયાણી સાથે મારો સંબંધ તમે મેળવી આપ્યો. એ તમે ખરેખર નીમક હલાલીનું કામ કર્યું છે. તમારી ચાકરીનો બદલો શીરીતે આપવો એ સંબંધી મને કાંઈ રસ્તો સુઝતો નથી હું તારો જખરો ઉપકાર માનું છું. જેથી તમારા બાર ગામના પટામાં બીજાં ચોવીશ ગામ ઉમેરી આજથી તમને છત્રીશ ગામનો પટો કરી આપું છું કેમ ? ખુશી કે ? હા ! મહારાજ આપની કૃપા ! એજ મારે પરમ ખુશાલી છે.

મહારાજએ હર્ષાનંદમાં આવી કલાજીને ચોવીશ ગામ બક્ષીસ આપ્યાં આ હકીકત સાંભળી બેઠેલા પટાવતો પૈકી ઘણા વીદન સંતોષીયોનાં મન વળખાંધ ગયાં શ્યામ વરણનાં મુખ-રવીંદ થઈ ગયાં હૃદયમાં પ્રલયકાળની જવાળા પ્રગટ થઈ જેથી એવા કેટલાક વિદન સંતોષીયોથી ઝાઝી ઘડી ધીરજધારી શકાઈ નહીં જેથી બેદ પામી બોલ્યા મહારાજ ? આપ કંઈ ખુશાલીમાં કલાજીને નવાજે છો ? તે રાજ્યહીનનું શું ? કામ કરી આવ્યા છે. તેતો તપાસો પછી નવાજે ? જેસલમીરની ભટીયાણીને નવરોજમાં ન જવાની પ્રતીક્ષા છે. અને તે પ્રતીક્ષા માટેજ આજ સુધી તે કુંવારી રહી છે. આ તેની દુર્ઘટ પ્રતીક્ષાને લીધેજ તેને પરણવા કોઈ રાજા હામ બીડતો નહોતો શાથી કે એક ભટીયાણીની પ્રતીક્ષા પળાવી લાખો રજપુતોને રણમાં રોળાવી ભટીયાણીને પરણવું એ વાત કોઈ રાજાને રૂચી નહીં તેથીજ કોઈ તેનું માથું કરતા નહોતા એવી ભટીયાણીનું સગપણ કલાજીએ તમારે વેરે કર્યું. તેમાં તેણે શું ? જખરી બહાદુરી કરી છે ? કે તમો તેને નવાજે છો ? કલાજીએ નવરોજમાં ન જવા માટે

ભટ્ટીયાણીને જે કબુલત આપી હોય તો પછી તમારે તેવી ભટ્ટી
યાણીને પરણવા શી જરૂર છે. જેઘપુરનું રાજ્ય ગુમાવી ભટ્ટી-
યાણી પરણવી તે કરતાં ખીજી રાજ્યાળાઓનો ક્યાં ? હોંદમાં તુટો
પડ્યો છે ? કલાજી એ શું તમારું હિત કર્યું છે તે તો તપાસો ?
ઔરંગઝેબ સાથે વૈર ઉત્પન્ન કર્યું તમને રાજ્ય સુખ અને રાજ્ય
વૈભવ ભોગવતા જેઘ તેની આંખમાં અમી ઠરી નહીં જેથી આ
વૈર ઉત્પન્ન કરવા ભટ્ટીયાણી સાથે સગપણુજાણી ખુજી કરી
લાવ્યો છે આ તે તમારો હિતસ્વી કે તમારો શત્રુ સમજવો ?

મીયાંની ચાંદે ચાંદ. એમ કલાજી તરફ દુષ્ટ ભાવથી વર્ત-
નારા કેટલાક અદેખા પટાવતોએ લોલમાં લોલ કર્યું. ખરી વાત
છે. મહારાજા . કલાજીએ આ સાંઠે કામ કર્યું નથી. આ સગ-
પણથી આદશાહ સાથે. શાન્તા દુટશે. અને વીસહ ઉત્પન્ન થશે
લાખો રજપુતો મરાશે, તે તો જુદું.

આવાં વાક્યો કેટલાક પટાવતોનાં સાંભળતાં. મહારાજાની
મુખાકતીપર જે ખુશાલી છવાઈ રહી હતી તે ખુશાલી મુખ
ઉપરથી અચાનક ખસી ગઈ અને તે ઠેકાણે જુદાજ રૂપનો
ચહેરો થઈ ગયો. કલાજી તરફ અચાનક વૈભાવ ઉત્પન્ન થયો.
અને નીંઘા પણ વૈશભાવની થઈ ગઈ. અને મહારાજા એકીદમ
ગુસ્સા યુક્ત થઈ કલાજી પ્રત્યે બોલ્યા,

અરે ! કલાજી ! ભટ્ટીયાણી સાથે સગપણુ કર્યું. તે તો
ઠીક ! પરંતુ શું શું ? કરારો કરી લાવ્યાછો. તે તો કહો ?

મહારાજા કરારની બાબતમાં શું પુછવું છે. જેસલમીર
મહારાજા પોતાની ગાદીને તથા પોતાની શક્તી અને કીર્તિને
ગોખ લાગશે તે પ્રમાણે કરીયાવર કરશે. કલાજી ! કરીયાવરની

મારે કાંઈ પણ સ્પૃહા નથી. જો કોઈ જુદી તરેહના બીજ કરાર કરી આવ્યો હોય તો તે બોલ. માહારાજ. કરારમાં કરાર બીજ કાંઈ નહીં. ફક્ત એકજ કરાર કર્યો છે અને તે એ છે કે બટીયાણીને આપણે નવરોજમાં ન જવા દેવી ઔરંગઝેબ બાદશાહ નવરોજનું ફરમાન કરે તો આપણે તે ફરમાન સામે થવું. અને બટીયાણીને નવરોજથી મુક્ત કરવી.

ગુરુસામાં જોધાણનાથ બોલ્યો ? શું ત્યારે નવરોજ માટે મારે બાદશાહ સામી લડાઈ કરવી શું ? જોધપુરનું રાજ્ય ગુમાવવું શું દુધ ચોખા સાકર તજવા હું નીરાંતે રાજસુખ ભોગવું છું તે તારાથી સહન ન થયું માટે જ તું વેર જગાડી આવ્યો. માઈ સત્યાનાસ કાઢવા જાણી બુજી આ માઈ સગપણનું બટીયાણી વેરે કરી આવ્યો છું. તારા જેવો નીમકહરામી કોણ ? મેં તને પ્રથમથી આવો કપટી પાપી હૃદયવાળો ધાર્યો નહોતો નહીં તો બીજ પટાવતો ક્યાં નહોતા કે તને સગપણ કરવા મોકલું મેં તારા ઉપર વિશ્વાસ રાખ્યો તેનો તેં અવજો જ ઉપયોગ કર્યો છે તેં માઈ રાજ્ય પાયમાલ કરવા જ ધાર્યું છે તેં મારી કુશળતા જરા પણ ચાહી નહીં. હે નીચ ! આવું કૃત્ય કરતાં તને જરાપણ શરમ આવી નહીં રાજબાળાઓનો ક્યાં ટોટો હતો કે જાણી જોઈ સરપના દરમાં હાથ ઘલાવ્યો. બાદશાહ સાથે વૈર કરી બટીયાણીને પરણવી તે વાત કદી હું કબુલ રાખતો નથી લાડીલા પટાવતોને રણસંગ્રામમાં રોળાવવા એ મને ઉચીત લાગતું નથી એમ હું કંઈ કરવાનો નથી અને હું તાઈ આપેલું વચન પાળવાનો પણ નથી આજે ક્યાં રંજપુતોની લાજ રહી છે કે હું મારી લાજ રાખું ખોટી મુખાઈ કરવી

નથી બટીયાણીને પરણી નવરોજે મોકલીશ જ જ દુષ્ટ ! તે
મારું શ્રેય ઇચ્છું નથી તારા જેવા નીચ બુદ્ધિના રાજદ્રોહીને
શમશેરથી ભર કચેરીમાં જ ઠાર કરવો જોઈએ પણ શું કરું ?
તારી અગાઉની કેટલીક બહાદુરી ઉપર વિચાર કરી તને ગરદન
મારતો નથી પણ હુકમ કરું છું કે તારે મારી હૃદમાં મારા
રાજ્યમાં આજથી પગ મુકવો નહીં. તારા સમીયાણામાં રહી
તારી જીંદગી ગુજારવી જ ? તારું રાજ્યદ્રોહી કાળું મોઢું જલ-
દી મારી સામેથી દુર કર ?

આવાં હીચકારાં અને ક્રોધ યુક્ત. જોધપુર માહારાજનાં નીકળ-
તા વાક્ય. સુરવીર કલોજ અત્યાર સુધી શાન્તપણે ઉભો ઉભો
સાંભળી રહ્યો છેવટે શાન્તતા ધારણ કરી શક્યો નહી. અધટીત
વાક્યો સાંભળતાંજ આંખ લાલચોળ થઈ ગઈ અને બેઠો હતો
તે ઉભો થઈ માહારાજ સામે બોલ્યો ?

માહારાજ આ સુભકાર્યની આપે પાલડી બંધાવી. તેથી
ઉપકાર માનું છું. જો માથું કાપવા ઇચ્છા હોયતો તે હુકમ પણ
કરો સેવક આ તમારી સામે ઉભો છે, હું નીમકહરામી નથી
પણ નીમક હલાલી છું ? મેં બટીયાણી જેવી સર્વ ગુણ સંપન્ન
પદમણી સુંદરીનું સગપણ તમારી સાથે કર્યું. તેમાં તમે વૈર
ક્ષત્પન્ન કર્યું માનો છો. શરમ; શરમ; શરમ ! આપ જેવા રાજ્ય
કર્તા ગાદીપર બિરાજ્યા. ત્યારેજ મોગલ બાદશાહી રજપુત રાજ્ય
ફીટીને સ્થાઈ થઈ. મહારાજ !! આપને આપનો પ્રાણ વહાલો
હશે ? કેમ ? ક્ષત્રીવટ વાહાલી નથી. દુષ્ટ ચોખાને સાકર જમવા
લાડી વાડીને ગાડીની છેલગાહ કરવી. સેલસપાટા મારવા અ-
ફીણના ધાટા કસુંબા કાઢી. તાંહળાંને તાંહળાં ઉથલાવવા હોકાની

ને મોંમાં ધાલી ડોલાં ઝીકવાં- એમાં રજપુતાણું માની રહ્યાંછો. એજ ક્ષત્રીવટ માનોછો; તમારા વડવા માન મહારાજ જેવાં પરાક્રમ તમો કદી કરવાના નથી. એમ આ આપનાં વચનો સાંભળતાં મારી પક્ષી ખાતરી થાય છે. તમો કીર્તી કરતાં રાજસુખ વધારે ચાહોછો. બલે તેમાંજ સુખ માની રહેજો મેંતો બટીયાણીને નવરોજમાં નહીં જવા દેવા વચન આપ્યું છે. તે મારે પાળવુંજ છે. હું આજથી હવે તમારી હદમાં નહીં રહું. જ્યાં શીયાળ કાગડા રૂપી ગુણવાળા હલકા પેટ અને હલકી બુદ્ધિના પટાવ-તોવું ચલણ થયું. ત્યાં મારા જેવા નેકી ટેકી સુરવીર રજપુતોને રહેવાનો ધર્મ નથી. પણ એટલું તો કહુંછું કે માંડ કરેલું સગ-પણ આપ તોડશે મા. કલોજી કલાજીનાથી બનતું કરશે. સમયના પ્રભાવે આપની બુદ્ધી ફરીછે હું તો તેથી મારી કીર્તી મેળવી શકીશ મહારાજ આપનો છેવટનો હુકમ હું હવે માથે ચડાવું છું એમ કહી માથું નમાવી બોલ્યા ચાલ્યા વિન્યા રાજ કચેરી છોડી ચડે થોડે પોતાના નાના તાલુકા સમીયાણા તરફ રવાના થયો.

જેઠાણનાથની રાજકચેરીમાં કલાજીનું અપમાન અને હદ પારનો હુકમ થતાં પાંચ પચીસ સુરા પટાવતોનાં મન નારાજ થયાં. તેઓ તો વિચાર વમળમાં જ ગુંચાવા લાગ્યા વિદ્વ સં-તોષીયો રાજ થયા પોતાની મુરદ બર આવેલી માની બોલ્યા મહારાજએ બરાબર કર્યું છે. ક્યાં એકલી જોધપુરની રાણીને નવરોજે જવું છે તમામની રાણીઓ જાયછે. માટે એમાં શાની લાજ જવાની છે. ફક્ત નવરોજના નવ દીવસ સારૂ બાદશાહ સામે વૈર કરી બચંકર લડાઈમાં ઉતરવું અને છેવટે હાર ખાઈ જોધપુર ગુમાવવું એ કરતાં કાયમ સુખને માટે નવ દીવસના

નવરોજે મોકલવી શું ખોટી છે. કલાજીએ બટીયાણી વેરે આપતું સગપણ કર્યું છે ચુંદડી ઓઢાડી છે સાકરો વહેંચાઈ છે તો પછી આપણી થયેલી કન્યા બીજને કોણ પરણનાર છે જ્ઞેધ-પુરતું સવેલું કોની તાકાત છે કે બીજને રજપુત લઈ શકે ? માહારાજ બટીયાણી તમારી થઈ ચુકી છે માટે તેને તો પરણ-વીજ અને એ વખતે નવરોજનું બાદશાહી ફરમાન થાય તો ખુશીથી નવરોજે મોકલવી એમાં ક્યાં આપણી લાજ જવાની છે બધાએ ગુમાવી છે તો પછી આપણે એકલાને શું ? ચાલ તો રીવાજ થયો છે માટે તેમા શરમ શું ?

શાબાશ ! ! મારા હીતચીંતક પટાવતો તમને શાબાશ છે તમેજ મારા ખરા હીતસ્વી છો બટીયાણી હવે મારી રાણી થઈ ચુકી છે તો બીજને રજપુત તેને કેમ પરણી શકે ? સીધરાજનું સવેલું રાખેંગારે લીધું તો તેની કેવી ગતી સીધરાજે કરી તેવી જ રીતે બીજને પરણે તો તેની ગતી કરવા આપણે ક્યાં શક્તી માનનથી જે થયું તે સારાને માટે જ છે માટે આપણે હવે જે સલમીર ખબર આપવી જોઈએ કે લગ્નની જેમ અને તેમ જલદી ઉતાવળ કરે અને શુંક દીવસ જાંઘ ખબર આપે કે તુરત ખાંડુ મોકલીયે સરવાનું એક મત થતાં કાગળ લખી તે કાગળ લઈ રાજ્યગોરને જેસલમીર મોકલ્યો.

પ્રકરણ ૬ ઠં.

— — ૦ — —

ગોરતું જેસલમીર આવવું.

લગ્ન લઈ નીકળેલો ગોર હર્ષાનંદમાં સારી વધાઈ મળશે એમ વિચાર કરતો મજલપરમજલ ખેડતો પંદર દીવસે જેસલમીર આવી પહોંચ્યો અને દરબારમાં આવી મહારાજને આશીરવાદ આપી જેઠપુરથી લાવેલ કાગળ મહારાજના હાથમાં આપ્યો. મહારાજએ પ્રધાનને કાગળ આપ્યો. પ્રધાને તે કાગળ વાંચી સંભળાવ્યો જેમાં રજપુતાણાના રીવાજ મુજબ અનેક તરેહની ઉપમાંઓ લખી હતી છેવટમાં એ હકીકત લખી હતી કે આપ લગ્ન જેવરાવી લગ્નનો શુભ દીવસ નક્કી કરી આવેલ ગોરની સાથે તમારા ગોરને લગ્ન લઈ મોકલો કે તે દીવસે અત્રેથી ખાંડુ જેસલમીરમાં હાજર થાય જેમ બને તેમ નજીકનાં લગ્ન નિરધારણે આ પ્રમાણે જેઠપુર મહારાજને મોકલેલો કાગળ બટી મહારાજના પ્રધાને બટી મહારાજને વાંચી સંભળાવ્યો મહારાજ પણ લગ્નની તૈયારીમાં હતા જેથી કાગળ સાંભળી ખુશી થયા ગોરનો સારો સત્કાર કર્યો અને ઉતારો આપ્યો.

હરખીત થયેલા બટી રાજ કાગળ લઈ જનાનામાં ગયા અને ખુશ ખબર રાણીને કહ્યા બટીયાણીની માતા પણ હર્ષાંત થયાં અને રાણી બોલ્યાં. સ્વામીનાથ ? ? આપણી પુત્રી લાયક ઉમરની થઈ છે. વળી જેઠપુર જેવો સંબંધ જડ્યો છે. તેથી દુધમાં સાકર બળ્યા જેવું થયું છે. કેમ કે બાદશાહની મોશલો બરી ચુક્યા છીએ માટે હવે જેટલા દીવસ ઢોલ કરવી તે હવે

હાની કરતા છે. તો શા માટે દીલ કરવી નેધયે. નકામી મોજણી ચડાવવામાં ફાયદો શું? સારાં કામતો સત્વરજ કરવાં. દીકરી પણ પરણવાને ખુશી છે. તેની ઇચ્છા અનુસાર સખંધ જડયો છે. ઇશ્વરે આપણી લાજ રાખી છે. માટે હવે નેશી બાવાને બોલાવો. અંતે લગ્ન નેવરાવો.

બહે! રાણીજી! તમારી ઇચ્છા છે તો હું કચેરીમાં નેશીને તેડવુંધું, તમે બટીયાણી પુત્રી પાસે જઈ આ ખુશ ખબર આપજો કે તે રાજ થાય. એમ કહી બટી રાજ કચેરીમાં આવ્યા. ને નેશીને બોલાવ્યો લગ્નની હકીકત નીવેદન કરી. અને નજીકમાં નજીકના સુભ દીવસની સુચના કરી નેશીએ ટીપણું કાઢી. મેખ વરખ મીથુન, કરક સીંહ, કન્યા, તુલ, વૃશ્ચિક ધન. મકર. કુંભ. મીન, એ પ્રમાણે બાર રાશીઓનાં નામ આંગળીના વેઢાપર ગણવા માંડ્યાં બે ઘડી આઘા પાછી આંગળીએ કરી પચાશ વરધુને છેટે માહાસુદ પ વસંત પંચમીનો દીવસ લગ્નનો મુકરર કરી આપ્યો તે તારીખનાં લગ્ન લખાયાં નેશી બાવાને સારી દક્ષણા પાતું મળ્યાં ખુશી થતા ઘરે ગયા.

નેધપુરથી આવેલા ગોરને પણ સારી દક્ષણા આપી તેની સાથે પોતાના ગોરને લગ્ન લઈ નેધપુર મોકલવા હુકમ કર્યો. અને નેધપુર માહારાજ ઉપર કાગળ લખી આપ્યો, જેમાં ક્ષત્રી કુળની અને નેધપુરના રાજ્યની કીર્તિ વધે તેવી તૈયારીથી આવવા લખ્યું હતું. વીઢાયગીરી મળ્યાં બાદ ગોર. બટીયાણી પાસે આવ્યો. અને આશીરવાદ આપી ઉભો રહ્યો બટીયાણીયે આસન આપી બેસાર્યો. અને પોતા તરફથી પણ દક્ષણા આપી ને કલાજી ઉપરનો કાગળ લખી ગોરને આપ્યો તથા મોઢથી

પણ કહ્યું કે ગૌર મહારાજ ? મારો સંબંધ કલાજીએ તમારા માહારાજ વેરે કર્યો છે. નથી હવે હું તમારા માહારાજની રાણી થઈ ચુકી છું. મારી પતિયા શું છે. તે તમોએ પણ જાણ્યું હશે. માટે તમારે કલાજીને કહેવું કે ! કલાજી ! બટીયાણીની જીવનદોરી તમારા હાથમાં છે. હું નવરોજમાં જવાની નથી. માટે તું તારી તૈયારીમાં રહી ખાંડુ લઈને આવજો કારણ આ લગ્ન સુખ શાન્તાનાં નથી. અગ્ની દેવને ધીની આહુતી આપી. જવ તલ હોમવાના નથી. આતો મરદોનાં માથાં હોમી લગ્ન વીધી થવાની છે ખીજી રાજમાળાની માફક લગ્ન વીધી થવાની નથી માટે વીર ? કલાજી, તું તારી સરવ પ્રકારની તૈયારી કરી વસંતપંચમીપર વહેલો આવજો શાથી કે ખરી રજપુતાણીના પેટથી જનમેલા રજપુતનું રજપુતાણું તારે જેસલમીરની બજારમાં ખતાવવાનું છે વીર કલાજી ? તું જાણે છે કે રાજબાલાના લગ્ન વખતે નૌરંગશાહ બાદશાહનું લશ્કર લઈ એક મુસલમાન સરદાર લગ્ન સમયે માયરામાં હાજર રહે છે. માયરામાં ખાંડા સાથે રાજબાળા શસ્ત્ર વીધીથી એ ફેરા ફરીને તરત આવેલા મુસલમાન સરદાર ખાંડું લઈ આવનાર રજપુતોને બાદશાહી ફરમાન સંભળાવે છે, અને કહે છે કે આ રાજબાળાને નવ દી વસ અમો નવરોજમાં દીક્ષી લઈ જશું ! દશમે દીવસે તમારા સ્થળે મોકલવા રવાના કરીશું. જો તમો ખુશીથી આ બાદશાહી ફરમાન કબુલ કરતા હોતો. કન્યા અમને સોંપી આપો જો ૧-રમાનને નમાન્ય કરતા હોતો તમારી સમશેર ખુલ્લી કરો. અમો લઢવા તૈયારી છીએ. તમો રાણી જયા હશે તો અમો ખીખી જયા છીએ. અમો અમારી આ શમશેરથી રાજબાળા

ને લઈ જશું. હીમત હોયતો લડવા તૈયાર થાઓ. જીતશું તો
લઈ જશું. આવી રીતે બીર અનેલા રજપુતોને ડરાવી મુસલમાનો
સરદાર દીલ્લી રાજખાળાને લઈ જાય છે. મારે માટે પણ તેમજ
થવાતું છે, માટે કલાજીને કહેજો કે જેવું વચન આપ્યું છે. તે-
વુંજ પાળવા તૈયાર થજો ! કલાજી ને કહેજો કે તારી સમશેર
કટાઈ ગઈ હોય તો સજ કરી વહેલો આવજો અને જગતમાં
તારું નામ અમર કરજો કહ્યું છે કે.

દાહરો.

ચુનાથી ચણેલ પથરનાંય પડી જશે.

થયું કાવ્યમાં નામ અમર થઈ અવનીરહે.

જો તું દગો કરીશ તો હું માયરામાંજ મારા દેહનો ત્યાગ
કરીશ. અને તે સ્ત્રી હત્યા તારે શીર ચોટશે માટે અમર નામ
કરવા વહાલા ! વીરા ! કલાજી ! હવે વહેલો આવજો. મહારાજ
આ કાગળમાં મેં સરવ હકીકત લખી છે છતાં મોઢેથી પણ
હું બોલું છું તે પ્રમાણે કહેજો બટીયાણીયો. ગોરને બલામણુ કરી
વિદાય કર્યો જતાં જતાં બોલ્યો. બહેન ? હું કલાજીને બધી
વાત નીવેદન કરીશ એ ક્લોજી મહાન શુરવીર છે. તે
કદી વચન બ્રષ્ટ થતો નથી. તેની સમશેરે જોધપુરમાં અમર
કીર્તી કરી છે તમે નર્મીત રહેજો એમ કહી ગોરે રજા લીધી
બટીયાણીનો કલાજી ઉપરનો પત્ર લઈ ગોર જોધપુર જવા
જેસલમીરથી રવાના થયો. અને થોડા દીવસમાં જોધપુર આવી
પહોંચ્યો. અને જોધાણનાથની કચેરીમાં આવી આશીરવાદ
આપી ઉભો રહ્યો. પોતે લાવેલ. જેસલમીર મહારાજનો કાગળ

જેઘાણનાથ મહારાજને આપ્યો જે કાગળ કચેરીમાં વંચાયો જેમાં મહા સુદ ૫ (વસંતપંચમી) નાં લગ્ન નકી ઠરવાથી તમામ રજપુત મંડળ રાજી થયું લગ્નની વધાઈમાં ગોર મહારાજને કીમતી પોશાક આપ્યો. પોશાક લઈ ગોર નાજી થયો. પોતા પાસે ભટ્ટીયાણીનો કાગળ હતો જેથી કલાજીને આપવા સારૂ ગોરે કલાજીને શોધવા બેઠેલા તમામ પટાવતો ઉપર પોતાની દ્રષ્ટી ફેરવી ધારી ધારીને જોવા માંડ્યું પણ કલાજીને બરાચેલી સભામાં જોયો નહીં જેથી બોલ્યો. સમીયાણાના કલાજી ઠાકોર ક્યાં હશે ? કેમ સભામાં દેખાતા નથી આ ભટ્ટીયાણી રાણીનો કાગળ મારે તેમને આપવાનો છે. વળી તેમને રૂપરૂમાં પણ કેટલાક શબ્દો કહેવાના છે.

ગોરનાં આવાં વચનો સાંભળી કલાજીના કાગળમાં કાંઈ ભટ્ટીયાણી સખંધી મર્મ ભેદ હશે એમ ધારી ગોરના હાથમાંથી કલાજી ઉપરનો કાગળ પોતે જોધપુર મહારાજાજીએ લઈ લીધો અને ખુશી રીતે તે કાગળ પણ કચેરીમાં વંચાવ્યો. જેમાં ભટ્ટીયાણીનાં હૃદય ભેદક સુરા રજપુતોને સુરાતન ચડે તેવાં વાક્યો વંચાયાં જે સાંભળતાં ખરા રજપુતો (પટાવતો) ખોખારા કરવા લાગ્યા. અને પોતાની મુંછોપર હાથ નાખવા લાગ્યા. પરંતુ કલાજી વિરુદ્ધના બીરૂ પટાવતો જેઓ બેચરાજીના બક્ત બનેલા હતા. તેઓ કાગળના શબ્દો સાંભળી બોલી ઉઠ્યા જોયું મહારાજ ! અમે જે વાત કરતા હતા તે ખરી કે ખોટી ? કલાજીને તમારું રાજ્ય ક્યાં ? રહેવા દેવું છે તમારા દુધ ચોખા અને સાકર ખોવરાવવા સારૂ કલાજીએ કેવો “ સુતો સીંદ ” જગાડ્યો છે ભટ્ટીયાણીનું તમારી વેરે સગપણ કરી

દીક્ષીના આદેશાહને દુશ્મન ઉભો કર્યો છે, જેનું પરિણામ રાજ્ય
 ગુમાવવું એજ કે ખીન્નું કાંઈ આવવાનું ? સાંઈ થયું કે અમારી
 શીખામણ માન્ય કરી આપ મહારાજને તેને દુર કર્યો ? જો
 અમારી શીખામણ ન માની હોત અને કલાજીને રાખ્યો હોત
 અને લગ્ન પ્રસંગે તેને જેસલમીર ખાંડું લઈ મોકલ્યો હોતતો
 તેનું કેવું વીપરીત પરિણામ આવત તેનો ખ્યાલ આપ મહારા-
 જનેજ કરો ? વીવા પ્રસંગે જનારાઓ તો જન્મવા રમવા અને
 મોજ વીલાસ કરવાજ જાય છે કાંઈ માંથાં આપવા જતા નથી
 માથા આપવાં એ તો રણસંગ્રામમાં હોય કાંઈ લમના શુભ
 પ્રસંગમાં નજ હોય આ તો લક્ષ પ્રસંગ નહીં પણ જોધપુરના
 રજપુતોનો નાશ કરાવાની રણસંગ્રામ ભૂમી કલાજીએ રચાવી
 છે માટે જે થાય તે સારાનેજ માટે આપણે હવે ખાંડાની તૈ-
 યારી કરો અને ખાંડામાં મોટા કલાજીને ઠેકાણે આ નાના કલા-
 જીને મોકલો આવાં પટાવતોના વાક્ય સાંભળી મહારાજ બો-
 લ્યા. પટાવતો તમેજ મારા ખરા હીતરવી છો માંઈ રાજ્ય અને
 મારા દુધ ચોખા સાકર સાચવવાં તમે મને ખરી સલાહ
 આપો છો માટે નાના કલાજીનેજ ખાંડાના અધ્યક્ષ બનાવી
 મોકલવા જાઓ ? ખાંડાની તૈયારી કરી આજને આજેજ ખાંડું
 રવાના કરો સાથે ઝાઝા રજપુત મોકલવા જરૂર નથી થાથી કે
 મારે ઐરંગઝેબ આદેશાહના નવરોજના હુકમનો અનાદર કરવો
 નથી. મહારાજનાં આવાં વાક્ય સાંભળતાં સુરવીર પટાવતો
 જે હતો તે સ્તબ્ધ થઈ વિચારમાં પડ્યા. “ ધણી વિન્ધા ઘોળ
 સુની ” કહી નીરાશ થયા. મહારાજનો હુકમ થતાં ખાંડું તૈ-
 યાર થઈ રવાના થયું.

પ્રકરણ ૭ મું.

જેસલમીરમાં ખાંડાનું જવું બાદશાહી લશ્કરનું
ત્યાં આવવું.

ભટ્ટીયાણીના લમ્બની પાત પવન વેગે જોત જોતામાં આ-
ખા રજપુતાણામાં ફેલાઈ ગઈ ધરે ધરે તેની પ્રતીક્ષાની ચક્ષા
થવા લાગી અને સર્વ કોઈ વિચાર કરવા લાગ્યા કે માહા સુદ
પ ના રોજ સુરવીર કલોજ જેસલમીરમાં ખાંડુ લઈ આવશે
અને બાદશાહી લશ્કર સામે ખરા રજપુતાણાનું સુરત્વ જણાવ-
શે ગામે ગામ રજપુતાનાં અધીરાં થયેલાં મન માહા સુદ પ
ના દીવસની રાહ જોવા લાગ્યાં બીકણ રજપુતા તો એમજ
બોલવા લાગ્યા કે મુઠોભર રોઠોડો બાદશાહી લશ્કરમાં ફતેહ કરી
શકવાના નથી જેથી ભટ્ટીયાણી નવરોજે જવાનીજ નાહક કલો
જ માર્યો જશે કારણ કે એવો કોઈ રાજા બાદશાહી લશ્કર
સામે ટક્કર ઝીલનાર હાલમાં કોઈ જાગ્યો નથી માટે પથ્થર તજે
ચમદાવાની કલાજીને કુમતી સુજી છે. બીકણ અને ખાયલા
સ્વભાવવાળા રજપુતા જ્યારે આવી વાતો કરે છે. ભારે
બીજી બાજુ.

કેનાં કરું વખાણુ, હોલો બોલે હમીરીયા,
ધરા ઉપર નીરધાર, કોકો મરદો ભાળીયા.

સુરા રજપુતા હતા તેઓ તો પોતાની મુંછો પર હાથ
નાંખી એમજ બોલવા લાગ્યા કે શાખાશ ! કલાજી ! શાખાશ !

તારી હીમતને શાખાશ છે. “ એક મરણીયો સોને બારે થઇ પડે છે ” તે કહેવત મુજબ રજપુતનું નામ રાખવા અને સતી ભટીયાણીની પ્રતિષ્ઠા પાળવા તે જો બાદશાહ ઐરમજોબ સાથે યુદ્ધ કરવા હામ ભીડી છે તે તારી હીમતને ધન્યવાદ ઘટે છે જો કે અમોને એ માંથી એકે પક્ષ તરફની કંકાતરીઓ મળી નથી. નહીં તો અમો પણ કલાજીની બાહાદુરીમાં અમારી સ-મશેરનો ચમત્કાર બતાવી આપીએ કેમકે કલોજ અટંકી રજપુત છે. તે ખચીત ભટીયાણીની પ્રતિષ્ઠા પાળશે લશ્કર સામે ટકકર ઝીલી રજપુતોની શમશેરનો સ્વાદ મુસલમાનોને બતાવી આપશે. પરંતુ “ એકનું ઓસડ એ ” એ કહેવત મુજબ મુઠી ભર જોધપુરના રજપુતો જંગી અને બોળા બાદશાહી લશ્કર સામે યુદ્ધમાં ટકી રહેશે નહીં માટે આપણે રજપુતાણાની ટેક રાખવા માટે વગર કંકાતરીએ જેસલમીરમાં જઈ હાજર થવું અને જો કલોજ બોલે તો આપણે તેની મદદમાં હાજર રહેવું અને શુરવીર કલાજીનું વચન મોઢ્યા ન થવા દેવું. શાથી કે કલાજીએ જો વચન આપ્યું છે તે એકલા પોતાને માટેજ નહીં પણ આખા રજપુતાણાની લાજ રાખવા સારૂ આપ્યું છે. માટે આ માંગલીક સમયના યુદ્ધને વધાવી લેવા અને રણસંગ્રામમાં રજપુતાણાનો કેસરીયો રંગ વસતપંચમીનો દીપાવવા આપણે પણ વગર તેડે ત્યાં જઈ યા હોમ કરવો. આવું જો જો શુરા રજપુતો છે તેમણે પણ કેવા માંડ્યું અને લગ્નની તીથા નજીક આવવાથી પોતાનાં નાજીકડા રાખ્યો નાજીકડા ગીસસો અને વતન તથા બાળબચાં છોડી પોતાના સ્થળને છેલા રામરામ કરી ધીરે ધીરે જેસલમીર તરફ રવાના થવા લાગ્યા,

હવે આ બાળુ નજર કરીયે તો જેસલમીરમાં જેસલમીરની ઉછરંગી પ્રજા ભટીયાણીના લગ્નની ધામધુમમાં પોતાના મકાનો શણગારવા લાગો બજાર પણ અનેક તરેહના કેસરીયા રંગથી ઘોળવા લાગી ઘરે ઘરે માંગળીક ચીન્હનાં નીશાનો ધજા પતાકા ફરકવા લાગ્યા. જેસલમીર મહારાજયે પણ સ્થળે સ્થળે કંકાતરીયો લખી મોકલવા માંડી સગાં વહાલાંઓને આ શુભ પ્રસંગે આવવા આમંત્રણ મોકલવા માંડ્યાં તે સાથે બાદશાહી ફરમાનને માન આપી ચૈારંગજેબ બાદશાહને પણ ખબર મોકલી કે મારી પુત્રી ભટીયાણીનું વેવીશાળ (સગપણ) જોધપુરના મહારાજ વેરે કર્યું છે. અને તે લગ્નની સુખ તીથી માહા સુદ પ ની નકી થઈ છે. માટે તે તારીખે જોધપુરથી ખાંડું આવી ફેગ શરવાનું છે; માટે ચાલુ રજપુતોયે મંજુર રાખેલા રીવાજને માન આપી આપને જાહેર કરું છું આ પ્રમાણે કાગળો લખી પાંચ વરસથી બેઠેલા મોસલોને આપ્યો. મોસલો કાગળ લઈ દીલ્લી ગયા. અને બાદશાહને તે કાગળ આપ્યો આ વખત બાદશાહ કચેરી ભરીને બેઠો હતો. જે કાગળ વાંચતાંજ હર્ષાનંદમાં આવી સીંહાસનથી સવા ગજ ઉંચો થયો. અને મુંછપર હાથ નાંખી બોલ્યો અહા ! ! શું ખુદાની મહેરબાનીનો સુખ દીવસ ! ! જે ભટીયાણીયે મારી છખીને પાટુ મારી હતી, અને મારો અનાદર કર્યો હતો. જે બાળા હમેશાં મલેચ્છના નામને ધીકકારી રહી છે. તે ભટીયાણીનાં લગ્ન વસંતપંચમીનાં કર્યાં છે આ તેના પીતાનો કાગળ છે. હવે ભટીયાણી નવરોજમાં આવવાની ! એ વખતે મારી છખીના અપમાનનું તેને બતાવી આપવાનું છે વળી ભટીયાણીયે પ્રતીક્ષા કરી છે કે મારે નવરોજમાં ન જવા ખાતર

જે રજપુત નવરોજીથી માંડે રક્ષણ કરે. તેવા રજપુતથી મારે લગ્ન કરવું. આ વચન જોધપુરના મહારાજની વતી તેના પટાવત કલાજીએ આપ્યું છે અને મહારાજની વેરે તેનો સખધ કર્યો છે. આ વાત મારા જાણવામાં છે. જેથી ધાંડું કે આ વસંત-પંચમીના દીવસ શ્રંગારીક વસંત જેસલમીરમાં વધાવાનો નથી પરંતુ રજપુત અને મારા પઠાણ સમશેરથી રક્ત છાંટણું ઉડાવશે વાર ! ગમે તેમ થાય તો પણ બટીયાણીને પકડવી એ તો મારો દ્રઢ નીશ્ચય છે. કદી જોધપુરના રજપુતો મરણીયા થઈ આવશે. તોપણ મારા પઠાણો હારે તેવા નથી વળી હમેશાં માંડે લસ્કર રાજબાળાને લેવા જાય છે. તે કદી વીલે મોઢે પાછું આવવું નથી. છતાં આજે તો જેસલમીરની બટીયાણીને લાવવી છે માટે એક લાખ અસલ કાચુલી અને પઠાણોને મોકલવા હું જરૂર ધાંડે છે. માટે જખરા લસ્કરને જેસલમીર મોકલું શાથી કે રજપુતો સાજીસરાથી બટીયાણીને દીલ્લી મોકલે તેમ નથી. માટે સુરવીર સરદારની સરદારી નીચે જખરા લસ્કરને મોકલવા જરૂર છે હવે કેને મોકલવો તે સખધી વિચાર કરતો પોતાની પાસે બેઠેલા પોતાના નીમકહલાલી મુસલમાન સરદારો તરફ પોતાની દ્રષ્ટી કરવા લાગ્યો. છેવટે જનમહમદ નામના પઠાણ સરદારને પોતાનો સંપૂર્ણ વિશ્વાસ જાણી તેના તરફ નજર કરી બોલ્યો ! જન મહમદ ! હમ તુમકો એસા ફરમાન કરતેહેં કે ! તુમ બડા જંગી લસ્કરલેકર અખીકે અખી જેસલમીર કુચ કરો. હમારા કામ સફલ કર કે ઔર બટીયાણીકો ખુશ ખુશાલી મેં હમારી પાસ નવરોજ કે ખારે મેં હાજર કરોગી ઉસખખત હમ તુમકો બડા ઇનામ ઇનાયત કરેગા. ઔર બડી સરદારી

ખીઈનાયત કરેગા. જો ખર્ચા ચૂંચે સો ખમ્મનેમેસેં લેકર અખી કે અખી તુમ જેસલમીર જાઓ. સાથ બડા જંગી લસ્કર પઠાણોકા રખો. ક્યોકે બટીયાણીકો લાનેમેં બડા વીધન હોયગા. રાઠોડ રજપુતો શીરસાટે બટીયાણીકા રક્ષણ કરેગા. જીસલીયે હમારા હુકમકા અનાદર નહીં હોનાં ચાહીયે. તમખી ખીખી જાયેહો. હમ તુમકો પસંદ કરેગે એક લાખ લસ્કરકી સરદારી સોંપકે જેસલમીર બેજતાહય. શામ, દામ, બય, ઓર હેવટ દંડસેં (યુદ્ધસેં) બટીયાણીકો કબજા લેનાં ઓ બડી ગુસ્સાદાર રજપુતાણી રાજબાગાહે; જીસલીયે. બડી હીકમનસેં ઉસકો ખુશ રખકર હમારી પાસ લાનાંય ? યુદ્ધ હોવે તો યુદ્ધ ખી કરના. લેકીન પીછા હઠનાં નહીં.

આવું બાદશાહ આરંગજેબનું ફરમાન સાંભળી. જાનમહમદ ઉભો થઈ. પોતાની શમશેર બાદશાહના ચરણમાં નમાવી બોલ્યો જહાંપનાંહ !! આપકા હુકમ હમ શીરપે ચડાતેહે. હમ બટીયાણીકો ચોકસ ખુશ ખુશાલીમેં પકડકે આપકી 'સનમુખ. આબાદ. લાકે હાજર કરેગા. આપ બેરીકર રહો. રજપુતોકી કયા તાકાતહેં કે હમારી શમશેર સનમુખ ટકી શકેગા. અચ્છા આપકા હુકમ શીરપે ચડાકે મેં જાતાહું એમ કહી તાત્કાલીક કચેરીમાંથી ઉઠી ઘેર આવી જોધતી શીલક ખમ્મનામાંથી મંગાવી એક પઠાણી લસ્કરને તૈયાર કરી તેજ દીવસે જેસલમીર તરફ રવાના થઈ ગયો.

આ બાબતુ નાના કલાજીની સરદારી નીચે પાંચસો રજપુતો સાથેનું જોધપુરથી ખાંડું નીકળ્યું. ખંને લસ્કરો વસંતપચમીના

આગલા દીવસે કેડા મોર જેસલમીર આવી પહોંચ્યાં. બનેને જેસલમીર મહારાજ્યે. બહાર ખુલા મેદાનમાં તંબુ નાંખી ઉતારા આપ્યા. જેસલમીર મહારાજ મહા વિચીક્ષણ અને સમજી હતો તે જાણતો હતો કે, જોધપુરથી ઘણા ઘણા બહાદુર રજપુતો આવશે. તેમજ નવરોજનો અમલ બળવવા. દીલ્લીથી પણ જળર લસકર આવશે. માટે તેમને ખાવાનું આપ્યા શીવાય છુટકો નથી જેથી અગમ ચેતી વાપરી. મહારાજે ડબલ સામગ્રી કરી રાખી હતી. પાંચ લાખ માણસોનો પાંચ ટંકનો ખોરાક ભરી રાખ્યો હતો.

માહા સુદ ૪ ની સાંજરે જેમ સાગરમાં નાવ તરે. તેમ જેસલમીર શહેર લસકરી માણસોના માથા રૂપી સમુદ્રમાં તરવા લાગ્યું. તોપોના બહાર જેસલમીરને પાદર થવા લાગ્યા. લોકો બચબીત થવા લાગ્યાં. જોધપુરનાં શક્ત પાંચસો માણસો હતાં. અને બાદશાહી લસકરનાં એક લાખ હતાં. જેથી સુરા રજપુતો, જેઓ મીજમાન તરીકે આવ્યા હતા તેઓ વિચારમાં પડવા લાગ્યા.

રજપુતોના રીવાજ મુજબ જોધપુરથી આવેલ ખાંડાનું સામૈયું કર્યું. અને તેમને બહાર ઉતારો આપ્યો. ગામમાં સાકરો વહેંચાઈ. નાના કલાણ્યે કસુંબો પાયો આ બધો ચોથનો બનાવ બાદશાહી લસકરના સરદાર જનમહમદે જોયા કર્યો. આખી રાત આનંદમાં ગુજરી. બીજા દીવસના બનાવ ઉપર તે બનાવ જોવા લોકો અધીરાં થઈ રહ્યાં. સરવ કોઈ વિચાર કરવા લાગ્યા કે પાંચસો રજપુતો એક લાખ લસકર સામે શી રીતે ટકી શકશે. અને ભટ્ટીયાણીની પ્રતીઘા અને લાજ શી રીતે રહેશે. સમજી

વર્ગ તેજ વિચારમાં પડ્યો આ આવેલા રજપુતો ટગર ટગર
 જોયા કરશે. અને જેમ બાજ પક્ષી તેતર ચકલાને પકડી ઉડી
 જાય. તેમ બાદશાહી લસ્કર ભટીયાણીને લઈ ચાલતુ થશે !
 હર ? હર ! ભટીયાણીની લાજ કોણ રાખશે ! દ્રૌપદીની લાજ
 શ્રીકૃષ્ણે રાખી. તેમ ભટીયાણીની લાજ કોણ રાખશે કે કેમ ?
 હરી ! હરી !! બને તે ખરું ! આમ અનેક તરેહનાં લોકો તર્ક
 બાંધવા લાગ્યાં. જેઓ ખરા સુરવીર રજપુતો હતા, તેતો એમજ
 વાતો કરતા હતા કે એક લાખ લસ્કરને પાંચસો રજપુતો બસ
 છે સર્વ કાંઈ સૂર્યાસ્તની રાહ જોવા લાગ્યા. કેમકે સૂર્યાસ્તના
 સમયનાં લક્ષ હતાં. ભટી મહારાજ પણ પાંચસો રજપુતો અને
 દુસ્મનના એક લાખ પઠાણો જોઈ મહાન ઉંડા વિચારમાં પડ્યો
 અને શું કરવું. હવે કેમ થશે. મારી પુત્રીની પ્રતીજ્ઞા શી રીતે
 ટકશે તેના ઉંડા વિચાર વમળમાં ડબકીયાં ખાવા લાગ્યો. તોપણ
 સમજી હોવાથી મુખાકૃતિ ઉપર કાંઈ પણ ક્ષોભ નહીં બતાવતાં
 હર્ષાત ચહેરાથી આ વેળા મીનમાન અને બાદશાહી લસ્કરની
 સરભરા કરવા લાગ્યો. છેવટ એમ પણ બોલ્યો કે મારી દીકરીની
 પ્રતીજ્ઞા જશે તો તેમાં જોધપુરની લાજ જવાની છે. મારે કાંઈ
 લેવા દેવા નથી, સરવ રજપુતને ધરે થતું આબ્યું છે એમ પણ
 મન વાળવા માંડ્યું. એક બાળુ પોતાના લસ્કરને પણ છાની
 સુસના આપી યુદ્ધ થાય તો તૈયાર રહેવા સાવચેતી આપી
 કે પોતે જાણુતો હતો કે કનોજના જયચંદની સંયોગતાના
 લક્ષ વખતે જેવી કનોજના રાજ્યની હાલત થઈ હતી તેવીજ
 હાલત આજે મારે પણ જોવાની છે. બાદશાહી લસ્કરમાં જન-
 મહમદે પણ પોતાના પઠાણોને કહી રાખ્યું કે, બાહાદુર પઠાણો !!

આપણે જે હીંમત ધરી સાહસ ખેડી અહીં આવ્યા છીએ તો આ કામ પાર ઉતાર્યા શીવાય છુટકો નથી. આપણે ભટ્ટીયાણીને આપણા આદર્શ પાસે લઈ જવાની છે. માટે રજપુતો સોંપે તો ભલે, નહીં તો આપણે આપણી આ શમશેર વડે આપણા સુરાતનનો સ્વાદ રજપુતોને ચખાડી ભટ્ટીયાણીને જીવતી પકડવાની છે માટે બહાદુરો ! સાવચેતીમાં રહેજો. યુદ્ધ થાય તોપણ ભલો દીવસ આથમતે જે રામડા રામડો થવાની હશે તે થશે. માટે બાર કલાક બાકી છે ત્યાં સુધી જમો રમો. મોજમજ કરો. ચાંતો ખુદાની બંદગી કરો. જે તમારી ઇચ્છા હોય તેમ આનંદ ભોગવી લ્યો.

પ્રકરણ ૮ મું.

વસંતપંચમીનો દીવસ અને નાના કલાજીવું કરેલું

અપમાન.

વસંતપંચમીના પ્રાતઃકાળનો સમય થયો. હવે સાંજરે લગ્ન થવાનાં છે. એમ ધારી ભટ્ટીયાણી જાત્રત થઈ હર્ષાનંદમાં ધંધર ઉધર ધ્રુમવા લાગી. અને વિચારમાં પડી કે રાત્રીયે મારાં લગ્ન થવાનાં છે, છતાં હજી મારો જીભનો માનેલો વચનથી બંધાયેલો બાઈ કલોજી ? કેમ મારી પાસે આવતો નથી ? તે શું કામમાં રોકાયો હશે ? દીવસના બાર કલાક તો જેત જેતામાં નીકળી જશે. જે કલોજી મારી પાસે નહીં આવેતો પછી મારે શું સમજવું, તેની ઠગાઈ કે બીજી કાંઈ ? માટે તેના વિચારો

મારી પ્રતિષ્ઠા સંબંધી શું છે. તે મારે જાણવા જરૂર છે. એમ ધારી પોતાની એક દાશીને પોતા પાસે બોલાવી કહ્યું. બહેન ! જ્ઞેધપુરથી ખાંડું રાત્રીનું આવ્યું છે. છતાં હજી ક્ષોણ મારી પાસે કેમ આવતો નહીં હોય ! શું ! તેના દાંત હાથીની માફક. “ આવવાના જુદા અને દેખાડવાના જુદા. ” એમ તો નહીં હોય કે ? રખે કાંઈ દગો કર્યો હોય નહીં ? તેણે મને વચન આપ્યું અને બોળવા મારે સંબંધ કરી ગયો છે. મને તો લાગે છે કે રાત્રીનું ખાંડું આવ્યાં છતાં ક્ષોણ હજી મારી પાસે આવતો નથી. જાઓ ! જાઓ ! બહેનો તપાસ કરો ! અને કલાજીને મારી પાસે જલદી લાવો. અધીરી બનેલી બટીયાણીનાં વચન સાંભળતાં એક બે દાશી લાંથી કલાજીને બોલાવવા નીકળી અને જ્ઞેધપુરને ઉતારે આવી. બોલી કે આમાં ક્ષોણ કોણ છે ! ચાલો મારી બાઈ બેલાવે છે.

દાશીઓનાં વાક્ય સાંભળી આવેલા રજપુતો મૈન્યતા ધારણ કરી રહ્યા. પરંતુ નાનો ક્ષોણ આવ્યો હતો તે બોલ્યો. દાશીઓ !! અત્યારે માફ બટીયાણી પાસે શું કામ છે ! ખાંડા સાથે ફેરા ફરતી વખતે હું આવીશ. લગ્ન પ્રસંગમાં અનેક તરેહનાં કામો હોવાથી અત્યારે મને નવરાંશ મળવાની નથી જાઓ ! બાઈને કહો કે બાઈ સાહેબ ! નર્ચીત રહો. ક્ષોણ તમારી સંપૂર્ણ મદદમાં છે. એમ બોલી દરેક દાશીને લાલચમાં નાંખવા સો સો સોના મોહોરો આપી.

પૈસા મળતાં કોણ ના ચળે ? કોણ વિશ્વાસઘાત ના કરે. પૈસો દેખી મુનીવરો પણ તપશ્ચર્યા છોડી ધર વહેવારમાં ગુંથાય છે. તો પછી આ બિચારી અબજા દાશીઓની શી વીસાત ?

પીળાં રેચક જેવાં સોના મોહોરોનાં પાંચીયાં જોઈ ખંતે દાશીઓ લોભાઈ ગઈ. ભોળવાઈ ગઈ. અને કલાજના નાવમાં ઝુપી બેઠી. બસે! કલાજ! તમારી ઇચ્છા હોય ત્યારે આવજો. દીવસ આ-થમતાં સુધીનો વખત અમો અમારે ઘરે જઈને કાઢીશું. બટી-યાણી પાસે જશુંજ નહીં. કલાજએ દાશીયોને કુટી ગયેલી જોઈ બીજી સોના મોહોરો પણ આપી. ખુશી થતી દાશીઓ બટીયાણી પાસે નહીં જતાં રીઢી પોતાને ઘરે ચાલી ગઈ

દાશીયોને મોકલ્યા બે ઠલાક થઈ ગયા દીવસના દશ વા-ગવાનો સમય પણ થયો છતાં દાશીઓ કે કોણે કોઈ આવ્યું નહીં આથી બટીયાણી વધારે વિચારમાં પડી અને વિશેષ ગભ-રાઈ ગઈ. જેથી પોતાની વહાલામાં વહાત્રી દાશી હશે તેને બોલાવી કહ્યું. બહેન! દાશીયો હજી કેમ આવી નહી. દાશી ચોકસ કાંઈ દગો છે રાંડ ખવાસણોનો શો બંસો ગમે તેમ તો પણ તે ખાટીયાં ચાટનારી ગણાય. જા! વહાલી દાસી! જા! જલદી જા! એ લુચ્ચા અને વચન બ્રહ્મ થનાર ઠગારા કલાજને જલદી મારી પાસે લાવ. એટલે મારે તેને જે કહેવાનું હોય તે કહું. વહાલી! દાશી! તારે કુટવાનું નથી. મને તારો સંપૂર્ણ બંસો છે.

ખાઈ તમે શા માટે ગભરાઓ છો હરામી કોણે વિશ્વાસ આપી સગપણ કરી ગયો. અને હવે પોતાનો જીવ વહાલો કરી ખાંડા સાથે ફેરા ફેરવી. તમને નવરોજે મોકલવા ધારતો હશે. પણ શીકર નહીં. હું એ દગાખોરને પાંચ મીનીટમાં કાંડું પકડી તમારી પાસે રજુ કરું છું. તોજ હું તમારી રંભા દાશી ખરી એમ કહી રંભા ઉતાવળી ઉતાવળી નેધપુરના આવેલ મીન-

માનો પાસે ઉતારે આવી. અને રજપુતો જોઈ બોલી. ગરજ-પુતો ? તમારો ક્ષેત્ર ક્યાં છે ? જલદી બતાવો “ કુવામાં ઉતારી વરત કાપનાર ” ક્ષેત્ર આવો દગાખોર નીકળ્યો. એક અખળાને ફસાવી શું ? તે રજપુતોની બહાદુરી માને છે ? આ તેની બહાદુરી નહીં પણ બકરે રેસવા જેવું નીચ કર્મ છે. જે કલાજીએ મારી બાઇને વચન આપ્યું છે. જે કલાજીએ મારી બાઈની નવરોજે નહીં જવાની પ્રતીક્ષાને સંમતી આપી છે. આવો વિશ્વાસ આપી. હવે શું ? તે વિશ્વાસ ઘાત કરવા માગે છે. રાઠોડો શું ! આવા દગાખોરને વિશ્વાસઘાતી છે. રજપુતનું નામ હુબાવનાર સુરવીર નહીં પણ બાયસો કલાજી ક્યાં ભરાઈ બેઠો છે. ધીક્કરછે તેને અને તેની જજીતાને કે આવો હીચકારો પુત્ર તેની કુખથી પેદા કર્યો. બોલો તે ક્યાં ભરાઈ ગયો છે. મને જલદી બતાવો.

રંભાનાં આવા ક્રોધ યુક્ત વાક્યો સાંભળી તમામ રજપુતો શરમીંદા થઈ નીચું જોઈ બેસી રહ્યા. ખરા કલાજીને જવાબ આપ્યા વિન્યા ચાલે તેમ નહોતું. તેથી તે બોલ્યો. દાશી ! આમ ઉતાવળ શા માટે કરો છો. જરા ધીરજ પકડો. અમે આવ્યા છીએ તે કાંઈ પાછા જવાના નથી. આ કસુંબા પાણી પાવા પીવામાં ધુંચવાયો છું. જેથી તુરત આવી શક્યો નથી. બેસો દયો ? આ સોના મોહોરોનું ધનામ દયો ? અરે ! કલાજી ! આગ ઉઠો તારી સોના મોહોરોમાં. તારા કસુંબામાં લાય લાગો ? શું ! મેં સોના મોહોરો નથી જોઈકે તારી સોના મોહોરો ગ્રહણ કરે તારા ધનામમાં હું લલચાવાની નથી. તમારાં હજાર કામ હોય તો પડ્યાં મુકો ? કસુંબામાંજ આખું રજપુતાણું ગુમાવ્યું છે. કસુંબા-યેજ રજપુતોને પરાધીન બનાવી દીધો. ૩૫ શૌર્યહીણ અશક્ત

થયા છતાં પણ હજી રજપુતો કસુંબો છોડતા નથી અને તેમાંજ પોતાનો કીમતી વખત ગુમાવે છે મોગલ બાદશાહી રાજ્ય થયું. તે તમારા કસુંબાના પ્રતાપથીજ થયું છે કલાજી ! તારું ડાયુ ! અને તારો કસુંબો બને બાળ ? તું સોના મોહોરો આપી મને રસાવતો નથી પણ તારા રજપુતાણાના ધર્મને કલંકીત કરે છે. મેં મારી બાધના પ્રતાપે ધણી સોના મોહોરો જોઈ છે. તારી સોના મોહોરોમાં લલચાય તે બીજી દાશીયો આ રંભા કદી રાજ થવાની નથી. કલાજી ! ભટ્ટીયાણી કાંઈ “ ભુકરવો પાણો નથી ” કે તું પોચું ભાળી હજમ કર. જે ભટ્ટીયાણીયે ઔરંગઝેબ બાદશાહની છબીને પાટુ મારી છે. એવી રજપુતાણી ધર્મમાં મગરૂખ રહેલી ભટ્ટયાણી પ્રાણાંત થતાં સુધી પોતાની પ્રતિષ્ઠા છોડવાના નથી. માટે આડાં ચવળાં બાનાં છોડી ચાલો. આગળ થાઓ. તમે શું ધાર્યું છે ? લક્ષ્મીનો સમય હવે છે કલાક બાકી રહ્યો છે છતાં હજી બાધને મળતા નથી તેનું શું કરણ છે. શું ? કાંઈ દગો તો કરવાનો નથી કે જે તેમ હોય તો આગળથીજ કહો કે બાઈ બાધનું સુજતું કરે. અબજાનો ઉપાય આપવાતનોજ હોય !

કલાજી ! ભટ્ટી. મહારાજની અને તમારા જોધપુર મહારાજની આખર આબાદ રાખી. જેવો ડામચીયો (શલુગાર) સણુ-મારી બેઠા છો. તેવાજ જલદી ઉભા થાઓ અને મારી સાથે ચાલો. હું તમારી સોના મોહોરો તો શું ? પરંતુ આખું જોધપુરનું રાજ આપો તો પણ તમને છોડવાના નથી દરબારી ખાદીયાં ચાટનારી ખવાસણો જુદીજ હોય છે હું તેવી ખવાસણ નથી માટે નકામો વખત ગુમાવવોજ નહીં ઉજળું મોહું રાખવું હોય સમશેર સજ કરી ઉઠો. રજપુતોનું પરાક્રમ બતાવવા મેદાન પડો.

આંહી કાંઈ ખીચડાં ખાવા આવ્યા નથી. તમારા જ્ઞેધપુરના ર-
જપુતાણાનો રંગ રાખવા આવ્યા છે.

કલાજી રંભાના “ પાવૈયાને પણુ શૌર્ય ચડે ” તેવાં
વાક્યો સાંભળી જવા વિન્યા છુટકો નથી એમ ધારી ઝડપ ઉભો
થયો. કલોજી રંભાના વચનરૂપી બાણો હૃદયમાં ઝીલી શક્યો નહીં
જેથી રંભાસાથે ઉઠીને ચાલતો થયો. આગળ રંભા પાછળ કલોજી
એ પ્રમાણે ચાલતાં ચાલતાં જાનેજણા રાજબાળાની મહેલાતમાં
આવ્યાં. ભટીયાણી ચક્ર નંખાવી બારણા ઉપર બેઠી. કલાજીને
ઓશ્વરીમાં માન આપી બેસાર્યો. પડદામાં રહેલ ભટીયાણીને ક-
લાજીએ તરવાર નમાવી એટલે અંદર રહેલ ભટીયાણી પોતાના
બાષ કલાજીને નહીં જોવાથી પોતે બોલી તમે કોણ ? જવાબ
આપ્યો હું કલોજી છું. વારૂં ! મારું સગપણ કરનાર સમીયાણાનો
બહાદુર કલોજી ક્યાં છે કે તમે આવ્યા ? શું તે મરી તો નથી
મયો કે ? બાષ સાહેબ ! ક્ષમા કરો ! અમારા માહારાજ જોને
હુકમ કરી મોકલે તે આવે. મને હુકમ મળવાથી હું ખાંડામાં
આવ્યો છું.

ઠીક ! ત્યારે મોટો કલોજી ક્યાં છે ? તે ખાંડામાં આવ્યો છે
કે કેમ ? બાષ ! જ્ઞેધપુર માહારાજએ કલાજીને હૃદયપાર કરેલો
છે, જેથી તેમના ગામ સમીયાણામાં તે રહે છે, તેમને જ્ઞેધપુર
માં આવવાની મના થઈ છે.

હેં ? હેં ? હેં ? કલાજીને તમારા માહારાજએ હૃદયપાર ક-
રેલ છે ? શા માટે હૃદયપાર કરેલ છે ? એવો તેણે શું ચુનોહ કર્યો
કે તે હૃદયપાર થયો છે ? ખરું કારણ કહો ? નહીં તો હું ભટીયાણી

જુદી તરેહની રગ છું. આ તારી સમશેરથી જ તારું ધડમાથું જુદું કરી નાંખીશ માટે સાચી વાત બોલો ?

બાઈશ્રી હું સાચું જ બોલીશ જુદું બોલવા મારે કાંઈ જરૂર નથી. આપનો સમ્બંધ કલોજી કરી ગયા પણ નવરોજે ન જવાની તમારી પ્રતિજ્ઞા કાયમ રાખવાની વાત અમારા મહારાજને રચી નહીં. શાથી કે આજકાલ ચૌરંગજેમ જેવા પ્રતાપી બાદશાહનું જોર હીંદમાં દીન દીન પ્રત્યે અધીક પ્રબળતા પામતું જાય છે. તેથી નવરોજ નીમીતે લડાઈ કરી હજારો રજપુતોના પ્રાણ ગુમાવવા અને આખર જોધપુરનું રાજ્ય પણ ગુમાવવું. એ અમારા મહારાજને યોગ્ય લાગ્યું નહીં. આજે રજપુત ધર્મ ક્યાં રહ્યો છે, ધરેધરે માટીના ચુલા જેવું થઈ પડ્યું છે તો પછી જોધપુર મહારાજને ખોટો ગર્વ રાખવા શી જરૂર છે, નાહક કલાજીયે સુતું સાલ જગાડ્યું કલાજીને આ બાબતમાં અમારા મહારાજને પોતાનો કટો દુશ્મન ગણ્યો જેવો તે તમારી સાથે સગપણ કરીને આવ્યો અને નવરોજના કરારની તેણે વાત કરી કે તુરંત તેને હથ્થપાર કર્યો છે જોધપુરની હથ્થમાં રહેવાનો તેને હુકમ નથી જેથી પોતાના ગામ સમીયાણામાં રહે છે.

બટીયાણી દીલગીર થઈ વિચારમાં પડી વાર ! ત્યારે તમે મારી પ્રતિજ્ઞા પાળશો કે કેમ ! ના, બાઈ, ના ! અમો પ્રતિજ્ઞા પાળવાના નથી તેમ બાદશાહ સામે દાટેલું વેર ઉઠાડવાના પણ નથી.

ધીક્કાર ! ધીક્કાર ! ધીક્કાર ! શું મને નવરોજે તમારા સ્વહસ્તે જ જવા દેવાના ? ધીક્કાર પાપીયો. તમને ? જા ! સુરહીણ સરદારજી ! તારું મોઢું હું જોવા માગતી નથી. તું અહીંથી જલદી આવ્યો જા. કાપરોનું કાળું મોઢું જોવું એ મારો ધર્મ નથી.

જાઓ ! ઔરંગશાહ બાદશાહના ફાટાને પાટુ મારનાર સુરવીર
ભટ્ટીયાણીની મહેલાતની ઓસરીમાં તારા જેવા આવવાને ખેસ-
વાની જગ્યા નથી. જા ! તારું મુખ દુર કર ? રંભા એને મહે-
લાત બહાર મુકી આવ.

પ્રકરણ ૯ મું.

વસંતપંચમીના સમ્રતો દીવસ અટકાવી શુરવીર કલાજીને
સખેલો પત્ર.

ભટ્ટીયાણીના હૃદયમાં જે ઉર્મી અઘાપી સુધી અવારનવાર
વિચારમાં રમી રહી હતી. તે બધી ઉર્મીયો અચાનક નાના કલા-
જીની મુલાકાતથી હૃદયમાં સમી ગઈ હવે શું કરવું પરણવું કે
કુંવારા રહેવું એ વિચાર વમળમાં જોધપુર મહારાજની વામાંગી
ભટ્ટીયાણી હું બની ચૂકી જેના શોકસાગરમાં તજે ઉપર થવા લાગી.
હેવટ પીતાજીને મળી સર્વ હકીકત નીવેદન કરવા માતપીતા પાસે
ચાલી જ્યાં માતપીતા બેઠાં હતાં ત્યાં આવી માત પીતાને સર્વ
હકીકત નીવેદન કરી બોલી પીતાજી ? આજે હવે તમારી
લાડવાઈ પુત્રીને છેલ્લો દીવસ છે જોધપુરના કાયર પાંચસો
હીજડા રજપુતો મને બાદશાહી લશ્કરને નવરોજા મટે સોંપી
દેવાના છે સગપણ કરનાર સુવીર કલોજી નિર્દોષ છતાં મારા
સગપણ નીમીત્ત હદપાર થયો છે આ આવેલ ઠગારો કલોજી
તદન કાયરપણું બતાવી વગર લડે મને બાદશાહી લશ્કરને સોં-
પી દેવાનો છે શું ! હું યવનના મ્યાનામાં ખેંચી દીધી જઈશ ?
ના, ના, તેમ કદી થવાનું નથી. સુરી ભટ્ટીયાણી કહોતો શમશેર

લઈ જઈને યુધ્ધ કરે અને હરામી રત્નપુત્રોના પ્રાણુ ફરે. અને આજ્ઞા હોય તો હું પોતે વીસ ખાઈનેજ મરું. હું જીવતાં કદી યવનના સહવાસમાં જવાની નથી. કહેવત છે કે.

દોહરો.

સીંહ મુછ ભોરીંગ મણી, કૃપણ ધન સતી નાર;
જીવતાં પર હસ્તે ચડે, તો તેને ધીક્કાર.

પીતાજી, સીંહની મુછ સરપના માથાનો મણી લોભી માણસની લક્ષ્મી અને સતી સ્ત્રી જીવતાં સુધી પારકા હાથમાં કદી જાયજ નહીં. મને આજ્ઞા આપો તેમ કરું હું એકલું મરું તે કરતાં સો પાંચસોને સાથે લઈ મરું તો શું ખોટું । હું હવે જીવવાની નથી આ છેવટની આપની આજ્ઞા લેવા આવી છું. માત્ર પીતા આપનો દોષ પણ હવે હું ગણતી નથી દોષ મારા નસીબનોજ ગણું છું. સતી રાણીયોનાં સતીત્વ હવે રહે તેવું આ મોગલખાદશાહીમાં હું બાળતી નથી ભવિષ્યમાં કોઈ રામ રાજ્ય એવું આવે કે જે હીંદુ અને મુસલમાનને સમાન રાખે તોજ સતી રાણીયો સતીત્વને સાચવી શકે ઇશ્વર એવું રાજ્ય હીંદુઓના હાથ માટે ભવિષ્યમાં અન્ય દેશના નૃપતીને આપશે અને તે નૃપતી મોગલખાદશાહી તોડશે એમ હું ભવિષ્ય કથન કહું છું. સતીઓના વચન કદી અસત્ય ઠરતાં નથી એ ચોક્કસ માનજો.

આજે લગ્નનો દીવસ છે છ કલાક બાકી રહ્યા છે. દીવસ આથમે મારે ખાંડા સાથે ફેરા ફરવા નથી, હું ફેરા ફરું તો પરણી ગણાઉ તો નવરોજમાં જવું પડે માટે તેમ કરવા મારી ખુશી નથી બહેતર છે કે વીધ ખાઈ મરવું એ મને વધારે વહાલું

છે આપ હવે જલદી આસા આપો છેત્રી વખત તમારી પુત્રી તમને મુખા કતીનાં દર્શન આપવા આવી છે,

બેટા બટોયાણી ! શાન્ત થા ! અમારા જીવતાં તારે મરવાનું નથી તારે માટે અઘાપી પર્યંત અમારાથી જેટલું સહન થાય તેટલું અમે સહન કર્યું છે. તને મરવાની આસા આપવી તું મર એમ અમારી જીભથી બેટા ! ! કેમ કહી શકાય ! જે જોધપુર રજપુતો હીજડાજ યદ્ય બેસી રહેવાના હશે તો હું પોતે તારો ધર્મ સાચવવા મેદાનમાં પડીશ માઈ લશ્કર તૈયાર રાખ્યું છે અમે તમામ રણસંગ્રામમાં મરીયે બાદ તું વીપપાન કરજે બેટા તારે કાંઈ પણ ગભરાવું નહીં તારે માટે માઈ નામ છત્તી-હાસમાં ભાટચારણની ગાથામાં અમર થશે. તારા જેવી પુત્રીયો શું ખોટી અમારાં ધન્યભાગ્ય કે તારી પ્રતીક્ષા દ્રઢ કરી છે. ઇશ્વર સત્યનોજ બેલી છે. એ ખચીત જાણજે તો પણ મારી એક સલાહ તું માન્ય કર. આજે લગ્નનો દીવસ હું અટકાવું છું. તું શમીયાણે સાંઢણી સવાર મોઢલી કલાજીને કાગળ લખ. જોધયે તે શું જવાબ આપે છે તે શુરો છે. સુરાતનના આવેશમાં તે મહાનકાર્ય કરશે. માટે તેને પત્ર લખ હું બે દીવસ લગ્ન પાછાં ખસેડું છું. બે દીવસનું જે કે મને ખર્ચ વધારે લાગશે તો પણ ખેર ! જ્યાં મરણ ઉપરજ હું અને તું. તથા તારી માતૃ આબ્યાં છીયે તો પછી બે દીવસના ખર્ચની શું વીસાત છે. ગભરાઇશ નહીં જલદી કાગળ લખ હું સાંઢણી સવાર આપું છું. તે તા-કાલીક ચોવીશ કલાકમાં શમીયાણે જશે. એ બહાદુર કલાજીને આ લગ્નની ખબર નહીંજ પડી હોય નહીં તો તે ખચીત અહીં આબ્યા વિના રહત નહીં એમ કહી દીકરીને ધીરજ આપી કા-

ગળ લખવા મોકલી પોતે અને રાણી આખર સુધી દીકરીના સતીત્વની પ્રતીક્ષાનું રક્ષણ કરવા આગ્રહી થયાં પોતે કચેરીમાં આગ્યા અને પોતાના પ્રધાનને સરવ હકીકતનીવેદન કરી શાશ્વ પ્રધાને પણ તેજ સંમંતી આપી ગુપ્ત રીતે પોતાનું લશ્કર સજ રહેવા હુકમ કર્યો. અને પ્રધાને જોષપુરના ઉતારે તેમ આવેલા બાદશાહી લશ્કરમાં કહેવડાવું કે આજે ભટ્ટીયાણીની તખીયત સારી નથી માટે આઠમના રોજ લગ્ન થશે એ દીવસમાં તખીયત સુધરી જશે. આ વાત આખા શહેરમાં ફેલાઈ ગઈ જનમહમદે જાણ્યું કે એ દીવસ કલ ચલ્યા જાયગા. લેકીન ભટ્ટીયાણીકો તો આઠમકા રોજ પરણના પડેગાજ. કયોં કે જેસલમીર કે રાજા કેતના દીન મલીદા ખીલાયગા આજકા દીન અટકે ઉસમે કયા હરકતહેં.

પીતાજીની આજ્ઞા મળતાં ખુશી થતી ભટ્ટીયાણી પોતાની મહેલાતમાં આવી અને સ્વહસ્તે કેસરીયા રંગની સાહીથી ચાનક ચડે તેવા શબ્દોમાં કલાજી પર પત્ર લખવા બેઠી પા કલાક પત્ર લખતાં થયો. સીહણુરપમાં કટાક્ષ શબ્દો વાપરી કલાજીને પત્રદ્વારા ઉશ્કેર્યો. પત્ર ખીડ્યો ઉપર પોતાનો મોર શીક્ષે કર્યો. દરમીયાન સાંઢણી સ્વાર ચડી સ્વારીયે રાજમહેલાતના ચોકમાં આવી ઉભો રહ્યો કે ભટ્ટીયાણીયે તેને સમીપ બોલાવી કાગળ હાથોહાથ આપી કહ્યું કે બાઈ ! કલાજીને તું હાથોહાથ કાગળ આપજે અને મોઢેથી પણ કહેજે કે જો તું નહીં આવ અગર આવવામાં ઢીલ કરીશ તો ભટ્ટીયાણી પોતાનો પ્રાણ ત્યાગ કરશે અને તને સ્ત્રી હત્યા આપશે માટે યોગ્ય લાગે તેમ કરજે તારા કુળનો ધર્મ હોય તેમ વરતજે આ છેલો આખર વખતનો કાગળ

જે. કદી તું હાજર ન થવાનો હું તો તારો જવો હોય તેવો તાત્કાલીક જવાબ આપજો કે હું માફ ફાવતું કરું.

બહેન બટીયાણી હું કલાજીને સરવ હકીકતથી વાકેફ કરીશ અને આ મારી સાંઢણીપર બેસારીનેજ અહીં લાવીશ એમ કહી કાગળ લઈ સ્વાર સમીયાણે કલાજી પાસે ગયો અને પવન વેગે ચોવીસ કલાકમાં સમીયાણા પહોંચ્યો આ વખતે કલોજી પોતાના સો પચાસ રજપુતો વચે કસુબો પીતો હતો ત્યાં સ્વ.રે કાગળ જઈ આવ્યો કાગળ વાંચવા માંડ્યો.

પ્રકરણ ૧૦ મું.

બટીયાણીનો કલાજી ઉપરનો પત્ર અને કલાજીએ તેનો આપેલો જવાબ.

વહાલા ! વચનઘાતી કલાજી બંધુ !!

લી. તારા નીમીતે સોઠ સાગરમાં ડુબેલી પરમાત્માની હજુર જવા તૈયાર થઈ બેલેલી બટીયાણીની આશીષ.

પત્ર માટે યોગ્ય લાગે તેમ માનજો યોગ્ય લાગે તેમ વાંચજો તે તારી મુનસફી ઉપર રાખું છું. લખી ચુકવું એ મારો ધર્મ માનું છું. ધ્યાન દેવું ન દેવું તે તારી મરજી આ પત્ર તને લખવાનું કારણ તું પોતેજ છું. હું મારા પીતાને ત્યાં મારા વચનની પ્રતીક્ષા પાળી કુંવારાં જીંદગી ગાળવાનું ઉત્તમ માની પ્રાણી અહણુ નહી કરવા દ્રઢ નીશ્ચય માની બેઠી હતી જ્યાં તારું આવવું થયું અને તારા માહારાજનો સખધ મારી સાથે કરવા તેજ

તારી કપટ ચતુરાઇ અને દગો ફટકો શરૂ કર્યો. આ નીચ કૃ-
ત્યથી તેં ખરેખર તારા નામને તારા વડીલોના નામને તેમજ
આખા રજપુતોના નામને કલંઘીત કર્યું છે. તે તારા સ્વાર્થને
ખાતર જે કે હું સુદ્ધ રાજબાળા રજપુતાણીના ખરા ધર્મને
જાણનારીને તેં ફરેજ આપી માફ વચન લઇ મને ભોળવી. મારા
પીતાશ્રીને વિશ્વાસમાં નાંખી મને કુવામાં ઉતાર્યા જેવું કરી
એટલે મારો સખંધ કરી, મને ચુંદડી ઓઢાડી સાકર વહેંચી
ચાલતો થયો, કલાજી ! તારે કાળું મોઢું સંતાડી તું સમીયા-
ણામાં સંતાઇ બેઠો ! અહીં તારી ધર્મ ભગીની ભટ્ટીયાણીની શી
ગતી થતી હશે. તેનો તેં કાંઈ પણ ખ્યાલ કર્યો નહીં ધીક્કાર !
પાપી ! કલાજી ! તને ધીક્કાર છે. તારા માલેકને વહાલો થવા
તેની પ્રીતી સંપાદન કરવાજ તેં આ વિશ્વાસ ધાતી કૃત્ય
આદર્યું છે. પણ યાદ રાખજે કે.

**વિશ્વાસે પ્રતિબંધાનામ્, જાનરો વિશ્વાસ ઘાતીકા;
તા નરો નરકે સો યાંતી, યાવત્ ચંદ્રૌ દિવાકરઃ ॥**

વિશ્વાસઘાતી માણસ સૂર્ય ચંદ્ર પૃથ્વી ઉપર રહે ત્યાં સુધી
નકંનો અધિકારી છે તેં છેવટની અણી સુદ્ધી પણ મારી સાથે
વિશ્વાસ આપ્યો અને છેવટે ઘાતકી થયો.

આજે મારા લગ્ન છે જોષપુરથી નાનો કલોજી ! ખાંડું
લઇને આવ્યો છે. સાથે પાંચસો રજપુતો લાવ્યો છે. તેમજ
દોસ્તીથી ઔરંગજેબ બાદશાહનું એક લાખ પદાણોનું લસ્કર લઇ
જનનમહમદ નામે સરદાર આવ્યો છે, હું હીમતમાં રહી સાથી કે
નારા વચન ઉપર મને ભરોસો હતો, કે કલોજી મરણ પર્યંત

મારું રક્ષણ કરશે લાખો પદાણો સામે સુરો કલોજી લડશે આ મારી હીમત આજે નષ્ટ થઇ છે મેં તારી તપાસ કરવા મારી વહાલી રંભા નામની દાસીને ખાંડમાં મોકલી તો નાનો કલોજી મારી પાસે આવ્યો મેં તેને ધમકાવ્યો ત્યારે તે સત્ય હકીકત બોલ્યો કે મોટા કલાજીને તો મહારાજાએ, સખંધની બાળતના લીધેજ હદપાર કરેલ છે, વળી તે બોલ્યો કે મારા જોધાણનાથનો મને એવો હુકમ છે કે અમારે બાદશાહ સામે લડાઇ કરવી નથી અમારે તો ખુશીયા નવરોજે બટીયાણીને મોકલવી છે બોલ ! હવે મારે શું કરવું મરવું કે બીજું કાંઈ ! મારા પીતાશ્રીની શું ગતી થશે, તેઓ પણ પોતાના મુંઠીબર ભસ્કરથી મરવા તૈયાર થયા છે, આ પ્રમાણે મારી અને મારા પીતાશ્રીની ગતી થઇ છે. પરંતુ સમજી પીતાશ્રીએ મને સલાહ આપી છે કે સુરવીર કલાજીનો અઘાપી પર્યંત કાંઈ પણ દોશ નથી. માટે ત્રણ દીવસ લગ્ન પાછા ઠેલી વસંતપંચમીને બદલે આઠમના લગ્ન રાખી ત- મને કાગળ લખવા પીતાશ્રીની સલાહ મળતાં આ સ્વારને કાગળ લખી મોકલ્યો છે, હવે જો તું સત્ય વચની, સાચો રજપુત હું તો તુરત ઉભો થઇ મારી વહારે આવજો ત્રણ દીવસની મુદત છે માટે જલદી આવજો જો ન આવવું હોય તો તેવો કાગળ લખકે હું આ ફાતી ફતીયાનો ત્યાગ કરી સ્વર્ગમાં તને સ્ત્રી હત્યા આપી સીધાવી જાઉં. કારણ કે ગૌ બ્રાહ્મણ બાળક અને સ્ત્રીયોનું રક્ષણ કરવા હવે રજપુતોમાં આ સમયમાં શૌર્ય રહ્યું નથી. ફક્ત હવે છેવટનો જવાબ આપકે વહેલો આવ જો તું પત્ર વાંચી બેસી રહીશ તો તુંજ વિશ્વાસઘાતી છું એમ હું ખાતરીથી માનીશ.

વીર ! કલાજી ! જો તું આ વખત મને નહીં અચાવે તો

પછી એમજ માનજે કે હવે રજપુતના વચન ઉપર કોઈ રાજ-
આજ્ઞા ભરેંસો રાખશે નહીં. જો તારે તારા પોતાનાજ નહીં
પણુ આખા રજપુતાણાના નામપર પાણી ફેરવવું હોય અને
રજપુતાણું કુમાવવું હોય તો મારી વહારે આવીશ માં. સાચો
સુરવીર કલોછ થવા માગતો હું તો વહેલો રક્ષણ કરજે. સમય
ધણોજ દુકો છે છેવટમાં એજ કહુંછું કે તારી ઇચ્છાનુસાર કર.

લી૦ તારી ધર્મભગ્નો ભટીયાણી.

ઉપર મુજબ પત્ર વાંચતાં સુરા કલાજનાં રૂવાડાં ઉભાં
થયાં રંગે રંગે રજપુતનું લોહી ગરમ થઈ ધડકવા લાગ્યું, કાગ-
ળનાં કટાક્ષ વચનો વાંચતાં ઝડપ લઈને ઉભો થયો, અહા!!
શું આદત! દેવી ભટીયાણીની અને તેના પીતાની કમ દશા !
મહારાજને તેના નીચ સરદારોએ શું બુદ્ધિ સુઝાડી કેવું નીંધ
કર્મ આદર્યું. આમાં ભટીયાણીનો કાંઈ પણ દોષ નથી તે બી-
ચારી અંતરના આખરના ઉદગારો કાઢેજ તે બિચારીએ મારા
વચનપરજ વિશ્વાસ રાખી સગપણ કર્યું, જેથી તેનો દોષ તો
કાંઈજ નથી જે દોષ ગણું તે મારો પોતાનો દોષ છે. બાકી જો-
ધપુર મહારાજનો પણ દોષ નથી રાજા હમેશાં કાનનાં કાચાજ
હોય છે, તેઓને તો જે દોરપર તેના પાસવાનો નચાવે તે દોર
પરજ બળણીયાની માફક નાચે છે, રાજાઓનીવૃત્તી વેલરૂપી છે,
તો તે વૃત્તીરૂપીવેલ ગમે તેવા ઝાડપર ચડાવે ત્યાં તે સ્વભાવીક
ચડી જાય છે વેલનો ધર્મ છે કે સાઈં નરતું ઝાડ તે જોતી નથી,
તેનામાં તો ચડવાનોજ ગુણ છે માટે વેલનું રક્ષણ કરવું અથવા
ચોગ્ય ઝાડપર ચડવા દેવી તે માણીનો ધર્મ છે તેમ રાજાને હ-

લકી સોજતમાં અથવા પાસવાનના સહવાસમાં રહેવા દેવો. એ તેના દીવાન રૂપી માણીનું કામ છે, તો પછી જ્ઞેષ્ઠપુર મહારાજ તે ગુણને અંગીકાર કરી નીચ રજપુત વર્મને ન જાણનાર પાસવાનોના પટાવતોના સહવાસમાં તેવી બુદ્ધિ કરે તેમાં મારે મહારાજનો દોષ કાઢવાનો નથી બાવી હોય તેમ અને જાય છે, માટે હવે જે દોષ કાઢવો તે મારો પોતાનોજ છે, પરંતુ હું કલેશી વચન બ્રહ્મ થાઉં, તો પછી દુનીયામાં મારું જીવતર નીરર્થકજ મારા વડીલો નર્કનાજ અધીકારી થાય જે હું પહેલેથીજ આવું. ધારતો હોતતો આ નીદોષ ભટીયાણીને આવા ફાંસામાં ઉતારત નહીં. અને આજે મારે આ તેનાં વચનો સાંભળવા નજ પડત પણ ભાવીકાળ આગળ કોઇનું બળ જોર ચાલતું નથી, થનારી વાત તે મીથ્યા થવાની નથી હું એકીલો ચૈરાંગજેબ આદશાદ મામે ટક્કર ઝીલવા શક્તિમાન નથી. પરંતુ મારે હવે મરણુ પર્યંત ભટીયાણીની આમર સાચવવી હું મરી ગયા પછી તેનું ગમે તેમ થાય ? શરમ ! શરમ ! શરમ ! રાઠોડોને કે આવું વિશ્વાસવાતી કર્મ કર્યું. પતિવ્રતપણામાં પરાયણ થયેલી નેકીટેકી ધીરવીર, ભટીયાણીની આ ગતી ! આહા ! બિચારી બાળા ઉપર શું જુલમ ! હર ! હર ! હવે મારે શું કરવું. અહીં મરવું કે ત્યાં જમ મરવું, અહીં મરવાથી શો લાભ છે, આત્મવાતી કહેવાઇશ ! માટે ભટીયાણીને બચાવવા બહાર પડવું અને મેદાનમાં મરવું એમાંજ કલાજીની કીર્તિ છે. પણ હવે કેવી રીતે બહાદુરી કરી અને ભટીયાણીને નવરોજમાં જતાં અટકાવવી હું ! પરમાત્મા ! મારું વિચારરૂપી વહાણુ અંતઃકરણરૂપી ઉદ્ધમાં ઉધાં ચતાં હલેસા ખાવા લાગ્યું છે. હે ! ! પરમાત્મા મને કાંઈ પણ

રસ્તો સુઝાડકે આ પાપીએ વગર વિચારે એક વચની ભટ્ટીયાણીને તેની પ્રતિજ્ઞા ભંગ કરાવી મહાન મુસીબતમાં લાવી મુકેલ છે. હે ! મશ્વર. એવી યુક્તિ જલદી બતાવ કે જે યુક્તિવડે ભટ્ટીયાણીના વચનનું હું રક્ષણ કરી શકું તેને નવરોજમાં જતી અટકાવી શકું અને તે સાથે મારી કીર્તિને અમ્મર કરી શકું. એવી મને કાંઈ યુક્તિ બતાવ કે હું તારો ઉપકાર માનું આવી રીતે પાંચ દશ મીનીટ વિચાર કરી તુરત રસ્તો શોધી ભટ્ટીયાણીપર પત્ર લખવા માંડ્યો.

“ ધર્મભગ્નો (બહેન) ભટ્ટીયાણી ! ”

આપના પત્રનાં દર્શન થયાં વાંચી હર્ષ અને ખેદ બંને ઉત્પન્ન થાય છે. બહેન ! ભાવી આગળ કોમનું જોર ચાલતું નથી. વિશીષ્ટ ગુરૂએ ભરત મહારાજને કહ્યું છે કે—

**સુન હુ ભરત ભાવી પ્રબલ, બીલખી કહે મુનીનાથ;
હાની લાલ જીવન મરન, જશ અપજશ વીધી હાથ.**

માટે બહેન ! ભટ્ટીયાણી કાંઈ અફસોસ ! કરવા જેવું નથી. તું સદ્ધ રત્નપુતાણી રાજબાળા છે. આ દેહ ક્ષણભંગુર છે. જેમાં મનુષ્યનું જીવન સદ્કીર્તી પ્રાપ્ત કરી અમર નામના કરવી એજ છે. બહેન ! તારા સ્વધર્મ રક્ષક અંધુ કલાજનો કાંઈ દોષ નથી જે દોષ છે. તે તારા અને મારા પ્રાબ્ધનોજ છે તું તારી પ્રતીજ્ઞામાં દ્રઢ રહે જે. જેઓનો દ્રઢ નીશ્ચય છે. તેઓ પરીણામે ધારેલ કાર્યમાં ફતેહજ પામે છે. પ્રહલાદના દ્રઢ નીશ્ચયથી થંભ ફાટી અંદરથી નરસીંહ રૂપ નીકળ્યું. અને હરણાકંથનો વધ થયો બકત પ્રહ-

લાદની લાજ રહી. તેમ વહાલી ભગ્ની બટીયાણી તારો અને મારો દ્રઢ નીશ્ચય ઇશ્વર ઉપર રાખવો કે જેથી જગતનીયતા તારી અને મારી ખતેની લાજ રાખશે સમય મહાન ખારીક આવી પડ્યો છે. પરંતુ હું તો સારોજ માનું છું હવે મનને કોઈ રીતે ઢચુપચુ કરવુંજ નહીં બહેન !! તારે આત્મઘાત કરવાની જરૂર નથી. હું કલોજી ! પ્રાણુ જતાં સુધી તારું રક્ષણ કરીશ તને નવરોજમાં જતી અટકાવીશ મારો જીવાત્મા પરભોક ગયા પછી તારી ઇચ્છામાં આવે તેમ કરજે તને આપેલ વચન પાળવું એ મારી ફરજ છે. અને તે ફરજ અદા કરવા હું મારી તૈયારી કરું છું. તું નચીંત રહી, પાણી ગ્રહણ ખાંડ સાથે કરજે એ મારી તને છેવટની સલાહ છે. હું પાપી નથી ? વિશ્વાસઘાતી નથી. દગાખોર નથી હું મારા વચનને માટે મરવા તૈયાર છું. મેં પ્રથમથી આવું ધાર્યું નહોતું મને મારા જ્નેધાણુ નાથનો સંપુર્ણ ભરોસો હતો. તેમણે મને વચન આપી સગપણ કરવા મોકલ્યો ત્યારેજ હું તારી પાસે આવ્યો. તારી દુર્ઘટ પ્રતિજ્ઞા કબુલ કરી તમારો સંબંધ મારા માહારાજને વેરે કર્યો એ વખતની મારી ઉમેદ બધી નાશ પામી. હું જેસલમી રથી નીકળી જ્નેધપુર આવ્યો અને સંબંધની વાત કરતાં મહારાજને હર્ષાંત થયા પણ તે તેમનો હર્ષ હૃદયમાં પાંચ મીનીટ પણ રહ્યો નહીં. દરમીયાન વિદ્વસંતોષી; કાયરખુદીના, શૌર્યહીણ પ્રાણુવાલો મણુનાર કેટલાક રજપુત પટાવતોને મારી વાત ગમી નહીં. કારણ કે તેઓને હજી વધારે વરસ આ દુનીયામાં જીવવાની ઉમેદ હતી. તમારા લગ્નમાં યુદ્ધ થતાં તેઓને મરવું પડે માટે તેવા દુષ્ટોએ મહારાજને જાહેર્યો. કાયર ખુદીના મા-

હારાજીએ તે વાત માન્ય કરી અને મને પોતાનો જખરો દુસ્મન ગણી મારો ધીક્કાર કર્યો. મને તુરત હૃદય પર ફરેલ છે. બહેન ? સારનો હું મારા સમીયાણામાં રહું છું. આ બધો બનાવ બાવીની ધમ્મી ઉપરજ બન્યો છે. માટે હું તેમનો પણ દોષ કાઢતો નથી “ વિનાશકાળે વિપરીત બુદ્ધી ” એ મુજબ જોધાણનાથે દુર્બળ સલાહકારોની સલાહ માની કર્યું છે. માટે બહેન ! મારા પર ગુસ્સો કરીશ માં. તારા પ્રત્યે મારું આપેલું વચન પાળવા હું તૈયાર છું. ઔરંગઝેબ જેવા બાદશાહના લાખો માણસના લશ્કર સામે યુદ્ધ કરવાથી હું કદી જીતી શકવાનો નથી. અમારો રજપુતોનો ધર્મ છે કે “ શામ, દામ, ભેદ, ને દંડથી દુસ્મનને છળવો. છેતરીને પણ પોતાનો વિજય કરવો. એમાં કાંઈ દોષ નથી. એમ રાજરીતીનાં વાક્યો છે. તે વાક્યોનો અમલ હું આ સમયે કરીશ. અને તને નવરોજમાં જતી અટકાવીશ. ત્યારેજ તારો કનીષ્ઠ બંધુ હું કલોજ ખરો ! એમ તું નીશ્ચય સમજજે આ સંબંધમાં બહેન ! તમોને એક વખત વચન આપી ચુક્યો છું હવે ફરી લખીતવાર વચન આપવા જરૂર નથી આ પત્ર એજ વચન છે. હું દાવપેચથી દુસ્મન સામે રમી તારો બચાવ કરી મારું આપેલું વચન પાળીશ અને તને બતાવી આપી શકિ કલાજ જેવા એક વચની રજપુતો યોડીજ જણેતાઓ જણીતી હશે.

હું ધારું છું કે ખાંડુ લઈ જેસલમીર આવેશો નાનો કલોજ રજપુતાણાની તેમજ જોધપુરની આબરૂ પર પાણી ફેરવવાનો છે. તે વગર લડે તમને બાદશાહી લશ્કરને નવરોજમાં જવા સોંપી દેશે પણ તેથી તમારે ગભરાવું નહીં તમારે ખુશીથી ખાંડા સાથે

ફેરા ફરી પીતાશ્રીપર ઘેરાયેલ વીપત્તિના વાદળને વીખેરી નાંખવું તમારે મૌન્યતા ધારણ કરી જોયા કરવું પણ ફેરા ફરી જેસલ-
 મીર છોડવું તેમાંજ તમારું ડહાપણ અને વડાઈ છે તમે સમજી
 છો. મને ચેતાવ્યો તે સાંઝે કર્યું છે. નહીં તો બહેન! હું અજ-
 ણ્યોજ રહત અને મારા વચન બ્રષ્ટ થયાનો મને પસ્તાવો થાત.
 ચેતાવ્યો તે સાંઝે કર્યું. આપને છેવટ કહ્યું છે કે આપ લગ્નના
 દીવસમાં ફેરફાર કરશોમાં તેમ તમારા પીતાશ્રીને પણ ધીરજ
 આપી કહેશો કે કોઈ પણ જાતનું તોફાન લગાઈ કરવી નહીં.
 જોધપુરના રાઠોડો લડવાના નથી તમને તુરત સોંપી દેવાના છે.
 જો સોંપી દે. તો પણ તમે નચીત રહેજો હું તમને ઔરંગઝેબ
 અને તેની મહેલાતનાં દર્શન કરવા દેવાનો નથી એ ખચીત જા-
 ન્યુંજો મેં એવી યુક્તિ શોધી કાઢી છે કે જે યુક્તિવડે તમારો
 હું બચાવ કરી શકીશ. તમને બાદશાહી જાળમાંથી ફસાયેલાં મુક્ત
 કરીશ. અને તે જાળમાં હું પોતે ફસાઈશ મારે શાર બધું જોખમ
 વેરીશ મારી યુક્તિ એવી છે કે જેમાં મારે બાદશાહી લશ્કર
 સાથે યુદ્ધ કરવું નહીંજ પડે મારે જે યુદ્ધ કરવાનું છે તે ખુદ
 બાદશાહ સાથેજ કરવાનું છે શાથી કે “માધીઓ મુવો ગોઠી
 પરવારી” એમ કર્યા વિન્યા નવરોજનો ઔરડર અટકવાનો
 નથી હું ચોક્કસ તમારો તો બચાવ કરીશ અને તે સાથે કાય-
 મનો નવરોજને પણ અટકાવી શકીશ. “હીમત મરદા તો મદદ
 ખુદા ” મને મારી હીમતના પ્રભાવે ઇશ્વર સહાયજ થશે.

આ પત્ર આપના પીતાશ્રીને વંચાવી તેમની સમંતી લેજો
 અને નચીત રહી તમારાં લગ્ન કરજો તમને નવરોજમાં સોંપે

તો કાયર રજપુતોના કલ સામું નહીં જોતાં ખુશીથી નવરોજમાં જજો તમે દીક્ષી નહીં પહોંચો તે પેલાં હું તમારો અચાવ કરીશ તમને નીર્ભય રથજો પહોંચાડીશ પછી હું મારા સૌર્યનો પ્રભાવ જગત જાહેર કરીશ અને આ દુનિયામાં મારી નામના અને તમારી નામના અમર કરીશ. આ માફ છેવટનું વચન છે તે માન્ય કરી જલદી પરણી પીતાશ્રીને અધનમાંથી મુક્ત કરજો. અહેન ! હવે પરણ્યા વિન્યા છુટકો નથી. જો હું એકજ વીર્યથી અને મારી માતાના સુદ્ધ પયપાનથી ઉછર્યા હમણ તો કદી તમને નવરોજમાં નહીં જવા દઉં છતાં ભાવી પ્રભાવે બીજી કાંઈ નવાણુની થાય તો પછી તમારો ધારેલો ધરાદો વીષપાન કરવાનો છે તે દીક્ષી પહોંચ્યા પછી કરજો ત્યાં સુધી તમારા અચાવને માટે મારી રાહ જોજો તેમ નહીં કરો અને અધવચ તમારો દેહ ત્યાગ કરશો તો તે પાપનો હું જવાબદાર નથી તમને દીક્ષીના દરવાજો પહોંચતાં પહેલાં હું તમારો અચાવ કરીશ. અને તેને માટે આ પત્ર આપને લખી હું માફ સમીયાણું છોડી અત્યારેજ સમીયાણાને છેલ્લી સલામ ભરી ચાલતો થયો છું. હું તમારા દીક્ષીના રસ્તાપર મને યોગ્ય લાગશે તે રથજો હાજર થઈ ઉભો રહીશ અને ત્યાં મારી બહાદુરીની યુક્તી રચીશ. અને તે એવી ગુપ્ત ભેદ તરીકે રચીશ કે મારે યુદ્ધ નહીં કરવું પડે અને તમારો અચાવ થઈ શકશે. “**અહમવાકયં જનાર્દન**” એ મુજબ આ મારાં છેવટનાં વાક્ય માની આઠમના લગ્ને તમે ખાંડા સાથે ફેરા ફરજો ખાંડાવાળાઓ તમને આદશાહી લશ્કરને કબજે સોંપે તો ખુશીથી લશ્કરને હવાલે થજો અને દીક્ષી જજો કાંઈ આત્મઘાતનો ઉપાય કરશોમાં ઈશ્વર તમારી અમારી લાજ રાખશે.

તે “ લખ્યાનો ભેર છે ” તો પછી સત્યતા ખાતર ખચીત તે આપણી સહાયક રહેશે.

લી. આપનો કનીષ્ઠ બંધુ કલોછ.

ઉપર મુજબ પત્ર લખી તે પત્રપર પોતાની સહી અને કાગળની સત્યતા બતાવવા સાર પોતાનો સીકંકો કરી સાંઢણીસવારને આપ્યો અને મોઢેથી પણ કહ્યું કે બહેન ભટ્ટીયાણીને કહેજે કે કલોછ તમારો બચાવ કરવા સમીયાણું છોડી ચાલી નીકળ્યો છે અને રસ્તામાં હાજર રહેશે તમો ખુશીથી પરણી બાદશાહી લશ્કર સાથે દીલ્હી જાશે.

સાંઢણીસવારે કાગળ હાથમાં લીધો અને કલાછને રામરામ કરી તુરત સાંઢણી જેસલમીર તરફ રવાના કરી. પવનવેગી સાંઢણી આખો દીવસ અને આખી રાત્રી ચાલી આઠમની સવારમાં જેસલમીર આવી પહોંચી દીવસ ઉગતાં સાંઢણી સવાર ભટ્ટીયાણી ની રાજમહેલાતના ચોકમાં આવી હાજર થયો. ભટ્ટીયાણી પણ વરસાદની માફક સાંઢણી સવારની રાહ જોઈ બેઠી હતી જેથી સ્વાર આવ્યો કે તુરત જાતે ઉભી થઈ તેના હાથથી કાગળ લીધો સ્વારે પણ કલાછની નાચારી તેનું સૌર્ય અને હીમતના ભટ્ટીયાણી પાસે વખાણ કર્યા કલોછ ! નીર્દોષ છે એમ ભટ્ટીયાણીની ખાતરી કરી આખી સ્વારને તાત્કાળિક કામ કરી આવેલો જોઈ પોતાના ગળામાં કીમતી હાર હતો તે ખુશાલીમાં આવી બક્ષીસ આપ્યો સ્વાર ખુશી થતો પોતાના ઘર તરફ ગયો. અને ભટ્ટીયાણીયે અધીરી બની કાગળ વાંચવા માંડ્યો. એક વખત વાંચ્યો. બીજી વખત વાંચ્યો અને ત્રીજી વખત પણ વાંચ્યો.

વાંચતાં વાંચતાં શરીરનો ચહેરો પ્રકુલીત થવા લાગ્યો શરીરપર
 છવાયેલી ઉદાશી ખસવા લાગી. અને હીમતમાં આવવા લાગી
 ત્રણ દીવસથી જેણે અન્નપાણી હરામ કર્યું હતું. તે બટીયાણી
 કલાજનો પત્ર વાંચતાં ઉદાશીત છ આનંદમાં આવી પત્રને ફરી-
 વાર પણ વાંચ્યો. અને પછી તે પત્ર લઈ લાડકવાઇ બટીયાણી
 પોતાના માતા પીતા પાસે આવી અને પત્ર પીતાશ્રીના હાથમાં
 મુક્યો. મહારાજયે તે પત્ર વાંચ્યો શુરવીર કલાજનાં વચને વચન
 ઉપર વિશ્વાસ આવ્યો. રાજ્ય માતાયે પણ પત્ર સાંભળો અને
 મહારાજ બોલ્યા ? બેટા બટીયાણી !! ઉદાશી છોડી દે. મને પણ
 અવારનવાર અનેક તરેહના વિચારો થતા હતા. આ કાગળ વાં-
 ચતાં હવે હર્ષ થાય છે. બહેન ! તારે લગ્ન ખુશીથી કરવાં જો
 તને જોષપુરના રોડોડો નવરોજમાં જવા આજ્ઞા કરે તો જવું.
 તારો બચાવ ખરો રજપુત કલોજ રસ્તામાં કરશે તેનાં વ્યંજન
 વચનો માયાં જણાય છે છતાં હું પણ માફ લશ્કર તને વળોટા-
 વત્તા સાફ તારી સાથે નહીં પણ તારી પાછળ પાછળ એક મ-
 જલ વાંસે રહે તેવી રીતે મોકલીશ કલાજનો બેટો થશે ! કલોજ
 કદી યુદ્ધ કરશે તો તે વખત આપણું લશ્કર તેની મદદમાં રહેશે
 માટે નયીત રહી આજનો દીવસ જમો રમો તમારી સખીયો
 સાથે આનંદ કરો હું હવે કચેરીમાં જઈ લગ્નની વધાઈ આપી
 માંગલીક પ્રસંગનો કિસાહ રચાવું છું.

પ્રકરણ ૧૧ મું.

(ભટ્ટીયાણીના લગ્ન અને નવરોજ નીમીત્ત તેનું દીક્રા તરફ બાદશાહી લસ્કર સાથે રવાના થવું.)

સુઘઃ વાંચક ગણો ! આજનો દીવસ હીંદુસ્તાનમાં રજપુતાણાના રીવાજને ઉત્થલ પાંથલ કરનાર છે. પાતઃકાળમાં કલાજનો પત્ર ભટ્ટીયાણીએ ભટ્ટી મહારાજ પાસે વંચાવ્યો વિગેરે હકીકત દસમાં પ્રકરણમાં આવી ગઈ છે. તેથી આપ માહિતગાર થયા છો. ભટ્ટી મહારાજ જનનામાંથી નીકળી કચેરીમાં આવ્યા. ભટ્ટીયાણી પોતાના મહેલમાં ગઈ. સખીઓ સાથે આનંદ કરવા લાગી. મહારાજએ પ્રધાનને વરધી આપી કે પડો વગરાવી. પ્રજામાં જાહેર કરો. કે ભટ્ટીયાણીનાં લગ્ન આજે સાંજના ૮ વાગે ચોકસ થવાના છે. ભટ્ટીયાણીની તખ્તીયત સુધરી ગઈ છે. બાદશાહી લસ્કરમાં આવેલ જનમહમદને પણ ખબર પહોંચ્યા કે આજે દીવસ અસ્તે લગ્ન છે. ખાંડુ લઈ આવેલ બાયલા કલજને પણ ખબર આપો કે તારૂં કાળું મોઢું કરી લગ્ન સમયે હાજર રહેજો આવી રીતે પ્રધાનને વરધી આપી. શુરવીર કલાજના આવેલ પત્રની ગુસ્સે હકીકત કહી. પ્રધાન પણ ખુશી થયો. અને કલાજને શાખાશી દેવા લાગ્યો. અને મહારાજ પ્રત્યે ખોશ્યો. મહારાજ ? રજપુત વિના કદી આ ધરા રહી નથી. તેમ રહેવાની પણ નથી. આપનું પુન્ય આગળ આવશે. આપની અને રાજાના ભટ્ટીયાણીની પ્રતીક્ષા ઈશ્વર પાળશે. છતાં આ અમારા માથાં આપની પ્રતીક્ષા કાયમ રાખવા સારું આપનેજ અર્પણ કરી ચુક્યા છીએ. છતાં કલાજના સંકેત સુધી અમે

રાહ જોઈશું. જો કલોજી પણ કાયર બની કાંચળી પહેરશે. અને આપણને ઠગશે. તો અમે અને લસ્કર અમારા દેહનું બળીદાન આપી. ભટ્ટીયાણીને બચાવીશું. તે ખાતે નચીત રહેવું. “પાવૈને કદી પાનો ચડતો નથી.” તે મુજબ આવેલા રાઠોડો કદી શુરાતન ધરવાના નથી. માટે તેમની આજ્ઞા રાખવી એ ફોકટ છે. સત્યનો બેલી હુમેશાં ધર્મર થાય છે. આપ સત્યવાદી રાખો. માટે આપનું સત્ય રહેશે એમ મારી ખાત્રી છે આવી રીતે મહારાજને હીંમત આપી પ્રધાને લખનો પડો. શહેરમાં વગડાવ્યો. અને રાઠોડોને પણ કહેવરાવ્યું કે લખનું મહુરત દીવસ આથમ્યાનું છે. માટે તે વખતે ખાંડુ લઈ રંગ મંડપમાં પધારવું વળી આદશાહી લસ્કરમાં જનમહમદને પણ કહેવરાવ્યું કે દીવસ આથમ્યે ભટ્ટીયાણીના લગ્નના ફેરા ખાંડા સાથે ફરવાના છે. માટે તમારે ધચ્છા હોય તેમ કરવું.

પડો શહેરમાં ફરતાં લોકો આનંદ અને દીલગીરીમાં આવ્યાં. વિચારવમજમાં જોકાં ખાવાં લાગ્યાં. કે આજે શું થશે ? ગરીબ બાળા ભટ્ટીયાણીની શી ગતી થશે. ? જે બીચારીએ નવરોજમાં ન જવા પ્રતીજ્ઞા કરી છે તે તેની પ્રતીજ્ઞા રહી શકે તેમ જણાતું નથી. કેમ કે મોગલ લોકોનું એક લાખ માણસનું લસ્કર આવ્યું છે. અને જોધપુરથી પાંચસો રાઠોડો આવ્યા છે ક્યાં એક લાખ માણસ ? અને ક્યાં પાંચસો રજપુત ? દેખી તુજ જ્યાં તદ્દાવતપણું રહ્યું છે. ત્યાં રજપુતો શી રીતે જીતી શકશે ? ખચીત બિચારી ભટ્ટીયાણી નવરોજમાં સપડાશે. અને તેની પ્રતીજ્ઞા ધુડાણી થશે. આટલા વરસ કુંવારી રહી તેનું ફળ શું તેને ધર્મર આવુંજ આપશે ? રૈયતો આવી રીતે બોલવા

લાગી જે રજપુતો આ લક્ષ્મીની ધામધુમ જોવા ખુશીથી આવ્યા
 હતા. જેઓના હૃદયમાં લગ્ન પ્રસંગના યુદ્ધમાં ભાગ લેવાનો ઉ-
 મંગલો ઉભરાઈ રહ્યો હતો. તેઓ પણ નીરાશ થઈ નીસાસા
 નાંખવા લાગ્યા. અને ખોલવા લાગ્યા કે હવે રજપુતાણું રહેવાનું
 નથી. જ્યાં રજપુતોના હૃદયમાં દગો ત્યાં પછી રહ્યું શું ? જે
 કલાજીએ બટીયાણીનું સમપણું કર્યું તે કલોજી તો ખાંડમાં
 આવ્યોજ નથી. દગા વિના આવી વાત અને નહી. જોધપુર
 જેવો મહારાજ પણ ડરીને નવરોજની રીત પસંદ કરે અને
 બાદશાહી ફરમાનને તાબે થાય તો પછી અમારા જેવા ધર
 ઘોડીયા રજપુતોનું તો શું ગળું ? અમો ઉછરેલો ભર્યા આવ્યા
 અને જાણ્યું કે કલોજી બાદશાહી લસ્કર સામે થશે, અને અમો
 તેને મદદ કરશું પણ અમારા વિચાર તો અમારા મનમાંજ રહ્યા
 હશે ખેર ? **ભાવીજ પ્રમલ છે.** ત્યાં બીજાનો દોષ શું કાઢવો.
 અગાઉ પણ પરસુરામે એકવીસ વાર પૃથવી નક્ષત્રી કરી હતી.
 પણ આ **ઝારંગબેખ બાદશાહ** નક્ષત્રી પૃથવી કરવા ધારી
 બેઠો છે તે જે નક્ષત્રી પૃથવી કરશે. તે ભવીષ્યમાં ક્ષત્રીવાળો
 પૃથવી થવાનીજ નથી. એમ હવે અમારી પકડી ખાતરી
 થાય છે. હોંદમાં હવે રજપુતાણાનો કાંટો રહેવાનો નથી. સધળે
 કેકાણે મોગલ અમલ ફેલાવાનો છે, જ્યાં **આલ ફાટયો** ત્યાં
ચીંગડુ શી રીતે દંડ શકાશે ? જ્યાં મહાન રાજાઓજ રજપુત
 પહોં છોડી બેઠા ત્યાં અમારા જેવા સાધારણ રજપુતોનું શું ગળું ?
 હમેશાં મહાનોનેજ લાંછન લાગે છે. અમારા જેવા નાનાને કાંઈ
 લેવા દેવા નથી. જેવા આવ્યા તેવા ચાલ્યા જશું. આજનો
 દીવસ રાહ જોઈશું. દીવસ આથમ્યે શું થાય છે. તે જોવું જો

કોઇ માઈનો પુત જગૃત થાય તો આપણે પણ રજપુતપણું બતાવવા સમશેર. કાઠી મેદાનમાં પડવું. જે કોઈ જગશે નહી. તો પછી આ મ્યાન કરેલી તરવાર મ્યાનમાંજ રાખી દાતરડા રૂપે ખગલમાં રાખી ઘરે ચાલ્યા જશું. આજની સાંજ સુધી તો જેસલમીરમાં રહેવુંજ અને ભટ્ટીયાણીનાં લગ્ન જેવાં. આવેલા રજપુતો પૈકી શુરવીર રજપુતો આવો વિચાર કરવા લાગ્યા. ગલીએ ગલીએ અને શેરીએ શેરીએ આ આઠમનો દીવસ મનુષ્યોના હૃદયમાં અવાર નવાર વિચારવાળો થઈ પડ્યો. કોઇ કાંઈ બોલે ! અને કોઇ કાંઈ બોલવા લાગ્યું. સર્વ કોઈ દીવસ અસ્તની વાટ જેવા લાગ્યા.

આ બાજુ બાદશાહી લસ્કરમાં સીંગ ગર્જના કરી જન-મહમદ બોલવા લાગ્યો. મહારા બહાદુર સરદારો ? મોગલો ? પઠાણો આજે તમે તમારી સમશેરો સજ કરો આપણે જેસલમીરમાં આવ્યા છીએ. ભટ્ટીયાણીને નવરોજમાં લઈ જવી છે. આપણા બાદશાહનું ફરમાન છે તે ફરમાન હક કરવું છે. તો જોધપુરના રાઠોડો તે ફરમાનને તાબે ન થાય અને ભટ્ટીયાણી આપણને ન સોંપે, તો પછી આપણે જોઈ રહેવાનું નથી. આપણી સમશેર વડે જેસલમીરની બજારમાં પાંચસો રાઠોડોના શીર ઝરાડી દેવા. અને ભટ્ટીયાણીને લઈ જવી. કદી ભટ્ટીયાણીને લઈ જતાં કોઈ રજપુતો સામા થાય તો તેને પણ તે ગતીએજ પહોંચાડવા વહાલા સરદારો ? મરનાં હક છે ? મરવું ના મરવું. પરંતુ ભટ્ટીયાણીને તો જીવતીજ દીઘી પહોંચાડવી તોજ બાદશાહ પાસે આપણી કીર્તી રહેવાની છે. તોજ આપણને માન અકરામ મળવાનું છે માટે મુઠીબર રજપુતો આપણને શું કરી

શકવાના છે. તમે હીમતવાન રહો અને બાદશાહના જે કામ માટે અત્રે આવ્યા છીએ તે કામ પ્રાણ જતાં સુધી પણ હક કરો અને તે વખતે આપણે જોવાનો છે. અને તે દીવસ આયમ્યાનોજ સમય છે. ખાલી હાથે દીક્ષી જવું નથી. મરવું યા ભટ્ટીયાણી લેવી. એ આપણો દ્રઢ નીશ્ચય છે. વળી બાદશાહને પણ તેવુંજ કહી અમે આપણે આવ્યા છીએ. ઉપર પ્રમાણે અનેક તરેહના શુર ચડે તેવાં વચનો જનમહમદ પોતાના લસ્કર માં કહેવા લાગ્યો. સહજું લસ્કર પણ શુરાતનના વેશમાં આવી ગયું. અને દીવસ આયમ્યાની રાહ જોવા લાગ્યું.

હવે જોધપુરના રાઠોડો તરફ નજર કરીએ તો તેઓ તો વિચાર કરીનેજ બેઠા હતા કે ભટ્ટીયાણીના માટે આપણે કોઈને મરવા જરૂર નથી. તે તો એમજ બોલતા કે હવે રજપુતાણું ક્યાં રહ્યું છે ? ના હક કોમળ કાયા લડાઈમાં ગુમાવવી. શું કામની છે ? જીવતાં હશું તો ભટ્ટીયાણી જેવી અનેક રાણીઓ આપણા મહારાજને મળશે. આપણે મરી ગયા તો પછી કાંઈ મળવાનું નથી. ગમે તેમ કરી ભટ્ટીયાણીને આપણા મહારાજના ખાંડ સાથે એ ફેરા ફેરવવા પછી નવ દીવસ જનમહમદ માગણી કરે તો નવરોજે જવા દેવી એવો આપણાં મહારાજનો હુકમ છે. માટે બીજું ઉદ્ધાપણ કરવા જરૂર નથી. આવી રીતે ખાંડમાં આવેલા રજપુતો વાતો કરવા લાગ્યા.

દીવસ અસ્તનો સમય આવવા લાગ્યો. ભટ્ટીયાણીને તેની સખીયો વસ્ત્રાભુષણ સજ કરાવવા લાગી. રંગ મંડપમાં વાજાં ત્રાવાગવા લાગ્યાં. લગ્ન વીધી જોવા રાજ્ય મહેલના ચોકમાં માણસની મેદની ભરાવા લાગી. આવેલા શુરવીર મેમાનો પણ સમ

શેરો સજ કરી મંડપમાં બસાવા લાગ્યા. જ્યાં દીવસ અસ્ત થવા પામ્યો ત્યાં તમામ લોકો લગ્ન વીધી જોવા હાજર થઈ ગયાં. દીલ્લીથી આવેલ જનમહમદ પોતાના યોડા સરદારોને લઈ હથીયાર બંધ આવી સભા મંડપમાં હાજર થયો. રાજ્ય ગોરે માયરાની સર્વ સામગરી તૈયાર કરે એટલામાં રજપુતો નાના કલાજી વિગેરે પચાસ સેઠ માણસો સાથે ખાંડુ લઈ ત્યાં હાજર થયાં. જેવું ખાંડુ માયરામાં પધરાવ્યું તેવુંજ રાજ્ય ગોરે બટીયાણીને માયરામાં લાવવા ફરમાન કર્યું. બટીયાણી પણ વસ્ત્રાણુ-પણુ સજી પોતાના પીતાને આશ્રતમાંથી મુક્ત કરવા, તૈયાર થઈ બેઠી હતી. તે ગોરની આજ્ઞા મળતાં સખીયો સાથે માયરામાં આવી હાજર થઈ. બટીયાણીએ દીવ્ય વસ્ત્રો ધારણ કર્યા હતાં શરદ પુનમના ચંદ્ર જેવું તેનું મુખાર્વીદ હતું. અનેક તરેહનાં હીરા જડીત ધરેણાઓ પહેર્યા હતાં. જેવી બટીયાણી માયરામાં આવી બીરાજી તેવાજ ગોરે વેદ મંત્રો બોલવા શરૂ કર્યા અગ્ની પ્રાપ્ત કરી. ગોરે ધીની આહુતીઓ આપવા માંડી. જોધપુર મહારાજના નામના જવ તલ હોમાયા. જેજે શાસ્ત્ર વીધી પ્રમાણે લગ્નની ક્રીયા કરવાની હતી તે ગોરે કરી બટી મહારાજાજીએ કન્યાને મંગળ ફેરા ફરતી વખત જ જો દાન આપવામાં હતાં તે અઢળક આપ્યાં. અને શાસ્ત્ર વીધી પ્રમાણે લગ્ન ક્રીયા કરી ખાંડા સાથે બે ફેરા બટીયાણીને ફેરવ્યા. રજપુતોમાં એવી રીત છે કે બે ફેરા ખાંડા સાથે ફેરવી બે ફેરા બાકી રખે તે પત્ની પાસે જઈ પત્ની સાથે બે ફેરા ફરી પુરા કરે. આવી રીતે ચાર ફેરા લગ્નના રજપુતોના હોય છે. તે મુજબ બટીયાણીના બે ફેરા ખાંડા સાથે ફેરાયા અને બે ફેરા જોધપુર

જઈ મહારાજની સાથે રરવાના બાકી રહ્યા. એટલામાં બાદ-
શાહી લશ્કરનો મુખ્ય સરદાર જનમહમદ બોલ્યો. રજપુતોની
રીતી પ્રમાણે લગ્ન વીધી પુરી થઈ છે. હવે બટીયાણી ઉપર
તેના પીતા જેસલમીર મહારાજનો વાલી તરીકે કાંઈ હક રહ્યો
નથી. હવે બટીયાણી રાજબાળા મટી જોધપુર મહારાજની રાણી
થઈ ચુકી છે. જ્યારે રાજબાળાના રૂપમાંથી મુક્ત થઈ રાજ
રાણી થાય તે વખત બાદશાહી ફરમાન મુજબ તેણે નવ દીવસ
દીક્ષી નવરોજમાં આવવું નવરોજના નવ દીવસ પુરા કરી
પોતાના પતિને ત્યાં બાદશાહ તેને મોકલે છે એ વખતે આવેલી
રાણી સાથે તેનો પતી અધુરા રહેલા બે ફેરા ફરી લગ્ન વીધી
પુરી કરે છે. આ ઠરાવ મુજબ બટીયાણીનું લગ્ન થયું છે. તેના
ઉપર બાદશાહી નવરોજની રરજ છે. અને તે ફરજ અદા કરવા
મને હુકમ થયો છે જેથી હું અહીં હાજર થયો છું. અને મને
મળેલ સત્તા મુજબ જોધપુરના અગ્રેસર રજપુતોને ફરમાન
કરું છું. કે તમારે નવરોજનો હુકમ માન્ય કરવો છે કે કેમ ?
જે ન કરવો હોય, તો મેદાન પડે અમો લડવાં તૈયાર છીએ.
જે બાદશાહી હુકમને તાબે થવું હોય તો બટીયાણી અમને
સોંપો નવ દીવસ દીક્ષીના નવરોજમાં રાખી અમો બટીયાણીને
જોધપુર મુકી જશું.

જનમહમદના સીંમ ગર્જના રૂપી આવાં વાક્યો સાંભળી
રજપુતો થર થર કંપવા લાગ્યા. જેવા આવનારાઓ સ્તબ્ધ
થઈ ગયા. કોઈ કાંઈ બોલી શક્યું નહીં. સઘળી સભા સોકાગૃસ્ત
બની ગઈ થોડી વારે નાનો કલોજી બોલ્યો ? જનમહમદ ! બા-
દશાહી ફરમાન તમે સાંભળાવ્યું. તે અમારે કબુલ છે. અમારા

મહારાજનો હુકમ છે. કે ઐરંગજેબ બાદશાહ સાથે વફાદાર રહેવું. જે અમારા એકના ઉપરજ ઐરંગજેબ બાદશાહનો આવા હુકમ થયો હોત તો અમે યુદ્ધ કરત પરંતુ ધણું રાજ-ઓએ પોતાની રાણીયો નવરોજમાં મોકલી છે. તો પછી અમારી રાણી ભટ્ટીયાણીને નવરોજમાં મોકલવી એમાં અમને કાંઈ લાંછન લાગવાનું નથી. અમારે તમારી સામે લડવું નથી. જે રીતી ચાલતી થઈ છે. તે અમારે પણ કબુલજ છે. જ્યાં સલાહ છે. ત્યાં વૈર્યભાવ ઉભો કરવા અમારો ઇરાદો નથી આ ભટ્ટીયાણી અમારા મહારાજની રાણી થઈ ચુકી છે. હવે ભટ્ટીયાણી પર તેના પીતાનો ક્રોધ હક રહ્યો નથી. હવેથી ભટ્ટીયાણી પરના હક અમારા મહારાજના છે. માટે મહારાજની ઈચ્છા હોય તેમ ભટ્ટીયાણી પ્રત્યે વર્તે ? જનમદમદ ? અમે ભટ્ટીયાણીને તમારી સાથે નવ દીવસ નવરોજે મોકલીએ છીએ માટે તમારે યુદ્ધ કરવા જરૂર નથી જેવી ભટ્ટીયાણી અમને મળી તેવીજ ભટ્ટીયાણીને તમને નવરોજે તેડી જવા સોંપીએ છીએ તમે નવ દીવસ નવ-રોજમાં રોકી દશમે દીવસ જેધપુર મુકવા આવજો અમે ખાંડુ લઈ જેધપુર ચાલ્યા જઈએ છીએ.

બાપલા કલાજીના આવા વાકયો સાંભળી ખરા રજપુતો અફસોસ કરવા લાગ્યા. હર ? હર ? શું ભટ્ટીયાણીની ગતી. સતીનું વચન સંતાર્થ ગયું. સર્વ કોઈના મુખપર કાળાશ છવાઈ ગઈ ભટ્ટીયાણી ક્રોધા વેશમાં આવી ગઈ માતપીતાને પ્રણામ કરી બોલી માતા પીતા ? છેલ્લા હવે રામ રામ છે. જે ભટ્ટીયાણીને ઉછેરી લાડ લડાવ્યા તે ભટ્ટીયાણી આજે હવે આ રાજ મહેલાત અને જેસલમીરની ધરાને છેલ્લા રામ રામ કરે છે.

પીતાજી ? તમારો ઉપકર માનું છું. મારી બહાલી માતા ? તમારી
 બટીયાણીના આ છેલ્લા રામ રામ માની લેજો. અત્યારથી હવે
 અમ પાણી હરામ છે. આ પવિત્ર શરીરને મલેચ્છનો સ્પર્શ
 હું જીવતાં કદી થવા દઇશ નહિ. જો કલોજી સાચો હશે ? તો
 માઈ રક્ષણ કરશેજ ? અને કદી કુડો ઠરશે તો હું જીવ કરડી
 તે દુષ્ટને સ્ત્રી હત્યા આપીશ, પીતાજી ? આપને કલાજીનો પત્ર
 વંચાવ્યો છે. અને આપે વાંચી જે વચનો કહ્યાં છે. તે વિપર
 દીલ્હીનો દરવાજો જેતાં સુધી હું બરોસોં રાખી. આ મલેચ્છો
 ભેગી જાઉં છું. આપની પુત્રી માટે આપે જે વિચાર ધાર્યો હોય
 તે કરજો બટીયાણીના માતા પીતા દીલગીર થઇ જોલ્યાં ? બેટા
 સતીઓ પ્રાણ દાન દેવામાં પાછી પાનીઓ કરતી નથી. તું
 સતી છે. તાઈ સતીપણું ઈશ્વર સાચવશે કદી આ દુનીઆમાંથી
 રજપુતોનો ઈશ્વરલય થયો હોય તો તાઈ સતીત્વપણું સાચવવા
 તું મરીશ ? તો તેથી તારી અને તારા માત પીતાની કીર્તિ આ
 ભારત ભુમીમાં કાયમ રહેશે. કત્રીઓની કાવ્યમાં તાઈ સતીપણું
 સોભાવાશે. એથી બીજું તારે શું જોવાનું છે. કાંઈ પણ દીલ-
 બીરી નહીં ધરતાં તારા ધર્મને તપાસી નવરોજમાં ચાલતી થા
 અમા અમારા સંકેત મુજબ તારી પાછળજ છીએ જે વાતચીત
 થઇ છે. તે ફરી સંભાળવા જરૂર નથી. ભાંજ્યાનો ભેડ ઈશ્વર છે.
 અમો માતા પીતા તને આશીસ આપીએ છીએ કે તાઈ સતી-
 ત્વપણું કાયમ રહેજો. ઈશ્વર તારો નવરોજમાંથી બચાવ કરશે.
 બેટા ? તું સુખેથી જા ! તારી કીર્તિ સાચવતાં મરણ થાય તો
 બેહેતર સાચવજો પણ કીર્તિ ગુમાવીશ નહીં, આવી રીતે માતા
 પીતાએ આશીસ આપી. જનમહમદે બટીયાણીને માટે બ્યાનો

માયરામાં હાજર રાખ્યો હતો. બટીયાણી અને તેની બહાલી દાસી રંભા મ્યાનામાં બેઠા. એટલે જાનમહમદે બોધ્યો પાસે મ્યાનો ઉમડાવી આદશાહી લસ્કરમાં મુક્યો. અને તુરતજ આદશાહી-લસ્કરે દીલ્હી તરફ કુચ કરી એ જાય ! એ જાય ! બટીયાણી ! એ જાય ! એમ આખા જેસલમીરમાં થઈ રહ્યું પાંચ મીનીટમાં રંગ મંડપમાં હાહાકાર વર્તાઈ રહ્યો કોઈની સમશેર મ્યાન બાહારી નીકળી નહીં, જે શહેરમાં આખો દીવસ આનંદ છવાઈ રહ્યો હતો તે શહેરમાં રાત્રીએ ઉદાસી ફેલાઈ ગઈ બટીમહારાજાએ જોધપુરના રોડોડોનો તીરસ્કાર કર્યો કાંઈ પણ શીરપાવ આપ્યો નહીં. રાત્રીનું ભોજન પણ આપ્યું નહીં. સરવ કોઈ રોડોડોને શીટકાર દેવા લાગ્યા. બટીયાણી સોંપતા રોડોડો પણ ઝાંખા પડી ગયાં. હાથથી ગયેલી બાજુ હવે સુધરવાની નથી, જગતમાં અપજનશ મળી ચુક્યો એમ ધારી રોડોડો વીલા મુખે જોધપુર તરફ રાત્રીએ રવાના થઈ ગયા આવી રીતે જેસલમીર શહેર એક કલાક રાત્રી વીતતાં ખાલીખટ થઈ ગયું. બટીમહારાજાએ આદશાહી લસ્કર પાછળ પોતાનું લસ્કર એક દીવસને અંતરે રવાના કર્યું કેમ કે તેને શુરવીર કલાજની ખાત્રી હતી કે તે બહાદુર રજપુત દીલ્હી પહોંચતા અગાઉ મારી પુત્રી બટીયાણીનું રક્ષણ કરશે અને તે રક્ષણ કરતાં કદી યુદ્ધ થશે તો તેની મદદમાં મારું લસ્કર તે વખતે ધણુંજ ઉપયોગી થઈ પડશે. એમ ધારીનેજ પોતાનું લસ્કર બટીમહારાજાએ મોકલ્યું આ વાત વીલા જોવા આવેલા કેટલાક રજપુતોના જાણમાં આવવાથી તે શુરા રજપુતો પણ બટીરાજાના લસ્કરમાં બળી આસ્યા.—

પ્રકરણ ૧૨ મું.

કલાજીનું કલ્યાણપરમાં આવવું અને હમીર સોળંકી સાથે
કરેલો સંકેત.

સમીયાણેથી નીકળેલ કલાજીએ રસ્તામાં બટીયાણીને બા-
ચાવવાની યુક્તિ શોધી કાઢી હતી તે જાણતો હતો કે લાખો
માણસના લસ્કર સામે મારા એકલાના લડવાથી કાંઈ જોઈએ
તેવો બટીયાણીનો બચાવ થવાનો નથી, માટે યુક્તિ કરીજ
બટીયાણીનો બચાવ કરવો. શોધેલી યુક્તિના સંકેત મુજબ સ-
મીયાણેથી નીકળી ત્રણ દીવસે કલ્યાણપર નામના ગામડામાં
આવ્યો આ કલ્યાણપર જોધપુરની હદનું એક નાનકડું ગામડું
હતું. વસ્તી પણ પાંચસો સાતસો માણસની હતી. પણ તે ત-
મામ વસ્તી બળવાન અને પરાક્રમી હતી. તેઓ ખેતીનો ધંધો
કરતા હતા. આ કલ્યાણપર ગામનો મુખી હમીર સોળંકી કરીને
હતો. તે જખરો પરાક્રમી હતો. આ કલ્યાણપર ગામ જોધપુરની
હદનું પરંતુ બાદશાહી રાજ્યનું સીમાડીયું હોવાથી પટેલ હમીર
સોળંકીના બળ પરાક્રમવડેજ જોધપુરની હદમાં રહી શક્યું હતું
જો આ વખતે હમીર સોળંકી આ ગામમાં ન પાક્યો હોતતો
કલ્યાણપર બાદશાહી સત્તા નીચે સોંપાઈ ગયું હોત. પણ જોધ-
પુરની આ ગામ ઉપરની હકુમત હમીર સોળંકીજ ટકાવી રહ્યો
હતો બળ પરાક્રમવડે જોધપુરના રાજ્યમાં હમીર સોળંકી પટેલ
છતાં પ્રખ્યાતી પામ્યો હતો. વખતો વખત હમીર જોધપુર આ-
વતો હતો અને મહારાજાનો મીજમાન થતો હતો તમામ પટા-

વતો હમીરને ઓળખતા હતા. શુરા હમીરને શુરવીર કલાજી સાથે સારી મીત્રાચારી હતી. ક્લોજી પણ હમીરનાં બળ પરાક્રમ જોઈ તેની સાથે જીમરના પ્રેમથી દોસ્તી રાખતો હતો. સુરવીર કલાજીએ બટીયાણીના બચાવમાં આ એકલા હમીરનીજ સાચી આશા રાખી હતી. તેથીજ ક્લોજી કલ્યાણપુરમાં આવ્યો. અને હમીર પટેલને ત્યાં ઉતર્યા. હમીરે કલાજીને જોયા કે તુરત ઉભો થઈ તેને મળ્યો. કલાજીનો ઘોડો ચાકરને આપ્યો અને કલાજીને પોતાની દેલીમાં લઈ ગયો. ત્યાં જનમ ઉપર બેસાર્થા. અને રજપુતની રીતી મુજબ કલ્યાણપુરના તમામ બધાણી રજપુત ડાયરાને બોલાવ્યા. પાકલાકમાં તમામ અફીણના પીનાર રજપુતો આવી કલાજી પાસે બેઠા. કલાજીને રામ રામ શામ શામ કર્યા. અને સરવ કોઈ આનંદ પામ્યા કે કલાજીએ. આજે ધન્યભાગ્ય કે કલ્યાણપુરને પાવન કર્યું. કલ્યાણપુરની વસ્તીને ખબર નહોતી કે જોધપુર મહારાજાએ કલાજીનો તીરસ્કાર કર્યો છે. અને તેને જોધપુરની જલ્દમાં રહેવાની મનાઈ કરી છે. આ હુકમ આ કલ્યાણપુરની વસ્તીના જાણવામાં નહોતો. તેઓ તો એમજ જાણતા હતા કે ક્લોજી આપણા મહારાજાનો સંપૂર્ણ વિશ્વાસુ અને રાજ્યનો માનીતો સરદાર છે. આવો સરદાર અચાનક આપણા નાજુકડા ગામડામાં આવ્યો છે તે આપણા અહો ! ભાગ્ય આપણે માનીએ છીએ. આવી રીતે આનંદમાં આવેલા રજપુતો જાણે જોધપુર મહારાજા પધાર્યા હોય. અને જોટલો હર્ષ થાય તેટલો હર્ષ. કલાજીને જોઈને ઉત્પન્ન થયો. અને કલાજીની સેવા ચાકરી કરવા માંડી.

અફીણનો કસુંબો તૈયાર થતાં કલાજીએ, પ્રથમ હમીર

સોજાંકીને પાયો અને બીજા રજપુતોને પણ પાવા માંડ્યો રજ-
પુતોને અફીણ મળ્યું, એટલે રજપુતોને અફીણના કસુંબો ઉપર
હરખ થાય છે. અફીણનો કસુંબો પાનારને તે મોટો ઘાતાર
ઈશ્વર તુલ્ય ગણે છે. તેની સેવા ચાકરી સાચા જીગરથી ઉઠાવે
છે. તેના કામમાં તન મન અને ધનથી પણ મદદ આપે છે.
એવી અફીણની મોટાઈ અને અમીરી માને છે બંધાણીને અફીણ
મળ્યું એટલે સ્વર્ગનું રાજ્ય મળ્યું. એટલે બંધાણીના હૃદયમાં
હરખ પેદા થાય છે અફીણના પાનારના બંધાણીયો ગુલામ
થઈનેજ રહે છે. એવા હરખ ઘેલા અફીણને ભાળી બંધાણીઓ
બંને છે. અફીણના બંધાણીઓ અફીણની લતમાં એટલા બધા
બહાવરા બને છે કે પોતાનું સરવસ ગુમાવે છતાં. અફીણનું
નામ છોડતા નથી. છેવટ મરતાં મરતાં પણ એક બીજાને અફીણ
પાવામાં પોતાની વડાઈ અને કીર્તી માને છે. જેમ વધારે અ-
ફીણ વપરાય તેમ તે રજપુત પોતાની વધારે મોટાઈ માને છે.
અફીણને માટે બંધાણીયોની એક કહેવત છે કે—

ઢાહરો.

અફીણ પીયો ઠાકરાં, અફીણ અંખાડી મલ;

પુરણહારો પુરૂષે, જખમારે જેમલ.

સોફીડાની નાર, નત ઉઠી ઝગડા કરે;

તું તારાને વાર, મારાને પીધે સરે;

આવા આવા કુવા. દરેક ડાયરામાં બેસતા આપણે સાં-
બળીએ છીએ. પોતે પીએ છે. અનિ લાંબે હાથે ઉદાર જતીથી.
બીજાને પાય છે. ભાખોનું કરજ થાય છતાં અફીણ વાપરવામાં

પોતાનો હાથ પાછો રાખતા નથી એવી રજપુતોની પ્રકરની પડેલી છે. કલાજીએ તમામ બંધાણીયોને અશીર્વાદ આપ્યું બંધાણીઓ રાજ થયા. પછી હમીર સોલંકી બોલ્યો. સરદાર કલાજી ! આપનું પધારવું અમારા નાણુકડા ગામડામાં થવાથી. આજે આપે અમને પ્રાવન કર્યા છે. આપ વતની મારી કોયલ છો. નંધારે અમારા ગામમાં આવ્યા તેથી અમને પારાવાર હરપ થાય છે અમો અમારા ધન્યભાગ્ય માનીએ છીએ. આજે અમને જોધપુર મહારાજ પધાર્યા એટલો હરપ થાય છે. કહો ? કલાજી આપનું પધારવું અત્રે શામાટે થયું છે. ? અમારા જેવી કામ સેવા હોમતો ફરમાવો. અમો આપની સેવા ઉઠાવવા તૈયાર છીએ.

તમામ રજપુતોને હર્ષમાં આવેલા જોધ ઠીક લાગ છે એમ ધારી કલાજીએ કહ્યું શુરવીર હમીર સોલંકી આપ જાણતા નથી કે આ આઠમના રોજ આપણા મહારાજ જોસલમીરની બટીયાણી રાજબાળા સાથે પરણ્યા છે. બટીયાણીની જીવીકામાં આ તમારું કદયાણુપર ગામ જોધપુર મહારાજાએ બટીયાણીને આપ્યું છે. અને તેનો વહીવટ કરવાનું કામ મને સોંપ્યું છે. આજથી હવે તમો જોધપુર મહારાજાની રૈયત તરીકે નહીં પણ બટીયાણીની રૈયત તરીકે ગણાવાના છો. આજથી તમારો રાજ જોધપુર મહારાજા નહીં પણ તેમના રાણી બટીયાણી છે. તમો બટીયાણીની વસ્તી તરીકે આજથી થયાં છો. મારું આવવાનું કારણ એટલું છે કે જોસલમીરમાં બટીયાણી આપણા મહારાજાના ખાંડા સાથે બે ફેરા ફર્યા બાદ ચૈત્રમંજેષ બાદશાહના નવરોજની ૧૨માતને લીધે બટીયાણી જોસલમીરથી સીદ્ધાં બાદશાહી લસ્કર સાથે દીક્ષી રવાના થયા છે. તેઓ ગમ્મ કાલે આપણા આ ગામને પાદર

થઈને જવાનાં છે. માટે આ ગામ બાંધતું હોવાથી બાંધની સરભરા કરવા સાડાં હું અહીં આવ્યો છું. તમારાં રાજ્ય માતા તમારા ગામને પાદર થઈને જાય અને તમારા તરફથી કાંઈપણ સત્કાર ન થાય તો તે ઘણુંજ ખોટું કહેવાય. વળી તમારે બાંધની વસ્તી થઈને કાયમ રહેવાનું છે. માટે તમારી ગજસંપત તમારે તેમની સરભરા કરવી. અને બાંધનો પ્યાર મેળવવો. એટલા માટેજ હું તમને ચેતાવા આવ્યો છું.

કલાજીનાં વાક્ય સાંભળતાં હમીર આદી સઘળા રજપુતો ભોંભ્યા, કલાજી ! તમોએ સાડાં કર્યું. કે અમને ચેતાવ્યા અને એટલા સાડાં આપ અહીં જાને પધાર્યા. જેને માટે આપનો અમે ઉપકાર માનીએ છીએ. આપ કહો તેમ સરભરા કરવા તૈયાર છીએ. જે ભટ્ટીયાણીને નવરોજનાં જતી અટકાવવી હોય તો અમો પાંચસો રજપુતો એક સંપી છીએ. અમો બાદશાહી લસ્કર સામે લડવા અને રણસંગ્રામમાં મરવા તૈયાર છીએ આપનો હુકમ હોય તો અમો બાદશાહી લસ્કર ગમે તેટલું હશે તોપણ તેનાથી નહીં ડરતાં આ અમારી સમશેરના પ્રભાવે રણસંગ્રામ માં ઉતરી ભટ્ટીયાણીને નવરોજના બંધનમાંથી મુક્ત કરી જોશ પુર પહોંચાડી આપીએ જીવો ! અમારી ગામડીયા રજપુતોની રમત ? એ મુસલમાનોના શાબાર છે કે રજપુતાણીને લઈ જઈ શકે ? કલાજી ! અમો પાંચસો મરદ આ ગામમાં છીએ. તેઓ આખર સુધી લસ્કર સામે લડીશું કદી મરીશું તો આ અમારી અજડ પણ સતી રજપુતાણીયો રણસંગ્રામમાં ઉતરશે. અને બાદશાહી લસ્કરની કતલ કરી ભટ્ટીયાણીને છોડાવશે ખોલો તમારો શું હુકમ છે. ભટ્ટીયાણી ખુશીથી નવરોજે જતાં હોય

અથવા જોધપુર મહારાજાનું અને તમો ખુશીથી નવરોજે મોકલતા હોતો અમારે કાંઈ બોલવાપણું નથી. શાથી કે માલેકની જ એવી ઇચ્છા હોય તો અમારે વગર કહ્યે આડે આવવું એ અમારો ધર્મ નથી. આપની જે ઇચ્છા હોય તે ખતાવો. અમે પુરું કરવા તૈયાર છીએ.

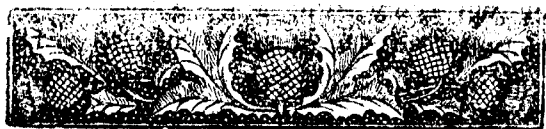
હીમતમાં આવેલા હમીર સોળાંકી અને ખીજા રજપુતાની હીમત જોઈ કલોજી રાજી થયો. શાખાશ ? રજપુતો ? શાખાશ છે. રજપુતાનો એજ ધર્મ છે. તમો વસ્તી થઈ આ પ્રમાણે રાજ્યશ્રેય આહવામાં તમારું સર્વસ અર્પણ કરવા તૈયાર થયા છો એ જોઈ મને પારાવાર હર્ષ થાય છે. આપની સુરવીરતા અને રાજ્ય ભક્તિને ધન્ય છે. હિંદમાંથી હજુ રજપુતાણું ગયું નથી. એમ આશી મારી ખાતરી થાય છે. આપને લડવા કાંઈ જરૂર નથી. ભટ્ટીયાણી ખુશીથી નવ રોજે જાય છે કે શીર જોરાઈથી મહારાજાની આજ્ઞાથી કે વગર આજ્ઞાએ એ અલારે મારે તમને કહેવાનું નથી વખત આવે કહીશ હાલતો એટલુંજ કહું છું કે કાલે સવારમાં બાદશાહી લસ્કર સાથે ભટ્ટીયાણી રાણી આ ગામને પાદર પડાવ નાંખશે તે વખતે બાદશાહી લસ્કરનો વડો સરદાર જે હોય તેને હમીર સોળાંકીએ મળવું અને કહેવું કે આ ગામ ભટ્ટીયાણી રાણીને જોધપુર મહારાજાએ જીવાઈમાં આપ્યું છે. માટે અમે રાણીની વસ્તી થયાં છીએ. તે ભટ્ટીયાણી રાણી અમારા ગામને પાદર આગ્યાં છે. તો અમને બાઈને મળવાની આજ્ઞા આપવી જોઈએ અમારી ઓરતો બાઈ પાસે જશે અને તેમને બેટસોગાદ ધરશે આવી રીતે વીનયથી સરદારને સમજાવી હમીર સોળાંકીએ રજા મેળવવી જે સરદાર રજા

આપે તો આપણે કોઈને સુદ્ધ કરવા જરૂર નથી. રજા મળતાં તુરત હું તમને સુકિત બતાવું તેમ તમારે કરવાનું છે. બટીયાણીને નવરોજી મોકલવાની જોડપુર મહારાજાની બીલકુલ મરજી નથી પણ આરંભજેળ બાદશાહનો જખરો તાપ તેથી રાજ્યને જખરી આક્રમિત આવે માટે મહારાજાની જાહેરાત નહીં પડતાં ગુપ્તભેદથી બટીયાણીને નવરોજીમાંથી કોઈ તરાહીત રજપુતોએ સુકત કરવી એનો સંકેત કરવા સારજી મને મહારાજાએ અત્રે મોકલ્યો છે મને તમારો સંપુર્ણ ભરોસો હોવાથી તમારી મદદ માટે આવ્યો છું. જો રજા મળે અને બટીયાણી પાસે તમારાં ઐરાંઓને જવાની છુટી આવે તો પછી તમારે કોઈને લડવા જરૂર નથી. હું એકલેજી બટીયાણીનો મચાવ કરીશ કદી રજા ન મળે તો પ્રછી તમારે સમજાવે મારી સાથે મેદાનમાં ઉતરવું પડશે અખ-જાની વારે ચડવું એ રજપુતોનો ધર્મ છે. તો પછી બટીયાણી તો તમારાં રાજ્ય માતુ છે. તો તેની મદદમાં પ્રાણદાન દેવામાં તમારી વડાઇ છે.

હા ! કલાજી ! અમો અમારાં રાજ્ય માતુના રક્ષણ માટે પ્ર-યત્નમથીજ કહી ચુક્યા છીએ કે આ માથાં બટીયાણીના માટેજ ઘડપર રાખ્યાં છે, આજથી અમારે માટે નથી એમ સમજાવે. જેમ કલોજી કહે તેમ કરવા અમો તૈયાર છીએ. કલાજી ! તમો નચીત રહો ! અમો કલ્યાણપરને પાદરથી બટીયાણીને હવે સીધી તરફ અમો જીવતાં સુધી જવા દેશું નહીં. તમારે લડવા જરૂર નથી. કેમ કે તમો તો અમારા મીજમાન થયા છો. અમો જીવતાં, મીજમાનથી લડાઇમાં ઉતરાયજ નહીં. તમો તમારે જોયા કરજો કે હમીર સોળંકી કેવો બહાદુર રજપુત છે. બાદશાહી લસ્કર

સામે યુદ્ધ કરવાની મને પણ ઘણા દીવસની હોંશ હતી. તે હોંશ કાલે ધધ્ધર મારી પુરી પાડશે. કલાજી ! કાલનો દીવસ અમો અમારા ગામનો મહાન ભાગ્યશાળી માનીશું. અને આપનો ઉપકાર માનીશું. સઘળા રજપુતોએ હમીરની વાતને ટેકો આપ્યો. કલાજીએ કહ્યું જે છળકપટથી દુશ્મન કબજે થતો હોય તે યુદ્ધ કરવા જરૂર નથી. હું એકલો કલોજી યુદ્ધને માટે બસ છું. તમારી લીમતની મને જરૂર હતી મને ખાતરી છે કે તમો મારીઆગામાં વર્તશો. સઘળાએ વચન આપ્યું. કલાજીએ ભટીયાણીને નવરોજમાંથી કેવી રીતે યુક્ત કરવી. સરખ મરે નહીં; તેમ લાકડી પણ ભાગે નહીં. તેવી રીતે ભટીયાણીને બચાવવાની યુક્તિ બતાવી. તે સઘળાને પસંદ પડી પણ હમીર સોલંકીએ કહ્યું કે બાહાદુર કલાજી ! આ યુક્તિ તમારા હાથથી નહીં પણ મારા હાથથી જ થવી જોઈએ કલાજીએ કહ્યું હમીર સોલંકી ધીરજ ખમો. મહારાજનો હુકમ હોય તેમ કરવું. તેમનો હુકમ મારે માટેજ છે. માટે તમો આ યુક્તિ પાર પાડી આપો એટલે બસ. કલાજીના અતીઆગ્રહથી હમીર સોલંકીએ તે યુક્તિસર કામ લેવાની કલાજીને હા પાડી. આમો દીવસ અને રાત્રી સઘળા રજપુતોએ કલાજી સાથે જમવા રમવા અને આનંદમાં ગુજરી સવાર પડતાં બાદશાહી લશ્કરે કલ્યાણપરને પાદર પડાવ નાંખ્યો. લાખો માણસની ગીરદી લશ્કરની હતી.

પ્રકરણ ૧૩ મું.

કલાણની અને ભટીયાણીની મુલાકાત ભટીયાણીનું
નવરોજનથી મુક્ત થવું, અને તે જગ્યાએ કલાણનું
દાખલ થવું.

બાદશાહી લશ્કરનો પડાવ થતાં કલાણએ હમીર સોલંકીને
લશ્કરના ઉપરી જનમદમદ પાસે સમજીત આપી મોકલ્યો. હમીર
સોલંકી પોતાનાં પાંચપચીશ માણસોને સાથે લઈ જનમદમદ પાસે
જઈ ઉભો રહ્યો અને કલાણની શીખામણ મુજબ કહેવા લાગ્યો
કે આપ સાહેબ બાદશાહના માનીતા સરદાર છો. આપની સાથે
અમારાં જોધપુરના રાણી ભટીયાણી છે અને તેઓ નવરોજનમાં
જાય છે. આ ગામ ભટીયાણીને જોધપુર મહારાજાએ જીતી ત-
રીકે આપ્યું છે માટે અમે આ ગામના રહેવાશી ભટીયાણી રા-
ણીની રૈયત થઈ ચુક્યાં છીએ. અમારાં બાઈ અમારા ગામને
પાદર થઈને દીલી જાય છે માટે અમારી બાઈને અમે વસ્તી
તરફથી બેટ સોગાદ ધરવી એ અમારું કામ છે. વળી અમારા
તરફથી બાઈને જમાડવાનું પણ આમંત્રણ થવું જોઈએ જો અ-
મારાં બાઈ જોધપુરથી અત્રે આવ્યાં હોય તો અમારે તેમની
રજા મેળવવાની કાંઈ જરૂર નહોતી શાથી કે બાઈ અમારાં રા-
જમાતુ છે. અને અમે તેમની રૈયત છીએ. પુત્રવત પ્રજાને રાજ્ય
માતું પાસે જવામાં રજા લેવી પડતી નથી. પરંતુ અમારાં બાઈ
આપની સાથે હોવાથી અમારે રજા લેવા આવવા જરૂર પડીછે.
માટે આપની ઇચ્છા હોય તો અમારાં પાંચ દશ ધૈરાં બાઈસા-
હેબ પાસે જાય તેમ ગરીબ રૈયત તરફથી અમારી બેટ સોગાદ
ધરાય તમા બાઈને જમવાની થાળી પણ લઈ જવાય. માટે

જો આપને કોઈ જાતની હરકત ન હોય તો રજા આપશો તો અમારાથી બનતી બાઈ સાહેબની સેવા ઉઠાવીયે.

ભોળા અને વિશ્વાસુ જનમહમદે બાણ્યું કે ભટ્ટીયાણી ત્રણ દીવસથી અત્ર પાણી તજી બેઠી છે. ગુસ્સામાં આવેલી સીંહણ જોવી ધુરડીયો મારે છે. મારા કાલાવાલા ઉપર કશી દયા દેતી નથી. મને ઔરંગજેબ બાદશાહનો હુકમ છે કે તેને રાજી ખુશીમાં તેને ખાનપાનાદી જે જે ચીજો જોઈએ તે તે તમામ પુરી પાડી આનંદમાં દીઠી લાવવી. પણ આ ભટ્ટીયાણી તો મારી કાંઈ પણ ચીજ સંધરતી નથી હું જે જે મોકલું છું તે તે સઘળું ફેંકી દેછે. અને અનાજ પાણી હરામ કરીને બેઠી છે. આનંદને બદલે ક્રોધ ધારણ કરી રહી છે. તો હું શી રીતે તેને સુખ શાતામાં દીઠી પહોંચાડી શકીશ હું ભટ્ટીયાણીને દીઠી તો લઈ જઈશ પણ તેમાં મને જશ મળવાનો નથી કેમકે ભટ્ટીયાણી સીંહણરૂપ ધારણ કરી બેઠી છે ત્યાં મારો શો ઉપાય ચાલે હું જમવા માટે કરમરી પાઘડી ઉતારું છું. પણ તે મારા કાલાવાલા તરફ કશું ધ્યાન આપતી નથી. અને મારો ઉઘટો તીરસ્કાર કરે છે. વળી તે જેમ જેમ વધારે લાંબણો કરતી જશે તેમ તેમ તેનો ગુસ્સો વધતો જશે. જો આવીજ રીતે તે અત્રપાણી હરામ કરી રહેશે તો દીઠી પહોંચતાં ભરીબમાં ભટ્ટીયાણી જીવતી રહેશે કે મરી જશે. તે હું કાંઈ કહી શકતો નથી આ પટેલ બલો જણાય છે તેના વાક્ય ઉપરથી કોઈ જાતનો દગો ફટકો જણાતો નથી. બહી ભટ્ટીયાણી પાસે તેની પાંચ દશ ઔરતોને જવાની રજા માગે છે. કદી મારા સારા નશીબે તે ઔરતો ભટ્ટીયાણીને રીઝવી એક વખત અનાજ જમાડે અને પાણી પાય તો પછી

પેટમાં અનાજ પડવાથી તેનો ચુસ્તો શાન્ત થશે એટલે હું તેને કાંઈ અરજ કરીશ તે તુરત માની જશે. માટે આ પટેલની અરજ સ્વીકારી તેની ઓરતોને બટીયાણી પાસે જવા દઉં. એમાં મારો પશ્ચાત્ત્વ સ્વાર્થ રહેતો છે. માટે આ પટેલની માગણી સ્વીકારવી જોઈએ. એમ ધારી પટેલ તમારા ઘરની ઓરતો બંને બાઈ પાસે જાય તેમને વાતો ચીતો કરી રાજી કરે અને બેટ સોગાદ ધરવી હોય તે ધરે અમો આંહી સાંજ સુધી રહેવાના છીએ. માટે તે દરમિયાન તમારી બાઈને તમારે જમાડવાં હોય તો ખુશીથી જમાડજો મારા તરફથી કશી અડચણ નથી જાઓ તમારા બેરાને તેડી આહી આવો એટલે હું તેમને બટીયાણી રાણી પાસે જવાની રજા આપું.

જનમહમદ તરફથી બટીયાણી પાસે જવાની રજા મળતાં હમીર સોજાંકી હર્ષિત થતો ધરે આવ્યો. અને કલાજીને સરવ સમાચાર કહ્યા કલોજી તે સમાચાર સાંભળી રાજી થયો અને હમીર સોજાંકીની પીઠ થાપડી ધન્યવાદ આપવાં લાગ્યો અને કહેવા લાગ્યો કે રજપુતો થાવ તો હમીર સોજાંકી જેવાજ થજો. હમીર ! તમે રજા લઈ આવ્યા છો. માટે મારી એક સલાહ માનો હું કહું તેમ કરવા તમે બંધાયા છો. રજપુત બચ્ચો વચને બંધાયો એટલે સોંહ પાંજરામાં પડ્યા બરાબર છે. નાગ મારડીના હાથમાં આવ્યા બરાબર છે. તો તમારે હવે કાંઈ પશ્ચાત્ત્વ લીલચાલ નહીં કરતાં મારી આજ્ઞા પાળવી પડશે. એક હજમને મારી પાસે બોલાવો અને એક ઓરતનાં કપડાં મારી પાસે લાવો એટલે હું નીર્વાઈને બટીયાણીનું બંધન તોડી શકીશ. તમારે કાંઈને લડવાની જરૂર રહેશે નહીં વાહાલા ! હમીર ! મારી આજ્ઞા

માન્ય કરી મેં મંગાવેલ ચીજ આણી આપો. જે મુછોપર અને
 થોભાપર સુરવીર ક્લોજ દુશ્મનોની જીત કરવા ચડતો સારે
 જમણો હાથ નાંખતો તે મુછો અને થોભા આજની જીત માટે
 કલાજીને પાડવા પડશે. જે મરદમી લેખાસ ક્લોજ ધારણ કરતો
 હતો તે લેખાસ ભટીયાણીને આપેલ વચન પાળવા સાડ અસારે
 તજ દે છે અને મરદ બચ્ચો કલાજી મરદ શીટી મેરી થાય છે
 કરમની ગતીજ વીચીત્ર છે, અર્જુન નર મટી નારી થયો હતો
 તેમ ક્લોજ વચન પાળવા નારીનું રૂપ ધારણ કરે તો તેમાં
 કાંઈ કીરતી ઘટવાની નથી. હમીર સોલંકી કલાજીના વચને
 બંધાયો હતો જેથી કાંઈ બોલી શક્યો નહીં હજમને બોલાવ્યો
 હજમ આવતા કલાજીએ પોતાનાં ઘઠી મુછો બોલાવ્યાં અને
 અબળાના જેવું મુખારવીંદ કરી દીધું પાંચ મીનીટમાં હમીર
 સોલંકીએ અબળાનાં કપડાં આણી આપ્યાં હતાં. તે પહેરી લીધાં
 અને મરદ કલાજીએ બાઈનું રૂપ ધારણ કર્યું. એક થાળમાં ભેટ
 સોગાદ લીધી પાંચ દશ હમીરના ઘરની બાઈડીયો લીધી અને
 ભટીયાણી પાસે જવા નીકળ્યો. તે વખતે હમીરને કહ્યું. ભાઈ
 હમીર ! ધર્મ રક્ષણને ખાતર કલાજીને બાઈડી બનવું પડ્યું છે
 હું ભટીયાણી પાસે જઈ છું. ભટીયાણીને આ બાઈયો સાથે
 રવાના કરા હું ભટીયાણીની જગ્યાએ દીક્ષી નવરોજમાં જઈશ,
 ત્યાં ઔરંગઝેબને મળીશ. તે વખતે માફ જે થવાનું હશે તે
 થશે. પરંતુ જેવી ભટીયાણી તારી પાસે આવે તેવીજ તું તેને
 મારા ગામ સમીયાણામાં જાતે જઈ મુકી આવજે મને તારો
 ભરોંસો છે કે જે હું જીવતો આવીશ તો તને મળીશ કદી મ-
 રણ પામ્યો તો સમીયાણામાં ભટીયાણીનું રક્ષણ કરવું તારા

હાથમાં મુકું છું.

હમીર પણ કલાજી જેવો જ બહાદુર હતો જેથી કલાજીને કહેવા લાગ્યો મીત્ર ! કલાજી ! જે કામ મારે કરવાનું હતું તે કામ તેં બજાવ્યું હું પ્રથમથી વચને બંધાઈ લાચાર થયો છું. પણ તું ઔરંગજેબને રજપુતનો હાથ બતાવજે મરવા માટે પાછી પાની ધરીશમાં તેમ બટીયાણીના કશા ઉચાટ રાખીશમાં એ મારા માતૃશ્રી તુલ્ય છે. માતૃત્વ રક્ષણ કરવું એ પુત્રનો ધર્મ છે તે ધર્મ હું બરાબર બજાવીશ બટીયાણીને ખેમકુશળથી હું આજેજ જાતે સમીયાણે મુકી આવીશ નચીંત રહેવું કલાજીને હમીરનો આધાર સંપૂર્ણ મળવાથી નવ બાઈડીઓ સાથે દશમે પોતે સાથે એક કટાર લઈ લાચ કાઢતો લશ્કરમાં આવ્યો હમીર સોલંકીયે જાન મહમદ પાસે જઈ કહ્યું. આ અમારા ઘરની દશ ઔરતો બટીયાણી પાસે જાય છે અને એક કલાકમાં દશે પાછી આવશે જાનમહમદ તો એમજ જણતો હતો કે આ ઔરતો બાઈને રીઝવી બોજન જમાડશે એટલે બટીયાણીનો કાળ શાન્ત થશે, આ શીવાય બીજો ઉપાય બટીયાણીને રીઝવવાનો નથી તેથી પટેલ ખુશીથી તમારી દશ ઔરતો બટીયાણી પાસે જાય રજા મળતાં દશ ઔરતો બટીયાણીના તંબુ પાસે આવી ઉભી રહી અને અંદર બાઈ પાસે જવા રંબા નામની દાશી તંબુમાં હતી તેને બહાર બોલાવી રજા મંગાવી રંબા બટીયાણી પાસે જઈ અને કહ્યું કે બાઈ આ ગામની કોઈ ઔરતો આપને મળવા આવી છે. ઇશ્વરના નામનીજ મીરાંની મારક માળા લઈ બેઠેલી અન પાણી તળેલી બટીયાણી ગુસ્સામાં બોલી દાશી હવે કેને મળવાનું બાકી છે કોઈ મારું

રક્ષણ કરનાર નથી સરવ કોઈ સ્વાર્થનું જ સગું છે કેને પડી
 છે કે જાણી બુદ્ધ અગ્નીમાં પડવા આવે તારે અને મારે જ
 અગ્નીમાં પડવાનું છે બીજાને કાંઈ લેવા દેવા નથી સમીયાણાનો
 કલોજ પણ દગાખોર નીકળ્યો હવે આ અજાણી બાઈઓને મ-
 ણવા આપણને શું કારણ છે. રંભા બોલી બાઈ ધીરજ ધરો
 શમતાનાં જળ મીઠાંજ હોય છે કદી કલાજીએજ આ બાઈઓને
 મોકલી હશે તો ? માટે તમે પાંચ મીનીટ તે બાઈઓની સાથે
 વાતચીત કરો તેમાં આપણું શું બગડી જવાનું છે રંભાની શી-
 ખામણ માન્ય કરી એટલે રંભા દશ બાઈઓને અંદર તેડી
 લાવી બાઈઓએ ભટીયાણીનાં ઓવારણાં લીધાં ભેટ બાઈની
 મોઢા આગળ મુકી બાઈ બોલી બેનો ભેટની કાંઈ જરૂર નથી.
 હું કાંઈ હર્પાનંદમાં અત્યારે આવી નથી માટે તમારી ભેટ ઉઠાવી
 લ્યો તમારે કાંઈ કામ હોય તો કહો કલાજીએ જાણ્યું કે મને
 ભટીયાણીએ ઓળખ્યો નથી માટે તે આમ બોલે છે જેથી પોતે
 પ્રત્યક્ષ બોલ્યો બહેન ! ભટીયાણી તેં મને ન ઓળખ્યો હું સમી-
 યાણાનો કલોજ નર મટી નારી થઈ તારી પાસે આવ્યો છું કલા-
 જીનું નામ સાંભળતાં ભટીયાણી ચમકી એકીદમ ઉભી થઈ તેનાં
 ઓવારણાં લીધાં વીરા ! કલાજી ! તું આવ્યો ? શાખાશ બહેનનું
 મોહું જોયું ખરું ? ભાઈ બાઈડી થઈને આવ્યો એથી ભટીયાણી-
 નો બચાવ શી રીતે કરી શકીશ ? બહેન નચીત રહો તમારો
 બચાવ કરવાજ હું આવ્યો છું તમારાં કપડાં ઉતારી આ મારાં
 કપડાં તમે જલદી પહેરી લ્યો અને તમારાં કપડાં હું પેરું છું
 હું તમારી બદલીમાં દીક્ષી જાઉં છું ધર્મ ભગીની કાંઈ બીજો
 વિચાર કરવાનો નથી, જે થવાનું હતું ને થયું તમે આ બા-

ધ્યેા સાથે બહાર નીકળી જાઓ તમારે માટે તમામ બંધોબસ્ત
 તૈયાર છે હમીર સોલંકી મારો મીત્ર છે. તે તમને સુખ સાતા-
 માં સમીયાણે મારાં બાઇડી છોકરાં ભેગાં મુકી આવશે હું આ
 લરકર સાથે દીક્ષી જઇશ ત્યાં ચૈારંગજીબનો ભેટો કરીશ તે
 વખતે જે બનવાનું હશે તે બનશે તમો આશીષ આપો કે હું
 કલોજી વગર લડે ચૈારંગજીબ પાસે વીજ્ય પામી નવરોજનો
 ચોરડર કેનશલ કરાવીશ આ શીવાય તમોને બચાવવાનો
 બીજો સરલ ઉપાય મારા હાથમાં નથી જેથી જ હું અબજાનું
 રૂપ ધારણ કરી તમારી પાસે આવ્યો છું. બહેન ! જલદી તૈયાર
 થઈ બહાર નીકળી જાઓ ભાઈ ? કલાજી ! શું ? મારા બચાવ
 માટે આવોજ રસ્તો છે બીજો ઉપાય તારા હાથમાં નથી ?
 બહેન ! બીજા ઉપાય કહણ છે આ લાખો માણસ સામે લડ-
 વામાં તમારો બચાવ મારા એકલાથી શી રીતે થશે ! તમેજ
 વિચાર કરી જીવો ! આ રસ્તો મને સારો લાગ્યો છે હું મરીશ
 તો ઠાંઈ ફીકર નથી છતાં ચૈારંગજીબને હાથનો ચમત્કાર બતા-
 વીશ નાહક નોકરોને મારવા અને તેમાં આખર મારે પણ મ-
 રવું માટે કપટથી જ બાદશાહને ભેટવો એ શું ખોટું કહેવાય
 હવે વખત ગુમાવવા જરૂર નથી જલદી વસ્ત્ર ઘડો અને મારાં
 પહેરો. રંભા મારી સાથે રહેશે તે માફ પરક્રમ જશે તમો પણ
 કાનથી સાભળજો રંભાએ પણ તે સલાહ માન્ય કરી ભટ્ટીયા-
 જીએ કપડાં ઉતાર્યા તે કલાજીએ પેહેર્યા અને કલાજીવાળાં જાડાં
 કપડાં ભટ્ટીયાજીએ જોત જોતામાં પહેરી લીધાં તુરત ભટ્ટીયા-
 જીને ત્યાંથી નીકળવાનું થયું જેથી રંભાને કહ્યું બહેન રંભા
 મારે તને મુકોને જવું પડે છે પણ કલોજી તારી પાસે છે. જે

હાલ કલાજીના થશે તેજ તારા થશે પણ ગભરાઇશ નહીં સ-
તીની આશીષ છે કે મારો તારો અને કળાજીનો ફરી ભેટાયશે.
આઈ તમારે કોઈ રીતે દીલગીરી થવું નહીં મારો દાશીનો
ધર્મ છે. તમારો પ્રાણ બચાવવા આ શરીર અર્પણ થાય તો
પણ શું ? હું તો તમારું રજક ખાઈ તમારી સાથે ઉછરી છું.
આજ સુધી મોજવીલાસ ભોગવ્યો છે. પરંતુ આ કલાજીને શું ?
ફક્ત એક વચનને ખાતર પોતાનાં બાળ બચ્ચાં, સમીયાણાનો
ગરાશ છોડી અબજાનું રૂપ લઈ પોતાનું શરીર અર્પણ કરવા
આવી ઉભો રહ્યો છે, માટે તેને આશીષ આપો એટલે તે મારું
રક્ષણ કરી શકશે, વખત થોડો હોવાથી તાત્કાલીક ભટીયાણીને
તંબુમાંથી નીકળવું પડ્યું, કલાજીએ ઇસારો કર્યો એટલે ભટી-
યાણી ચાલતી થઈ, દશ આઈડીઓ જનમહમદે ગણી જોઈ
એટલે જવા રજ આપી હમીર સોલંકી પણ રજ લઈ ચાલતો
થયો જેવો કલોજી તંબુમાં આવ્યો, તેવોજ રંભાને કહેવા લાગ્યો
બહેન રંભા ! હવે આપણે શામાટે ઉદાશ રહેવું, ખુબ ખાવું
પીવું તું મારી દીકરી છે. દીક્ષીમાં ગયા પછી થાય તે ખરું,
ત્યાં સુધી ખુબ ખવાય તેટલું ખાવું, માટે રંભા, જા. જનમહ-
મદને કહે કે ભટીયાણી હવે ખુશીમાં આવ્યાં છે. ભોજન જમ્યાં
છે, હવે ભટીયાણીનો ગુસ્સો ઉતર્યો છે, તેઓ ખુશીથી ચૌરંગ-
જેબ પાસે જશે, તેને આનંદ આપશે તથા તમારાં પણ સારાં
વખાણ કરશે, રંભા જનમહમદ પાસે આવી અને સરવ હકી-
કતનીવેદન કરી ભટીયાણી ખુશાલીમાં આવવાથી જનમહમદ
મહાન રાજી થયો. હવે ચોક્કસ ચૌરંગજેબ બાદશાહ મને
મોટા ઇલકાબને મોટી જગીર આપશે, વળી ભટીયાણી પણ

મારી બલામણુ કરશે, એટલે મારા બાગ્યના ઉદયનો તો પારજ રહેવાનો નથી. હવે તો બટીયાણીની સેવા અછી રીતે ઉઠાવવી કે તે બાદશાહ પાસે માફ સાફ જોલશે. એમ ધારી રંભા સાથે જનમહમદે બટીયાણીને સલામ કહેવરાવી. અને જોઇતી ચીજો જોઇએ તે મંગાવવા ફરમાવ્યું. સાંજ પડવાથી જનમહમદે લસ્કર ઉપાડ્યું.

મકરણ ૧૪ મું.

બટીયાણીને બદલે કલોજનું બાદશાહી લસ્કર સાથે દીક્ષી જવું. અને બાદશાહી રંગ મહેલમાં ઉતરવું.

કલ્યાણપરથી બાદશાહી લસ્કરે દીક્ષી જવા કુચ કરી બટીયાણીને બદલે કલોજ મ્યાનામાં બેઠો. સાથે રંભા દાશી પણ બેઠી. બાદશાહી લસ્કર ધીરે ધીરે ચાલતું હતું. જનમહમદે પોતાનો ઘોડો બટીયાણીના મ્યાના પાસે રાખી ચાલવા માંડ્યું, અને એ બાદ સાહેબ ? આપ ત્રણ દીવસથી અત્ર પાણી હરામ કરી બેઠાં હતાં જોયી મને ત્રણ ઉચાર થતા હતા. બાદશાહ આપના નામ પર ત્રણોજ શીદ છે. આપને રાજ ખુશીથી દીક્ષી લઈ જવાથી મને જમર ઇનામ આપવા કહ્યું છે, હવે મારી તે ઉમેદ બર આવશે. શાથી કે આપ હવે આનંદમાં આવ્યા છો. નવરોજમાં જવામાં કાંઈ શરમ નથી. હજારો રાજબાળાઓ નવરોજમાં આવી ગઈ છે. તો પછી તમને શું વાંધો હતો કે

દીલગીરી ધારણ કરી રહ્યા હતાં. તમે સમજ્યાં ખરાં? દરેક રાજાખાનાનું તમારી માફક થતું આવ્યું છે. ઘણી ખાળાઓ તો હસતી ખુશી થતી નવરોજે આવતી તમેજ ગુસ્સો ધારી રહ્યાં પણ સાઈં થયું કે તમારો ગુસ્સો ઉતરી ગયો. બાઈ? બાદશાહ તમને ઘણું ધનામ આપશે, અને તમે મારી બલામણુ કરશો તો મને પણ મોટી જાગીરને મોટા ધલકાળ હાંસલ કરશે. પણ તે બધું મારું બિચ્ચ આપના હાથમાં રહેલું છે. આપ કહેશો કે જનમહમદે મારી બહુ ખરદાશ કરી છે. નવરોજને માટે જનમહમદે જેવાનેજ મોકલવો આવી બલામણુ કરશો તો બાદશાહ મારા પર ઘણોજ ખુશી થશે.

જનમહમદ તો જણતો હતો કે મ્યાનામાં બટીયાણીજ છે પણ મ્યાનામાં બટીયાણીને બદલે મોટો બટીયાણો શુરવીર કલોજ દાખલ થયો છે. તેની તે બિચારાને કપટ ચતુરાઈની ખબર પડી નહોતી જેથી મ્યાનાને પડખે ચાલી ચાલી પોતાની બઝાઈની વાતો કરતો હતો. બટીયાણી રૂપ ધારી રહેલ કલોજ મ્યાનાના પડદામાં રહી શાન્ત ચીતે સાંભળતો હતો છેવટે ધીરા અવાજથી બોલવા લાગ્યો બાઈ? જનમહમદ? આજથી તમે મારા ભાઈ થયા છો. બધી રાજાખાનાના બનાવ જોઈ હવે મેં પણ મારું મન શાન્ત કર્યું છે. આમાં મારી આખર શું જવાની છે? જેની હું રાણી છું. તે પોતે મને નવરોજે મોકલે છે તો પછી બીજાની શરમ મારે શાસાઈ રાખવી જોઈએ જો બાદશાહ મારા નામ પર શ્રીદા હોય તો મારે બીજું શું જોઈએ છીએ. હું તો બાદશાહનાજ જનાનામાં રહીશ. તેને આનંદ આપીશ. ખાશી મળની નાકમાં બુલાખ પહેરીશ. અને

મોજમજ કરીશ. જો બાદશાહનો મારા પર પ્યાર હશે તો
 બાદશાહને મારે વશ કરીશ. ને તારો બેડો પાર કરી આપીશ.
 તું ધણી રાજબાળાઓને નવરોજમાં લાવ્યો હૃદય. પણ આ
 બટીયાણીને લાવવાથી બટીયાણીનો ચમત્કાર તું જોજો ? બટી-
 યાણી તને કેવી નવાજેશ અપાવે છે. અને કેવો તારો બેડો
 પાર કરાવે છે જનમહમદ ! તને બાદશાહનો ખાસ માનીતો સર
 દાર બનાવીશ. બાદશાહ તારી મોરલીપરજ નાચે એવો બાદશાહને
 તારે આધીન બનાવી આપીશ. તું કશા ઉચાટ રાખીશ નહીં.
 હું હવે અત્યારથી મારો તમામ ગુસ્સો ઉતારી આનંદમાંજ
 રહીશ. કે બાદશાહ મારા ચહેરા પર લોભાય ? કેમ જનમહમદ
 ખરું કે નહીં ? શાબાશ, બહેન ! બટીયાણી શાબાશ છે તને. જો
 તમે મારા માટે સાઈ બોલશો તો હું કદી તમારો ઉપકાર
 ભુલીશ નહીં આપને મારાં અનદાતારજ માનીશ અને બાદશાહ
 પાસે હું પણ આપની જબરી તારીફ કરીશ. આવી આવી વાતો
 કરતાં બે દીવસની મજલ કાપી નાંખી અને લશ્કર દીલ્લી આવી
 પહોંચ્યું, બાદશાહને પણ ખબર પડી કે જનમહમદ ખુશ મી-
 જનમાં બટીયાણીને લઈ આવી પહોંચ્યો છે. કોઈએ કાંઈ વાંધો
 ઉઠાવ્યો નથી લડાઈ થઈ નથી માટે જનમહમદને મારે ધન્ય
 વાદ આપી મોટા ઇલકાબ સાથે જબરો હોદ્દો હાંતલ કરવો છે.
 દીવસ અસ્તનો ટાઈમ થયો હતો, બટીયાણી આવવાથી બાદશાહે
 પોતાનો જબરો વિજય માન્યો હતો, જેથી શહેરમાં રોશની કરાવી
 બટીયાણીને પોતાનો વૈભવ અને સત્તા જણાવા સાઈ ખુશાલીમાં
 તોપોના બહાર કરાવ્યા અને જબરી ધામધુમથી બટીયાણીના નામ
 પર હરખ ઘેલો અનેલો બાદશાહ ખુશ ખુશાલીમાં આવી બોહોજો

હાથે ઇનામ અકરામ આપવા બાગ્યો અને જલદી ભટીયાણીનો મ્યાનો રંગમેહેલમાં લાવવા હુકમ કર્યો.

આ બાળુ ભટીયાણીની સ્થિતી તપાસીએ તો દશ ઐરાંના સમુદમાં જે બાદશાહી લશ્કર ઝોળંગી કલ્યાણપરમાં હમીર સોલંકીને ત્યાં આવી. હમીરે તેની પોતાની માતૃ તુલ્ય સેવા કરી પણ દીવસની ભટીયાણી અપવાશી હોવાથી હમીર સોલંકીએ તેને મહા મુશીબતે જમાડી જમી રહ્યા પછી કહ્યું ? બાધ હમીર ! શુરવીર કલાજીએ મારે માટે જખરું જોખમ વેઠ્યું છે તે બિચારાની કોણ જાણે શું ? ગતી થશે મરશે કે જીવશે ? પણ બાદશાહને હાથ ખતાવે તો સારૂ માજી ! કલોજી મહાપરાક્રમી છે તે દ્રોહના હાથથી મરવાનો નથી કદી મરશે તો પણ પોતાના સમોવડીયાને સાથે લઇનેજ મરશે. તેના ક્યાટ તમારે કશા રાખવા નહીં કલોજી ! અખળાના સત્યની વાહારે ચડ્યો છે સત્યનો ખેલી ઈશ્વર છે માટે ઈશ્વર કલાજીનું રક્ષણ કરશે માટે તે ખાતે કશા ક્યાટ રાખવા જેવું નથી. રજપુતોનાં પરાક્રમ શામ-દામ ભેદને દંડથી દુશ્મનને પરાજય કરવા માટે આવાંજ હોય છે માટે તે ક્યાટ બાળુપર રૂંખી કલાજીની મને આશા છે માટે આપને મુકવા હું મારી વેલડી જેડી સમીયાણે આવું છું. આપે કલાજી નાં બાળ બચ્ચાં ભેગું રહેવું માટે હવે પધારો અહીં રહેવામાં સાર નથી ભટીયાણી પણ સમીયાણે જવા ખુશી હતી તેથી તુરત તૈયાર થઈ વેલડીમાં બેસી ગયાં હમીર સોલંકીએ જાતે વેલડી હાંકી સમીયાણા તરફ ગમન કર્યું. જે વખતે કલોજી દીક્ષી પહોંચ્યો, તેજ ટાઇમે હમીર સોલંકી ભટીયાણીને લઇ સમીયાણે પહોંચી ગયો કલાજીનાં બાળબચ્ચાં અને રાણીયોએ રાજી થઇ ફ્રેઆ તરીકે માન આપી સેવા ચાકરી કરવા માંડી.

પ્રકરણ ૧૫ મું.

કલાણનો ઐરંગજેબ સાથે બાદશાહી મહેલમાં ભેટો
અને જનાનામાં હરમોની આજીજી.

હરખ ઘેલા ઐરંગજેબ બાદશાહે બટીયાણીપર બાહાવન-
પાણું ધારણ કર્યું. અને હરમોને કહેવા લાગ્યો કે આજે બટી-
યાણી બાદશાહની મહેલાત દીવાવવા આવી છે. બટીયાણીના
૩૫ આગળ તમારૂં ૩૫ કશા લેખામાં નથી. તે બટીયાણી આજે
હું તમને બતાવું છું. જુવો કે રજપુતાણીયોં કેવી રૂપાળી હોય
છે. તેઓના શરીરના અવયવો કેવા નાજુક અને શુશોભીત
હોય છે. દુનીયામાં જે પદ્મણીયો કહેવાય છે તે રજપુતાણીયો
જ હોય છે. તેમાં પણ જેસલમીરની બટીયાણીએ આડો આંક
છે. આજ જેશે એટલે તમને ખબર પડશે. અને તમારા રૂપનું
ગુમાન ઉતરશે. હવે બટીયાણીના દેહારનાં દર્શન કરવાને થોડો
સમયજ બાકી રહ્યો છે હું પણ બાદશાહી ઠાઠ માઠમાં તેની
પાસે જવા તૈયાર થાઉં છું. તમે પણ આસપાસ સઘળી હરમો
જરા નજર-વેગે દુર રહેજો શાથી કે રાજબાંજાઓ ઘણી મરજદી
હોય છે હરમો પણ બાદશાહના મુખથી બટીયાણીના વખાણ
સાંભળવાથી જેવાને આતુર થઈ રહી હતી હુકમ મુજબ બટીયા-
ણીનો મ્યાનો બાદશાહી રંગ મહેલમાં ઉતાર્યો. બાદશાહે રંગ
મહેલમાં દીવાળીના ઉત્સાહથી પણ વધારે ઉત્સાહ ધરી લાઘટ
સણગારી હતી. ચારે તરફ મહેલને કાચ જડયા હતા હીરા મા-
ણેક કુંદનથી જડયાં હતાં તેમાં બતીના પ્રકાસથી ઝગઝગાટ

થઈ રહ્યો હતો. કલાજીએ બાદશાહને આવતાં સુધીમાં સધળો મહેલ જોઈ લીધો ઉતરવાનો લાગ ક્યાંય પણ નહોતો. જ્યોતીશ્રય ક્યો કે મરવું અને મારવું આ શીવાય હવે બીજો ઉપાય રહ્યો નથી. રંભાને કહ્યું કેમ રંભા હવે શું કરશું ? રંભા કહે. શુરવીરોને શું કરવું હોય ? શાબાશ તારી હીમતને ? હું હવે આ કટાર સજી તેજ રસ્તાપર તૈયાર રહું છું. દાશી તું શું મદદ કરીશ ? કલાજી ! મારી મદદની તે વખતે ખબર પડશે તમોએ જેમ ગુપ્ત કટાર રાખ્યો છે તેમ મેં પણ રાખ્યો છે બાહાદુર કલાજી ! હું પણ બટીયાણીનીજ દાશી છું તેની પાસેજ રાત્રી દીવસ રહેનાર છું. માટે તમને બનતી મદદ હું પણ કરીશ. આપણે બીજાનું કામ નથી ફક્ત આરંગજેબ બાદશાહનુંજ કામ છે તેને પકડી દાબમાં લેવા જરૂર છે જો તે છટક્યો તો આપણા બંનેનાં મરણજ છે બીજાનું તેમાંથી કાંઈ બચવાનું નથી. રંભા તેજ રાહ હું જોવું છું. બાદશાહ હવે પાંચ મીનીટમાં આ વશે માટે તારું દાશીપણું બતાવી તેને શરાબના નીશામાં તારા હાથથીજ ચક્રચુર બનાવ નીશામાં ઘેરાયા પછી બેબાન થયે આપણે તેને દાબી શકશું કલાજી તેમાં તમારે મને કાંઈ નહીં કહેવું પડે તમો ત્યાં સુધી ધુમટો કાઢી બેસી રહેજો બોલાવે તો પણ બોલશોમાં હું બાદશાહને સઘળું સમજાવીશ અને રજપુતાણીની ખરી રીતથી વાકેફ કરીશ.

આ પ્રમાણે કલોજી અને રંભા ગુપ્ત સંકેત કરી રહ્યાં છે જોને પાંચ મીનીટ પણ થઈ નથી તેવામાં બાદશાહી જવાહીરમાં લપેટાયેલ આરંગજેબ બાદશાહ એકદમ વગર હથીયારે મહેલ-

માં ધસમસતો આવ્યો બાદશાહને જતો જોયો કે તુરત સઘળી હરમો પણ ખુલારાજમહેલની ચારે બાજુ ચોકમાં આવી ઉભી રહી.

બાદશાહને આવતો જોઈ ભટ્ટીયાણી રૂપે બનેલો કલોજ પોતાનું ઓઢેલ ઓઢણું આધુ' ખસેડી પોતાનું મોઢું ઢાંકી દીધું શાથી કે મોઢું ઉઘાડું રહેવાથી સમજી બાદશાહ તાતકાળીક ચેતી જય કલાજની કપટ ચાતુરાઈ કળી જય તો પછી ચારે આવેલું વહાણ ડુબી ગયાં જેવું થઈ પડે જેથી કલોજ ઓઢીને ખેંચી ગયો એટલે રંભા બાદશાહ પાસે આવી વીનય કરી ઉભી રહી આપ મુલકના બાદશાહ છો રાને રાંક બનાવો અને રાંકને રા બનાવવો તમો શક્તિમાન છો. આપના તેજના પ્રભાવથી અમારી બાઈ દબાઈ ગયાં છે (શરમાઈ ગયાં છે) માટે તેમની શરમ છોડાવવા સારૂ જરા નીસો હોય તો સારૂ રંભાનું વચન સાંભળતાં બાદશાહ ખુશી થતો દારનો સીસો ઉઘાડી ઉઘાડી પ્રકારનો જેમાં દારૂ ભર્યો હતો તે શીશો પોતે સાથેજ લાવ્યો હતો તે રંભાના હાથમાં મુક્યો રંભાએ પ્યાલીઓ ભરવા માંડી અને બાદશાહને સમજાવ્યો કે અમારા રજપુતોની રીત છે કે પ્યાલી દારૂથીજ ભરી ભરીને પાય તે મુજબ હું રંભા પણ ભાગ્યશાળી થઈ કે મારા હાથથી આપ બાદશાહને પ્યાલી આપી શકું છું રંભાના મધુર વચન સાંભળી બાદશાહે પ્યાલીઓ લેવા માંડી અને ભટ્ટીયાણીને આપવા પણ આગ્રહ કર્યો. રંભાએ ભટ્ટીયાણીને આપવા માંડી તેણે કપડામાં બાદશાહ ન જાણે તેમ ઢોળી નાંખવા માંડી પુરી પાંચ મીનીટ પણ ન થઈ તેટલામાં બાદશાહને નીસો ચડવા માંડ્યો જેમ જેમ નીસો ચડવા

માંડ્યો તેમ તેમ રંભાએ આગ્રહ કરી વધારે આપવા માંડી થોડી વારમાં બાદશાહ ચક્રચુર નીસામાં થઈ ગયો કે રંભાએ હાથ પકડી પડ્યેના પલંગપર ધકેલો માર્યો ધકો જોસથી લાગતાં પલંગપર બાદશાહ ચતો પાટ પડ્યો જેવો બાદશાહ ચતો પાટ પડ્યો કે તરત રંભાએ કલાજીને ધસારો કર્યો જેથી સીંહ ફાળ મારે તેમ કલાજીએ બાદશાહપર ફાળ મારી તેની છાતીપર ચડી બેઠો એટલે રંભાએ પડખે રહી બાદશાહના હાથ પકડી રાખ્યા કલાજીએ કટાર હાથમાં લઈ બાદશાહને જાગ્રત થવા કહ્યું. અરે બાદશાહ ! હવે જાગ્રત થા ? જો નવરોજનો પ્રભાવ પાંચ મીનીટ ખુદાની બંદગી સુતો સુતો કરો લે તને હું વખત આપું છું. પછી આ મારી કટાર તારી છાતીમાં ભેંકી તને ખુદા પાસે મોકલું છું કંઈ ગરીબ બાળાઓને તે સંતાપી હશે પરંતુ ભટ્ટીયાણીને સંતાપવામાં કશો વિચાર કર્યો નહીં જોના તને આ બદલો મળે છે હવે જાગ્રત થા ?

કલાજીનાં જોસ ભર્યાં વચનો સાંભળી બાદશાહે નીસામાં ઘેરાયેલી આંખ ઉઘાડી જોયું તો હાથ પકડાયેલ તથા છાતીપર વજ્રના જેટલો બોજો પડેલો તથા ખુલ્લો કટાર જેવાથી ગભરાઈ ગયો નીસો ઉતરી ગયો અને બોલ્યો અરે ! ભટ્ટીયાણી ! ભટ્ટીયાણી ! ! આ તમે શું કરો છો. રાજબાળાને આવું કરવું ન થયે ! ભટ્ટીયાણી સમજી ગયાં ! કલોજી બોલ્યો બાદશાહ ! ક્યાં ભટ્ટીયાણી છે હું ભટ્ટીયાણી નથી પણ મોટો ભટ્ટીયાણો સમીયાણાનો ઠાકોર શુરવીર કલોજી હું ભટ્ટીયાણી નહીં ! કલાજીનું નામ સાંભળતાં બાદશાહ કંપી ગયો દગો થયેલો જોઈ જનમ-હમદપર ગુસ્સે થયો પોતાની પાસે હથિયાર નહીં તેમ રંભાએ

એને હાથ જોરથી પકડેલાં છાતીપર કલાજીનું વજન તેથી બાદ શાહથી ઉઠી શકાયું નહીં જેથી કરગરવા લાગ્યો અરે કલાજી ? મને છોડ તારા ગુનાહ માફ કરે છું બાદશાહ ! તારા વચનનો ભરોસો નથી માટે હું તને છોડવાનો નથી મારા ગુનાહ માફ કરાવવા નથી હું તને મારવાજી આવ્યો છું તારે તારો અચાવ કરવો હોય તો બોલાવ તારા સરદારને કે મને ગોળી બહારથી મારે પણ યાદ રાખજે કે મને માર પડ્યા અગાઉ આ મારી કટાર તારી છાતીમાં ભેંકી મારી સાથે ખુદના દરબારમાં લઈ જઈશ. કલોજી એવી રીતે છાતી પર ચડી કટાર તોળી રહ્યો હતો કે વીનય કરી તેને છાતી ઉપરથી ઉતર્યા શીવાય બીજો રસ્તો રહ્યો નહોતો જો કોઈ સરદાર કલાજીને મારે અથવા છાતી ઉપરથી ખસેડે તો ખસેડતાં ખસેડતાં કલાજીની કટાર આરંગજોયની છાતીમાં ઘુસીજી જાય, જેથી કાંઈ ઉપાય રહ્યો નહોતો.

હરમો પણ આ વીચીત્ર બનાવ જોઈ હજારો ગદ્ય તેમજો જાણીયું કે દુશ્મન કલોજી બાદશાહને જીવતો છોડશે નહીં તેથી તેઓ પણ આવી બાદશાહને છોડાવવા સારું કલાજીને કરગરવા લાગી અરે ? કલાજી ? તું અમારા બાદશાહને છોડ અમે તને જીવતદાન આપવા વચન આપીએ છીએ અમે તારી બહેનો છીએ. બહેનોની બંગડી અમર રાખવા સારું અમારી આજીજી કપુલ કર, ભાઈ અમે તારો ઉપકાર કદી ભુલશું નહીં. રજપુતો સદા જીવતદાન આપે છે. જો તું બાદશાહને જીનથી મારીશ તો અમે બધી રંગશું માટે અમારે ખાતર અમારા ખાવોદને છોડ.

પ્રકરણ ૧૬ મું.

બાદશાહને છોડવો અને નવરોજનો ઓરડર બંધ કરાવી
દીલમાંથી નીકળવું.

કલાજીને કરગ્યા શીવાય બીજો ઉપાય રહ્યો નહોતો. સાથી કે કોણ કટાર લઈ બાદશાહની છાતી ઉપર ચડી બેઠો હતો. માટે જો કોઈ કલાજી પર તરવારનો ધા કરે અથવા દુરથી બંદુક બાણો મારે તો તુરત કોણ કટાર બાદશાહની છાતીમાં ધોતી ધાલે જ્યાં કલાજીને જીવનથી મારવાનો સમય રહ્યો નહોતો. બાદશાહને બચાવવા આજીજી શીવાય બીજીઓના હાથમાં બીજા ઉપાય નહોતા જ્યાં જ હરમો અને બાદશાહ આજીજી કરતાં હતાં અને તે આજીજી એટલે સુધી દીનતાવાળી હતી કે જેવટ સુરા અને શામ ધર્મે કલાજીને સ્વીકારવાની જરૂર પડી ગમે તેવો દુશ્મન સપડાયો હોય તો પણ જો તે આજીજી કરે તો રજપુતો તુરત તેને છોડી દે છે અને જીવન-દાન આપે છે. જ્યાં કલાજીએ કહ્યું તમો દગાખોર છો. વચન બ્રષ્ઠ થાઓ તો પછી મારે શું કરવું હું અત્યારે તમારા બાદશાહને છોડી દઉં અને પછી તમો મને પકડી ગરદન મારો તેને માટે મારે શું સમજવું? જો તમો મને અબય વચન આપો તોજ હું તમારા બાદશાહને છોડવાનો છું. નહીં તો હું પણ મરીશ અને સાથે બાદશાહને પણ લેતો જઈશ માટે મારી ખાતરી થાય તેમ વચન આપો તોજ હું તમારી આજીજી કબુલ રાખીશ.

અરે? બાઈ? કલાજી? અમો બાદશાહની હરમો છીએ?

અમો કદી વચન બ્રહ્મ થશું નહીં. બાદશાહે પણ પડ્યાં પડ્યાં વચન આપ્યું. કે કલાજી ? જો તું મને અત્યારે બચાવતો હું તો આજથી નવરોજો બંધ કરું છું. કોઈ પણ રાજબાળા ઉપર નવ રોજાનું ફરમાન આજથી હવે મોકલીશ નહીં. શીવાય તારા જેવા બાહાદુરની હીમત જોઈ તને આજથી મારો વિશ્વાસુ અમીર બનાવીશ તથા તને મારા રાજ્યમાં એક મોટી સુબેદારી આપું છું તથા અમુક જગીર બક્ષીશ આપું છું.

કલાજી—બાદશાહએ વાત ખરી પણ તારું વચન લપોડ-શંખના જેવું હું માનું છું શાથી કે તમારા વચનનો ભરોસો મને આવતો નથી. માટે મારી ખાતરી થાય તોજ હું બચાવું. નહીં તો હું મરીશ અને સાથે તને પણ લેતો જઈશ.

કલાજી ? શું તારે ખાતરી કરવી છે એમ કહી કુરાન મં-ગાવી જમણા હાથમાં લઈ કુરાનની શાક્ષી આપી કલાજીએ કહ્યું તે વાત ખરી પરંતુ સારા આબરુદાર અમીર ઉમરાવ હોંદુ મુસલમાન સદગૃહસ્થોને અહીં બોલાવો તેઓ મારા જમીન થાય કે હવે પછી કોઈ દીવસ માંડે બટીયાણીનું કે જોધપુર મહારાજનું બાદશાહે આ વૈર સંભારવું પણ નહીં. તથા આ બાબતના ત્રાંખાના પત્રાપર લેખો મારી સમક્ષ કોતરી આપવા જોઈએ. તોજ મને તમારો વિશ્વાસ આવે શીવાય હું કાંઈ પણ કાલાવાલા માનતો નથી.

સપડાયેલા બાદશાહને બચાવા સાર કલાજીની માગણી કયુલ રાખ્યા શીવાય છુટકો નહોતો જેથી દીવાન અમીર ઉમરાવ અને સારા સારા શેઠ. સાહુકારો અને કવી બારોટોને તેજ વખતે તાતકાળીક બોલાવા માંડ્યાં અને તેઓ ઉપર આવવા લાગ્યા.

જેઓ જીવે છે તે હેઠે બાદશાહ અને ઉપર કલોજી ! કટાર લખ
બેઠો છે. આવો વીચીત્ર બનાવ જોઈ સરવ કોઈ હબકવા લાગ્યા
પણ દરે શું ? કલાજીને જનથી મારતાં. બાદશાહનું પણ મૃત્યું
થાય તેવું હતું. માટે આવનાર ગૃહસ્થો દરેક આ બનાવ જોઈ
ખુશી અને દીલગીર થવા લાગ્યા સરવ કોઈ અજબ બનાવ
જોઈ હેરત પામ્યા અને મનમાં હસવા લાગ્યા કે આજે નવ-
રોજો બરાબર બન્યો. શાબાશ ? બટીયાણી ? શાબાશ છે એમ
એમ શરવ કોઈ મનમાં બોલવા લાગ્યા.

હરમોએ અમીરોને કહ્યું કે બાદશાહની આસ્થીતી થઈ છે
માટે તમે જલદી બાદશાહને બચાવવા. આ કલાજીની માગણી
પ્રમાણે કરી આપો બાદશાહે પણ કહ્યું. જેથી અમીરો બટીયાણીના
બદલે મોટા બટીયાણા (કલોજી) ઘુસેલો જોઈ વધારે તાજુબી
પામ્યા છેવટે ત્રાંબા પત્રનાં લેખો લખાવ્યા અને તેમાં કલાજીના
કહેવા પ્રમાણે લખાણ કર્યું. કલાજીનો આ ગુનોહ આજથી માફ
છે. હવેથી નવરોજો બંધ કરવામાં આવે છે. બટીયાણીનું કદી
નામ બાદશાહે લેવું નહીં. કલાજીને અમુક જાગીર બક્ષીસ આ-
પવી તથા જોઈપુરની ખંડણી અને બાદશાહી ઓળંગ આજથી
બંધ કરવામાં આવે છે. આવી રીતનો લેખ લખાયા પછી તે
ઉપર બાદશાહની સહી તથા શીકકો કર્યો બાદશાહે સંધળું
કબુલ કરી કલાજીનો ગુનોહ માફ કરી કુરાનના કસમ ખાધા.
હરમોએ પણ કસમ ખાધા તથા હીંદુ મુસલમાન વગેરે આવેલા
તમામ અમીરોએ પણ કસમ ખાધા અને કલાજીનું આજથી
બાદશાહે કદી નામ લેવું નહીં. તથા તાંબાના પતરાપર લેખેલા
લેખના શબ્દો અક્ષરે અક્ષર પઞાવવાની જમીનગીરી કબુલ કરી

અને કલાજીને કહ્યું કે કલાજી ? હવે ઉતરી જાઓ ? કલાજીએ
 કહ્યું. જુવો ભાઈઓ ? તમારા વચનના ભરોસા ઉપર હું હવે
 બાદશાહને છોડું છું. જો હવે કાંઈ દગો થશે. તો તમે ખુદના
 દરબારમાં જવાબદાર છો. તમારે સોગન ખાઈ કપ્પડ કર્યું.
 છેવટે રંભાએ કહ્યું કે જુવો. જેવી રીતે કલાજીને મારી આપી
 તેવી મને પણ આપો ! રંભાની પણ મારી કસમ ખાઈ આપી.
 એટલે રંભાએ હાથ છોડી દીધા અને કલોજી છાતી ઉપરથી હેઠો
 ઉતરી તાંબાનું પતરં હાથમાં લીધું. અને રંભા તથા કલોજી
 ત્યાંથી ચાલતાં થયાં. બાદશાહે કસમ ખાધેલા તથા અમીરો
 જામીન થયેલા જેથી કલોજી નીરવીધને નીચે ઉતરે અને રંભાને
 લઈ ચાલતો થયો ગુસ્સે થયેલ બાદશાહે જનમહમદને બોલા-
 વ્યો આ બનાવથી જનમહમદ અજાણ્યો હતો. તે તો એમજ
 જણતો હતો કે ભટ્ટીયાણી અને બાદશાહનો બેટો થવાથી મને
 સારું ઇનામ મળશે. એ આશા રાખી બેઠો હતો તેમાં બાદશા-
 હનું તેડું આવવાથી વધારે આનંદ પામ્યો ઉતાવળો ઉતાવળો
 બાદશાહ પાસે આવી સલામ ભરી ઉભો રહ્યો જાણે કે બાદ-
 શાહ જખરી નવા જસ કરશે ? પણ તે ઉછરંગ એક મીનીટમાં
 પડી ભાંગ્યો બાદશાહે તેનો તીરસ્કાર કરી તાતકાળીક હદપાર
 થવાનો ઓરડર આપ્યો કલાજીની બધી દાઝ જનમહમદ પર
 ઉતારી તેની જગીર જપ્ત કરી અને તુરત દીક્ષીની હદ છોડી
 જવા ફરમાન કર્યું. આવો વીચરીત બનાવ જોઈ જનમહમદ
 દીગમુઠ બની ગયો અને અરજ કરવા લાગ્યો હું ભટ્ટીયાણીને
 ખુશી આનંદથી લાવ્યો છું પુછો તેને ? હું ખુશી આનંદમાં લાવ્યો
 તેનો મને આપ આ બદલો આપો છો ? બાદશાહે કહ્યું દુષ્ટ !

તું બટીયાણી લાગ્યો છું કે બાબો બટીયાણો લાગ્યો છું. તારા
જેવો જેવકૂદ કોણ છે ? જ તારું મોઢું કાળું કર ? મને ખતા-
વીશ નહીં. આજથી તારે મારી હદમાં રહેવું નહીં જો કે હું
તને ગરદન મારત પણ આ ભુલ તારી ધરાદા પૂર્વકની ન હો-
વાથી જીવતદાનની મારી આપું છું. બટીયાણીને બદલે બટી-
યાણો આવ્યો છે. આથી જનમદમદ હેઝક થઇ ગયો અને
વિચારવા લાગ્યો કે આવો દગો શી રીતે થયો આખર જણાયું
કે આ દગો કલ્યાણ પરમાં દશ બાઈડીઓ મારી પાસે આવી
હતી. તેમાં જ થયો માટે બાદશાહને સરવ હકીકત નીવેદન
કરી અને બોલ્યો જહાંપનાહ ! મને હુકમ આપો કે હું ગમે
લાંથી આદાશ પાતાળમાંથી બટીયાણીને શોધી લાવું અરે ! મુ-
રખ તું શી રીતે શોધી લાવીશ જે તારા કબજામાં હતી તે ન
માયવી શક્યો તો પછી શી રીતે શોધી લાવવાનો છે ? હવે તેને
શોધાય તેમ નથી સમીયાણાના કલાજીએ મારી પાસે કુરાન
ઉપડાવ્યું છે. મોટા મોટા અમીરોને જમીન લીધા છે હવે કાંઈ
થઈ શકે તેમ નથી માટે તારેજ આલ્યું જવું બટીયાણીને
બદલે કહોજી ! મારી પાસે અજગાના (બટીયાણીના) લે
આસમાં આવ્યો અને આજથી નવરોજો બંધ કરવાનો તાંબ્રલે-
ખ લખાવી મયો ધન્ય છે કલાજીને ! અને તેની બહાદુરીને !
જો આવા રજપુતો આખા રજપુતાણામાં પાકે તો ખચીત
મારી બાદશાહી સાડા ત્રણ દીવસ પણ દીલીમાં ટકવા દે નહીં
હવે કલાજી પ્રત્યે મારાથી કાંઈ પણ થઈ શકે તેમ નથી પરંતુ
પ્રસંગે મુજ કલાજીને હું સપડાવાંશ હાલમાં તો ચુપજ રહેવું
એકલા કલાજીએ મારી આગર પર પાણી ફેરવ્યું છે અને પોતાનો

પ્રાણ અચાવી ગયો છે શું તેની યુક્તી? રજપુતો અખજાનાં રૂપ લઇને પણ પોતાનું ધાર્યું કરે છે બાદશાહ અખવાણો પડી ગયો હરમો પણ ચુપ થઇ પોતપોતાની મહેલાતમાં મુંગે મોઢે ચાલી ગઇ આવેલા તમામ અમીરો સરદારો હેઠું જોઇ હાલતા થયા.

પ્રકરણ ૧૭ મું.

કલાજીનું કલ્યાણપર થઇ સમીયાણે આવવું ભટીયાણીને મળવું અને જોધપુર મહારાજનું સમીયાણે આવવું અને ભટીયાણીને લઇને જવું વીગેરે.

શુરવીર કલોજી ! રાત્રીના દશ બજ્યે ત્રાંખાના લેખો લઈ બાદશાહી મહેલાતમાંથી અખજાના લેખાસમાં નીચે ઉતર્યો રંભાયે લેખો ઉપાડ્યા અને બજારમાં થઇ દીલ્લી બહાર જવા લાગ્યાં બાદશાહી મનાઈને લીધે કોઇ કલાજીને સુક્રિયાં કરી શક્યા નહીં વાયે વાત ફેલાય તેમ કલાજીની વાત તોડાળીક દીલ્લીમાં ફેલાઇ ગૂંઘ હજારો માણસો કલાજીને નીરખવા ઉભા રહ્યાં કલોજી બાઈડી બની ચાલ્યો જતો હતો તેના તરફ લોકો દોડીદોડી તેની પાસે જઈ ધન્યવાદ દેવા લાગ્યાં શાખાશ ! શુરા કલાજી ! તારા જેવો રજપુત કોઇ બીજો જાણ્યો નથી અને જનગણે પણ નહીં તું જ બાદશાહને માથાનો મળ્યો તે રજપુતાણાની લાજ આ દીક્ષીની બજારમાં રાખી અને ચારંગજેય જેવા મહાન બાદશાહને સહેજ વાતમાં નમાવી દીધો ધન્ય છે તને ! અને તારી જણેતાને કે તારા જેવો નર ઉત્પન્ન કયો હજારો માણસો હર્ષના આવેશમાં આવી પોતાની ડોકમાં નાંખેલા દાગીના

કલાજી ઉપર ફેંકવા માંડ્યા. કલાજીએ જાણ્યું કે હવે દીક્ષીમાં એક મીનીટ પણ રહેવું જોખમ ભર્યું છે માટે ચાલવાનું માંડ્યું. દીક્ષી બહાર નીકળી રંબા અને કલાજીએ કલાણપુરનો રસ્તો લીધો. કલાજીએ પોતાનો લેબાસ ઓરતનો જ રાખ્યો હતો કેમકે પોતા પાસે મરદામી દરેશ તે વખત ન હોતો. દીક્ષી અને કલ્યાણપુરની બે દીવસની મજલ કલાજીએ હરખમાં એક રાત્રીમાં કાપીતાંખી અને સવાર થતાં કલ્યાણપુરમાં આવ્યાં હમીર સોળાંકી તો બટીયાણીને લઈ કલાજીના ગામ સમીયાણે ગયો હતો. પરંતુ હમીરના દીકરા અને હમીરની સ્ત્રીએ કલાજીને જીવતો આવેલો જોઈ આનંદમાં આવી મોતીથી વધાવ્યો. તેનો અજાણનો લેબાસ ઉતરાવ્યા આ સ્થળે કલાજીએ પોતાનાં કપડાં મુક્યાં હતાં તે પહેર્યાં પોતાનો ઘોડો હતો તે લીધો. હમીરની સ્ત્રીએ કંસાર જમાડ્યો અને પોતાની એક ડુંવારી દીકરી હતી તે શુરા કલાજીને ધન્યવાદમાં અર્પણ કરી. કલાજીથી ના પાડી શકાઈ નહીં. હમીરની દીકરીને તાત્કાળિક ગાંધર્વ લગ્નથી અંગીકાર કરી અને હમીરનો દીકરો હમીરની દીકરી રંબા અને કલાજી તાત્કાળિક સમીયાણે જવા નીકળ્યાં એક દીવસ અને એક રાત્રી ચાલી સમીયાણે આવ્યા હમીર બટીયાણીની રક્ષા કરવા સમીયાણે જ રહ્યો હતો. કલાજીને જીવતો આવેલો જોઈ હમીરના હરખનો પાર રહ્યો નહીં તેની આંખમાંથી હરખનાં આશુ પડવા લાગ્યાં અને ભેટયા કલાજીએ તે આંસુ હુંજ્યાં એટલે હમીર બોલ્યો કલાજી ! ધન્ય છે તમને ! તમારી બહાદુરીને ધન્ય છે ? હું એક ગરીબ માણસ છું તમને ધન્યવાદમાં આપવા કાંઈ ચીજ મારી પાસે નથી પણ મારી પુત્રી ડુંવારી છે તે આપને

આપું છું માટે અંગીકાર કરી આપની કૌંકરી ખનાવો સોલંકી હમીર ! તમારી પ્રીતી દ્રઢ જોઈ હું આનંદ પામું છું મેં મારો ધર્મ બળવ્યો છે રજપુતોનો નોક રાખ્યો છે અને તેમ કરવું તે મારી ફરજ છે પરંતુ મારા કામને સંતોષ આપનાર આપજી છે. આપનો ઉપકાર હુંકદી ભુલવાનો નથી. આપજી ભેટ આપવા ધારો છો. તે ભેટ મેં તમારે ધરેજ તમારા ધર્મપત્નીની ઉર્મીથી માન્યકરી છે અને અર્ધાંગના તરીકે મારી સાથેજ લાવ્યો છું આપ આનંદ પામે શાખાશ કલાજી ! મારી રાણીયે મારો નોક રાખ્યો છે. આવી વાતો કરી બટીયાણી પાસે રંભા કહોજી અને હમીર આવ્યા. વિચારરૂપી વાયુના વમળમાં ઝોલાખાતી બટીયાણી ઉંડા નીશ્વાસ નાંખતી કલાજીના ઓરડામાં બેઠી હતી તે બિચારી વિચાર કરતી હતી કે ઔરંગઝેબ એક સુરા રજપુત કલાજીને જનનથી મારી નાંખશે કલાજીયે મારા જીવખાતર આટલું વેઠ્યું કલાજી મરશે તો પછી મારે જીવીને શું કરવું મારે માટે કલાજી મરે એ મને કેટલું કલંક રૂપ ગણાય માટે જીવવાથી મરવું સારું છે. પરંતુ ભાઈ કલાજીની રાણી અને તેના બાળબચ્ચાં મને ઘડી પણ વીલી મુકતાં નથી જોઈ પ્રાણ તજવાનો સમય ઇશ્વર મને ક્યારે આપે ? કે પ્રાણ તજી વહાલા વીર ! કલાજીને સ્વર્ગમાં મળું ? સાથી કે કલોજી દીક્ષી મહેલાતમાં દાખલ થયો હશે કે તુરત કપટ ખુલું પડતાં બાદશાહે તેને જનનથી માર્યો હશેજ આવા વિચાર કરતી શોકમાં બટીયાણી બેઠી છે ત્યાં કલાજીયે આવી બહેનને દંડવત કર્યા. બહેન ! બટીયાણી તારો કનીષ્ઠ બંધુ કલોજી દંડવત કરે છે. આ અવાજ સાંભળતા બટીયાણીનું શરીર ઝુલાર્ધ ગયું હર્ષથી ઉભી થઈ કલાજીનાં ઓવરણાં લીધાં વીરા ! વીરા ! કલાજી તમે

આવ્યા ? હા બહેન આવ્યો. ભાઈ શી રીતે આવ્યો ? બહેન તારા પુન્યપ્રતાપથી આવ્યો. આરંભા પણ આવી રંભાને પણ ભટીયાણી ભેટી આ વખતે જેમ મહાન શુભકાર્ય પ્રસંગે મનુષ્યોના હૃદયમાં આનંદ થાય તેવો આનંદ કલાજીના દરબારમાં છવાઈ રહ્યો હતો કલાજીએ દીક્ષીની અથથી ઇતી સુધી તમામ વાત કહી નવરોજે બંધ કરાવાનો જોધપુર મહારાજ અને ભટીયાણી તરફ ક્રોધી દ્રષ્ટી ન કરવા તથા કલાજીને જીવતદાન આપવાના તમામ ત્રાંચ લેખો ભટીયાણીને વંચાવ્યા ભટીયાણી અને હમીર આદી ઘણાજ ખુશી થયા ભાઈને ભટીયાણીએ પોતાના ગળામાં મોતીનો હાર હતો તે તોડી તે મોતીથી વધાવ્યો પોતાના તમામ અલંકાર પેટીમાંથી કાઢી કલાજીના બાજબચ્ચાં અને હમીર સોલંકી તેના દીકરો આદી તમામને બક્ષીસ આપી દીધા. સઘળાએ લેવાં ના પાડી. પણ ભટીયાણીના હરપતું ઇનામ ગણી ભટીયાણીના આગ્રહથી લીધા.

આવી રીતે કલાજીના દરબારમાં આનંદ છવાઈ રહ્યો છે. આખું રજપુતાણું નવરોજમાં ભટીયાણીનો શું બનાવ બને છે. તે જાણવા આતુર હતું. તેવામાં શુરા કલાજીની બહાદુરી અને નવરોજનો ઓરડર બંધ થયાના જોતજોતામાં સમાચાર આપ્યા હોંદુસ્તાનમાં ફેલાઈ ગયા સરવ કોઈ કલાજીને ધન્યવાદ દેવા લાગ્યા અને કલાજીનો ઉપકાર માનવા લાગ્યા. ભટી મહારાજની પાસે સમીયાણેથી ભટીયાણી અને કલાજીએ કાગળ લખી ખેપીયો મોકલ્યો હતો. ભટી મહારાજએ પત્ર વાંચી ઉત્સાહ ઉજળ્યો દીવાનને સમીયાણે મોકલ્યો.

આ બાબત જોધપુરમાં પણ વાત આવી પહોંચી કે ભટી-

યાણીનું કલાજીયે શીયળવૃત સાચવ્યું. બટીયાણી બદલે કલોજ
 દીક્ષી ગયો ત્યાં બહાદુરી કરી જોધપુરની ખંડણી અને ઝોળગ
 માફ કરાવી તથા આખા રજપુતાણામાંથી નવરોજને રીવાજ
 બંધ કરાવ્યો અને તેના ત્રાંચ લેખો લખાવ્યા આ વાત જોધ-
 પુર મહારાજને કાને આવતાં મહારાજ મહાન હર્ષીત થયા જે
 કલાજીની બાબતમાં ઉલટું ઠસાવનાર પટાવટો હતા તેમને એકીદ
 મદુર કર્યા. સમજી મહારાજ કલાજીના તીરસ્કારનો પશ્ચાતાપ ક-
 રવા લાગ્યા કલાજીના હીતસ્વી જે સરદારો હતા તેમણે મહારા-
 જને ધીરજ આપી માહારાજ કલાજીને મળવા માટે અધીરા બની
 ગયા મહારાજ જાણતા હતા કે ટેકીલો કલોજ હવે જોધપુર મારા
 તેડવા જવા શીવાય કદી બોલાવ્યો આવશે નહીં જે પાંચપચીસ
 પટાવટો લઈ ચડી સ્વારીયે જોધાણનાથ મહારાજ પોતે સમી-
 યાણે જવા નીકળ્યા અને સમીયાણે આવ્યા કલાજીને બખર પડી
 કે જોધાણનાથ સમીયાણે સ્નેહ ભરી રીતે પધારે છે ગામને
 ઝાંપે આવી ઉભા છે સ્નેહની રીતે મહારાજને પધારેલા જોઈ
 કલાજીયે સમીયાણું શણગાર્યું અને વાજતે ગાજતે સામૈયું લઈ
 મહારાજને તેડવા પધાર્યો. મહારાજને ભાળ્યા કે તુરત કલાજીયે
 દંડવૃત કર્યા મહારાજ હરખાયા અને કલાજીને ભેટી પડ્યા !
 કલાજી ! મારો અપરાધ ક્ષમા કર ? મારી બુદ્ધી દુષ્ટબુદ્ધીના પા-
 સવાનોએ ફેરવી નાંખી મેં કાનની કચાશ રાખી તારો તીરસ્કાર
 કર્યો. હું શુરવીર જોધાણનાથ શીયાળબુદ્ધીના પાસવાનોમાં સીંહ
 સ્વભાવ છોડી બેઠો. પણ કલાજી તેં માફ નીમક લક કર્યું મારી
 કીર્તી ઇતીહાસમાં ગવાશે. નવરોજને બંધ કરાવી આવ્યો તને
 કેવા રૂપમાં ધન્યવાદ દેવો એ શબ્દો મને અત્યારે જડતા નથી

ધન્ય છે કલાજી !

ધન્ય ધન્ય શૂરવીર કલાજી, ધન્ય ધન્ય માતા તારી;
ક્ષત્રીવટ તેં ખરી સાચવી, જતી આબરૂ ઉગારી.

શૂરવીર સરદાર પટાવત જોધપુરનો તું સાચો;

માગ્ય માગ્ય મન આવે તે તું, કામ કર્યું તેં શુ જાણ્યો ?

મહારાજા ! મારે શું જાણવું છે. આ સમીચાણું આહાહ અને આ કલાજીની ચામડી તે આપનીજ છે, આપે કાંઈ મારો તીરસ્કાર કર્યો નથી પણ મારી કીર્તી વધારવા મને સમય આપ્યો છે. મેં જે કાંઈ કર્યું છે તે જોધાણનાથની આબરૂ રાખવાજ કર્યું છે. આપ મહારાજા છો. હું આપનો ચરણ શેવક પટાવત છું. રાજ્યહીન સાચવવા ખાતર જે કાંઈ કરવું તે મારી શરજ છે અને તે શરજ આપના ચરણપ્રતાપથી હું દીક્ષીમાં જઈ બતાવી આવ્યો છું. અને મારી જીભની માનેલી બહેન બટીયાણીનો નવરોજનથી બચાવ કરી આવ્યો છું. એમાં મેં કાંઈ વીશેષ કર્યું નથી મહારાજા આપ નકામો પશ્ચાતાપ કરશો નહીં જે થાય તે સારાને માટેજ છે. દીક્ષીના આદેશાદ તરફની દહેશત ટાળતો આવ્યો છું. અને આખા રજપુતાણાનો નવરોજો અટકાવતો આવ્યો છું. આ બધો પ્રતાપ આપના ચરણનોજ છે આવી રીતે વાતો કરી ત્રાંચ લેજ જોધાણનાથના ચરણ આગળ મુક્યા જોધાણનાથ ખુશી થયા. અને કલાજીના દરબારમાં આવ્યા અને કલાજીને કલાજી ! બટીયાણીનું શીયળ વ્રત અને સત્યતા તેં સાચવી તેને માટે જોધપુરની ગાદીની ધજત રાખવાનો ધન્યવાદ તનેજ ઘટે છે માટે આ તારા કામના બદલામાં હું સો ગામ તમને બક્ષીસ આપું છું આજથી તને

મારો પટાવત નહીં પણ મીત્ર માનું છું. તે બટીયાણીને બહેન કહી છે માટે બટીયાણીના ખાંડા સાથે ફેરા ફરાયા છે. હવે હાથે વાળે ફેરા તારા ધરેજ ફરવા હું ધરાદો રાખું છું. કલાજીએ કહ્યું હું ખુશીથી કન્યાદાન આપવા તૈયાર છું. શુભ મુહુરત તેજ દીવસે આવવાથી બટીયાણીના ફેરા મહારાજ સાથે ફેરવ્યા અને કન્યાદાન દેતી વખતે બટીયાણીને દાયજામાં શુરા કલાજીએ પોતાની કટાર કે જે કટારે નવરોજે બંધ કરાવ્યો છે તે કટાર મહારાજના ચરણમાં મુકી મહારાજ ખુશી થયા કટારને ચુંચન કરી છાતી સરસી ચાંપી કલાજીની નીશાની કાયમ રહેવા હાથમાં રાખી કેટલક દીવસ સ-મીયાણા રોકાઈ કલાજી બટીયાણી મહારાજ જોધપુર આવ્યા. હમીર સોલંકીના કામથી સંતોષ પામી મહારાજને હમીર સોલંકીને વીશ ગામનો કલ્યાણપરની આસપાસનો પટો કરી આપ્યો હમીર પણ ખુશી થતો કલ્યાણપર આવ્યો અને જોધપુરના પટાવતમાં નોંધાયો.

આ નોવેલ લખવાનું કારણ એટલુંજ છે કે એક સમયે રજપુતો આ ધરાપર આવા પણ પાકતા કલાજીનું હાલમાં નાટક બજવાય છે તેમજ આ ઇતીહાસીક વારતા બાટચારણો અનેક અલંકાર અને સુધારા વધારા સાથે કહે છે મને પણ આ વારતા સાંભળતાં આનું નોવેલરૂપે એક પુસ્તક બહાર પાડવા મારી ઇચ્છા થવાથી યોગ્ય મર્યાદામાં આ ગાથાને નોવેલ રૂપમાં વધુ ઓછા સુધારા વધારા સાથે લખ્યું છે. ભુલચુકને માટે ક્ષમા ચાહું છું.

રેવાશંકર જગજીવન દવે.

લેખક અને પ્રસીદ્ધ કર્તા.

જોડર ખપ્પર.

અમારા તરફથી પ્રગટ થતું અઠવાડીક કાઠીયાવાડ સમાચાર પત્ર જેમાં કાઠીયાવાડના નાના મોટા તમામ ગામની બજારો તેમજ રાજકીય વીષયોથી સીકાર ભરાયેલ પેપર તેમજ ગંગડાટ નામનું માસીક, સુધાનાની રંગભુમિ અને રાણી રાજસીંહ સીવાય બીજા ઘણા વીષયોથી ભરપુર લખાએલું ગંગડાટ નામનું માસીક અમદાવાદના કાઠીયાવાડ સમાચાર પત્રની જોડીસથી નીકળે છે. તથા જમ કાઠીયાવાડ સમાચારના આહકના રૂ. ૪ વરસ એકના ગત્રેના મળી રાખ્યા છે. એટલે એકલું માસીક રાખનારને રૂ. ૧-૮-૦ તથા પેપર રાખનારને રૂ. ૩ વર્ષ એકના રાખવામાં આવ્યા છે. આ બન્ને પત્રોનો - બહોળો ફેલાવ થયેલો છે. એક વખત આહક થતા અમે ખાસ લઠામણ સુલજનોને કરીએ છીએ.

આ લઠીયાણીનું પુસ્તક આહક સીવાયના બીજાઓને રૂ. ૦-૮-૦ ની કીમતે અમદાવાદ કાઠીયાવાડ સમાચાર પત્રની જોડીસથી મલશે.

રેવાશંકર જગજીવન દવે.

અધીપતી કાઠીયાવાડ સમાચાર જોડીસ—અમદાવાદ.

